

K'agak'avarowt'ean Vnasnerë

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Baronian, Hagop (1841-1891). K'agak'avarowt'ean Vnasnerë. 1923.

1/ Les contenus accessibles sur le site Gallica sont pour la plupart des reproductions numériques d'œuvres tombées dans le domaine public provenant des collections de la BnF. Leur réutilisation s'inscrit dans le cadre de la loi n°78-753 du 17 juillet 1978 :

*La réutilisation non commerciale de ces contenus est libre et gratuite dans le respect de la législation en vigueur et notamment du maintien de la mention de source.

*La réutilisation commerciale de ces contenus est payante et fait l'objet d'une licence. Est entendue par réutilisation commerciale la revente de contenus sous forme de produits élaborés ou de fourniture de service.

Cliquer [ici](#) pour accéder aux tarifs et à la licence

2/ Les contenus de Gallica sont la propriété de la BnF au sens de l'article L.2112-1 du code général de la propriété des personnes publiques.

3/ Quelques contenus sont soumis à un régime de réutilisation particulier. Il s'agit :

*des reproductions de documents protégés par un droit d'auteur appartenant à un tiers. Ces documents ne peuvent être réutilisés, sauf dans le cadre de la copie privée, sans l'autorisation préalable du titulaire des droits.

*des reproductions de documents conservés dans les bibliothèques ou autres institutions partenaires. Ceux-ci sont signalés par la mention Source gallica.BnF.fr / Bibliothèque municipale de ... (ou autre partenaire). L'utilisateur est invité à s'informer auprès de ces bibliothèques de leurs conditions de réutilisation.

4/ Gallica constitue une base de données, dont la BnF est le producteur, protégée au sens des articles L341-1 et suivants du code de la propriété intellectuelle.

5/ Les présentes conditions d'utilisation des contenus de Gallica sont régies par la loi française. En cas de réutilisation prévue dans un autre pays, il appartient à chaque utilisateur de vérifier la conformité de son projet avec le droit de ce pays.

6/ L'utilisateur s'engage à respecter les présentes conditions d'utilisation ainsi que la législation en vigueur, notamment en matière de propriété intellectuelle. En cas de non respect de ces dispositions, il est notamment passible d'une amende prévue par la loi du 17 juillet 1978.

7/ Pour obtenir un document de Gallica en haute définition, contacter reutilisation@bnf.fr.

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

ԵՐԵՎԱՆ

Յ. Յ. ՕՍԿԱՆԻԱՆ

ՔԱՆԱԲԱՎԱՌՈՒԹՅԱՆ

ՎՆԱՍՆԵՐԸ

ԳՐ

ՔԱՆԱԲԱՎԱՌՈՒԹՅԱՆ ՎՆԱՍՆԵՐԸ

Կ. ՕՍԿԱՆԻԱՆ

ՔԱՂԱՔԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՎՆԱՍՆԵՐԸ

Բանաւոր մը կայ որ գեղեցիկ անուան տակ ծածկուած զմեզ գերութեան կը դառապարատէջնայն իսկ այն առանձնաշնորհմանց մէջ զորս մեր կամքն կը շնորհէ մեզ և որոց չհակառակիր օրէնքն : Այս բանաւորը բնութեան ալ կը հակառակի և թայլ չափ անոր որ ազատ համարձակ գործէ մարդ էակին վրայ : Այս բանաւորը քաղաքավարութիւնն է : Այս բանաւորին հակառակողները ան, կիրթ կ'անուանուին յանիրաւի :

Այս քաղաքավարութիւնն քաջուելու բան չէ մանաւանդ անոնց համար որ կը սիրեն և արամադրութիւն ունին բնութեան օրինաց հետեւիլ, և այս բնթացքով երջանկութիւն գտնել : Հասկըցնելու համար թէ որչափ կը շարչարուին, կը հարատահարուին այս խնդներն, արժան կը դառան, քանի մ' օրինակներ մէջ բերել :

Բարեկամներէդ մէկուն անուան տօնախորմութեան ներկայ գտնուիլ կը փափաքիս : Ընթրիլէն յետոյ կ'ելլես բարեկամիդ տունը կ'երթաս ուր սիրալիր ընդունելութիւն մը կը գտնես : Մէկ ժամու չափ նստելէն ետքը աչքերդ կ'սկսին գացուիլ, և կ'ուզես բազմոցի վրայ բնկողմանիլ Ախորժակով ընթրած ըլլալով՝ գօտիդ քիչ մը թուլցընելու կամ քակելու պէտք կ'զգարս : Հրաւիրելոց առջեւ տասնկ պ'տք մը զգալն հակառակ է

քաղաքավարութեան : Բունը երթալով կը ծան-
րանայ արահաւանանցդ վրայ : Բազմութեան մէջ
եկող քունն անկիրթին մեծն է , վանել հարկ է
այդ քունը : Բնութիւնը «քնացի՛ր» կ'ըսէ , քաղա-
քավարութիւնը «մի՛ քնանար» կը պոռայ :

Փորձէ և քիչ մը քնացի՛ր :

Տան տէրը զլխուդ վրան կը տնկուի :

— Ինձի նայեցէ՛ք , կը պոռայ սպասաւորնե-
րուն , քիչ մը ջուր բերէ՛ք Պապիկ աղային :

— Չէ , չէ , չեմ ուզեր ջուր :

— Ինչո՞ւ կը քնանաք , Պապիկ աղա :

— Նստած տեղս քունս եկաւ , ներեցէ՛ք :

— Մեզմէ չախորժեցար :

— Բաւ լիցի :

— Ուրիշներուն տունը մինչև առտու կը նքա-
տիս , մեր տունը շուտ մը կը քնանաք :

— Շատ կերայ այս գիշեր , այդ պատճառաւ . . . :

— Ոչ աս է ոչ ան , կ'ըսէ տան տիկինը , մեր
տունն աղէկ զբօսում չկայ , անոր համար . . . :

— Կ'աղայեմ , մի՛ խօսիք այդպէս :

— Ուրիշ տուն մը գանուէիք նէ՛ հարկաւ
ա՛յլ աւելի պիտի զբօսնուիք և զուարճանայիք :

— Սիկորա մը բերէք Պապիկ աղային , կը
հրամայէ տան տէրը :

— Խնձոր մը սակեցէք Պապիկ աղային , կը
հրամայէ տան տիկինը :

— Շնորհակալ եմ :

— Խահուէ մը եփեցէ՛ք :

— Թէ՛ մը բերե՛ք :

— Ելի՛ր սանկ քիչ մը պառատ , Պապիկ աղա , որ քու՛նդ փախչի :

— Եկո՛ւր սքանալի մը խաղանք որ չքնանաս , կը պառայ անդիէն աւրի՛ մը :

— Շնորհակալ եմ դու ք քէ՛յՔէրնուդ նայեցէ՛ք :

— Չըլլար , սքանալի մը պիտի խաղամ քեզի հետ :

Պապիկ աղան շիրնար սիմադրել : Կ'սկսի սքանալի խաղալ . հազիւ կը խաղայ երեք քարոդ և ահա քու՛նն վերստին կուգայ :

— Մի՛ քնանար , Պապիկ աղա :

— Չեմ քնանար կոր :

— Կը քնանաս կոր , Պապիկ աղա :

— Չեմ քնանար կոր :

— Եթէ կ'ուզես բօլքա մը պարէ՛ որ քու՛նդ փախչի :

— Բօլքա չեմ գիտեր :

— Կը սորվիս :

— Թո՛ղ առէք գիս , Աստուածնիդ սիրէք նէ , անդի սե՛հակը կ'երթամ կը քնանամ քիչ մը :

— Անկարելի բան է , Տանխմբութեան մէջ կը քնացուի՞ :

Բանութեամբ պարի կը հանեն Պապիկ աղան որ մտքէ՛ն իրարու ետեւէ կը շարէ այն խօսքերը որոս բարկութիւնը արտասանել կուտայ մեզ նըմաօրինակ պարագայից մէջ :

Պարր կը վերջանայ : Պապիկ աղային քու՛նը կը փախչի :

Մէկ երկու ժամէն հրաւիրեալները ստքի կ'ելնեն մեկնելու համար : Պապիկ աղան ալ կ'ելնէ և տուն կը դառնայ : Անկողին կը մտնէ . չկրնար քնանալ . քունն անդառնալի կերպով փախած է : Կ'ելնէ անկողինէն քիչ մը կը կարգայ որ քունը գայ . չգար : Ուրիշ քնարեր գիրք մը կ'առնէ . հետք չէ քնանալ նոյն իսկ եթէ . . . «Օրուան կեանքը» կարգայ : Այսպէս Պապիկ աղան մինչև առտու կը տապալանի անկողնոյն մէջ՝ և կ'սկսի այն առեն քնանալ ուր ամէն մարդ կ'արթննայ և գործի կ'երթայ :

Ահաւասիկ քաղաքավարութեան արդիւնքը :

— Թող չերթար էֆէնսիմ , Թող առնը նըստէր , պիտի առարկուի մեզ :

Միթէ մարդս իր տան սէջ աւելի՞ ազատ է :
Փորձենք :

Իրիկունը տունդ կը դառնաս , հազուապէս կը հանես և գիշերազգեստդ կը հագնիս և սենեակիդ մէկ անկիւնը կը քաշուիս ու կը նստիս : Քիչ մը կ'անցնի , կերակուրի սեղանը կը դրուի : Կիւղ , հայրդ , մայրդ , զաւակներդ , եղբայրներդ , քոյրերդ , թոռնորդ կ'առնես և վար կ'իջնաս ընթրելու : Սեղանէն կ'ելնես , խահուէդ կը խմես և սանկ կ'երկննաս բազմոցիդ վրայ :

— Չաթ , չաթ , չաթ . . . :

— Վա՛ասոյ . . . հի՛ւր է արդեօք . . . :

— Չաթ , չաթ , չաթ . . . :

— Ո՞վ մտիկ պիտի ընէ ասոնք նա . . . ըսէք որ հոս չեմ . . . :

— Չրլլար պատուհանէն տեսան :

— Չաթ , չաթ , չաթ . . . :

— Վերը տարէ՞ք և բռէ՞ք որ Պապիկ աղան
անհանգիստ է այսօր :

— Չաթ . . . չաթ . . . :

— Իսուր կը բացուի :

— Վեր հրամմեցէ՞ք , վեր հրամմեցէ՞ք :

Հիւրերը վեր կ'ելնեն :

Պապիկ աղան վստահ է ա՛լ թէ փորձանքն
անցուց :

Կէս ժամ կ'անցնի շանցնիր Պապիկ աղային
դուռը կը բացուի և հիւրերէն մին ներս կը մտնէ :

— Պապիկ աղա :

— . . . :

— Ձայն չկայ , արդեօք կը քնանա՞յ կոր . . .

Պապիկ աղա . . . :

— . . . :

— Կը քնանայ կոր :

Պապիկ աղան արթուն է :

— Արթնցնենք . . . Պապիկ աղա , Պապիկ ա-
ղա . . . բռնիով հանդերձ կը հրէ կը հրմշտկէ Պա-
պիկ աղան որ արթննայ :

Պապիկ աղային ճարը կը հասնի , կ'արթնայ . . .

— Դո՞ւք էք , մօսիօ թօլ :

— Ես եմ . . . անցած ըլլայ :

— Շնորհակայ եմ :

— Տիկինն ըսաւ թէ անհանգիստ էք :

— Այո՛ , շատ անհանգիստ եմ :

— Թե գլխու ցաւ ունիք :

— Այո՛ :

— Ես ալ ըսի որ երթամ նայիմ անգամ մը
Գապիկ ազան, վերջը չըսէ թէ մեր աւանը եկեր
է ու չէ ուզեր ըսիմ գալ :

— Ձնորհակալ եմ :

— Ինչպէ՞ս եզաւ որ գլխու ցաւ ունեցաք :

— Իրաւ որ չեմ գիտեր... ան չեմ կրնար
գլուխս բանել... կ'ազատչեմ, վեր գացե՛ք գուք,
քննի համար անհանգիստ մի՛ ըլլաք. թիչ մը քնա-
նամ նէ՛ կ'անցնի :

— Ձե եֆենաիմ, չէ, քնանալով չանցնիր :
էնքստիդ թե՞քը թիչ մը հարաալ պատպնենք. սա
հարաալը բերէք :

— Ձեմ ուզեր բարեկամ :

— Տուն յիշեա. սա հարաալը բերէք... :

Հարաալը կը բերեն... մօտի Բօլ էնքստիին
թե՞քը կը գնէ հարաալը :

— Թիչ մըն ալ լիման բերէ՛ք :

— Թող ձեայ հանըմ :

— Թիչ մը լիման բերէ՛ք, հիւանդին խօսքը
մօտի չըլլուիր :

Լիմանը կը բերեն և հակաին վրայ կը գա-
պեն... :

— Թիչ մը բոմ բերէ՛ք :

— Բոմը թիչ պիտի ընես :

— Բերէ՛ք թիչ մը բոմ, շուտ եզէք :

— Թող ձեայ, ըսւզու՛մ, պատպամ, թո՛ղ ձեայ
պէ, ու՛ճ'աք... :

- Շուտ ըբէք բոճը բերէ՛ք :
- Բ՛՛՛՛՛ կը բերուի : Մօսիօ Բօլ բօմպ կը շփէ
Պապիկ աղային պլուխը :
- Անցա՛ւ քիչ մը ցաւը :
- Ոչ :
- Բախը բերէք , բախը . . . շուտ . . . :
- Չեմ աւզեմ , մօսիօ Բօլ ճիշէրս . . . :
- Բախը . . . կրակին մէջ աաքցուցէք . . . :
- Տաքցուցինք . . . :
- Պապիկ աղա , շողին քթիդ քաշէ՛ :
- Քաշեցի :
- Թե՛՛՛՛՛ եւցաւ քիչ մը ցաւը :
- Ոչ :
- Զուր աաքցուցէ՛ք . . . ոտքերը մէջը դը-
բէ՛ք . . . :
- Չէ ճանրմ . . . :
- Զուր պաղեցուցէք . . . գլուխը մէջը դը-
բէ՛ք . . . :
- Անցաւ մօսիօ Բօլ , անցաւ . . . :
- Զանցնի պիտի աէ ի՞նչ պիտի ընէ , ինձի
մօսիօ Բօլ կ'ըսեն . . . :
- Կեցիր հագուիմ ու վեր երթանք :
- Աղէկ որ եկայ :
- Շնորհակալ եմ :
- Եթէ չի գայի մինչև առտու պիտի քաշէի՞ր
այս ցաւը :
- Այո՛ :
- Եւ պիտի ըսէիր թէ մօսիօ Բօլը քույս չե-
կաւ :

— Այո՛ :

— Շուտ ըրէ՛ , հագուէ՛ ուրեմն :

— Հիմայ :

— Պապիկ աղան կը հագուի ու վեր կ'ելնէ :

— Օօ՛ Պապիկ աղայ , անցած ըլլայ :

— Անցած ըլլայ Պապիկ աղա :

— Ինչպէս էք , Պապիկ աղա :

— Շնորհակալ եմ :

— Այս գիշեր ձեզի անհանգիստ ըրինք :

— Ընդհակառակն , գլխուս ցաւն անցաւ :

— Խօսեցէ՛ք նայինք , Պապիկ աղա :

Պապիկ աղա , հակառակ իւր կամաց կ'սկսի խօսիլ :

Հիւրերը կը նստին այնչափ որչափ որ պէտք է Պապիկ աղային քունը բաւական հետու հալածելու համար և կը մեկնին :

Պապիկ աղան բաժնուած իր քունէն՝ մինչև առտու հիւրերն անիծելով կը տքնի :

Ի՞նչ ընէ այս մարդն :

Ի՞նչպէս կեանք վարէ քաղաքավարութեան այս գոհն :

Շարունակենք .

Պապիկ աղան ստիպողական գործ մը ունի և կ'ստիպուի մէկ կողմէ գործին վաղել և միւս կողմէ պանիր ու հաց ստանլ փողոցի մէջ :

Քաղաքավարութիւնը կ'արգիլէ փողոցի մէջ անօթենալը : կ'ուզէ բարեկամի մը խանութը մտնել , և 'ոն ճաշել իր պանիրն ու հացը :

Քաղաքավարութիւնը միշտ կը պոռայ թէ՛ մարեկամի մը խանութը ճաշարան չէ :

Պապիկ աղան խօսք տուած է մէկուն. ժամադիր եղած է մէկու մը հետ :

Թո՛ղ անօթի երթայ, ժամադրութեան տեղը կ'ըսէ քաղաքավարութիւնը :

Պապիկ աղան կը հնազանդի : Նայն օրն անօթի կ'անցունէ և իրիկուան տուն կը դառնայ թեթև տկարութեամբ :

Այս ապաշխարանքին փոխարէն մարդկութիւնն ի՞նչ վարձատրութիւն կ'ընէ Պապիկ աղային որ քաղաքավարութեան դէմ չ'ենդանչելու համար օր մը ծոմ պահեց : Ոչինչ. ո՞վ իմացաւ Պապիկ աղային այս դոհողութիւնն : Ոչ ոք : Բայց, Աստուած չընէ, եթէ փողոցն ուտելով քայլեր՝ սրբան խօսքեր պիտի լսուէին . . . :

— Իմաց՞ք. Պապիկ աղային բրածը :

— Վաճառականի մը կը վայլէ՞ եզրայր :

— Իր վարկը կտարեց, մեղք, բիացայի վրայ 20000 սսկւոյ վարկ ունէր :

— Քիչ մը համբերէր թո՛ղ, փաթլամիշ չպիտի բլլար ես . . . :

Թորո՛ւ աղան առաւօտուն տունէն կ'ելնէ բռնաւորեալ այն յանձնարարութիւններով զորս կի՛նն ընդհանրապէս կ'ընէ էրկանն և որոնց գործադրութիւնը միմիայն դրամով կ'ըլլայ :

Թորոս աղա դրամ չունի և սակայն իր աիկնոց յանձնարարութիւններն կատարելու փոփաքունի :

Դժուարութիւն չկայ Թորոս աղային կարողութիւնը գուշակելու :

Շահան չգողած գրասարան կ'երթայ, ըստ իր
սովորութեան առաւօտեան խահուէն խմելու հա-
մար: Զրոստրանի մէջ կան սերիչներ ալ որ կը
խօսին այլեայլ շիւթոց վրայ: Թորոս աղան իր
սիկանը կը պլորէ և խահուէ մը կ'ապսպրէ:

— Ա՛հ, Թորոս աղա, կը պառայ գրասարա-
նին մէկ անկիւնը նստող մարդուն մէկը, քովս
եկուր, քովս եկուր նայինք:

Թորոս աղան մտմտալու բաներ ունի, գոնէ
ժամ մը առանձին մնալու պէտք ունի, ուստի քիչ
մը կը վարանի բարեկամին հրաւերն ընդունելու:

— Թորոս աղային խահուէ՞ն սա բոլե՛ք, կը
պառայ Ստեփաննոս աղան (այս է անկիւնը նրս-
տողին սենեակը):

Թորոս աղան բարեկամին քովը կ'երթայ,
հեղառակ իր կամայ, բոլորովին մտազրա:

— Ի՞նչպէս էք Թորոս աղա, ի՞նչպէս ժամա-
նակ կ'անցունէք, նայինք:

— Սա՛նկ նանկ:

— Ի՞նչպէ՞ք մեր վարած կեանքն ինչի կը նը-
մանի, կեցե՛ք ձեզի պիտիկ ստակ մը պատմեմ:

Թորոս աղան կ'սկսի երկար պատմութիւն մը
զոր երբեմն երբեմն կ'ընդմիջէ Թորոս աղային ու-
շաղիր ունկնդրութիւնը հրաւիրելու համար. մինչ-
դեռ Թորոս աղան, մտածութեանց մէջ թաղուած,
կը խորհի թէ ուր դիմել հարկ է պիտի փոխա-
ռութիւն մը ընելու և անով իր տղոց կոչիկ, գըլ-
խարկ, Վայրենի լեզու զնելու և դպրոցին Թո-
շակը վճարելու համար:

Պատմութեան ընթացքին մէջ թալուս աղա-
տասն անգամ ոտքի կ'ելնէ երթալու համար .
Ստեփաննոս աղան օձիքէն կը բռնէ և թող չտար
քանչով թէ պատմութիւնս հետաքրքրւած է և
եզրակացութիւնն սքանչելի :

Վերջապէս երկու ժամ խօսելէն ետքը Ստե-
փաննոս ողորմ կը հասնի եզրակացութեան, այ-
սինքն երեսփոխանաց ոման . « ասանարանութեան
աւետարտը երկիրն, և կը ընքէ իր պատմութիւնն
քանչով . « Ահա մեր վարած կեանքն այս անասու-
նին կեանքին կը նմանի . » և պատմութիւնն լմըն-
ցընելուն պէս :

— Մօ աղայ, սա տօմինօն բեր, կ'ըսէ :

— Ինձի հրաման ուրէք որ երթամ :

— Ձէ, չէ, կ'աղայեմ բարթի մը տօմինօ խա-
ղանք, կէսուակէ՞ս տանենք քարերը թէ քաշենք,
քաշելն ազէկ չէ :

— Գործ ունիմ, երթամ պիտի :

— 'Նստէ' պէ մարդ, էնֆիյէ մը քաշէ նայիմ
որկէց :

— Ժամանակ չունիմ նստելու, արդէն ուշ
ալ մնացի :

— Մո՛, սա տօմինօն բեր ըսէ, շիմացա՞ր,
խո՞ւլ ես ինչ ես :

— Մնաց բարով :

— Թող չեմ տար, այսօր գործի պիտի չեր-
թամ ես, դուն ալ մի երթար ժամանակ կ'անդը-
նենք հաս :

— Չէ ճանրմ, գործի օր է չեմ կրնար նստիլ :

— Սօսքս կտտրե՞ս պիտի :

— Թորոս աղա, դուն ալ երկար ըրիւր տ' ,
այսչափ նազ չեն ըներ, նստէ կ'ըսենկոր նէ կը
նստին. կ'ըսեն հօն գանուողներէն մէկ երկուքը :

— Գործ ունիմ էֆէնտիմ գործ :

— Բարեկամաց ալ խաթրը կը սեպեն քիչ մը
էֆէնտիմ, խաթրը իչին չի, Թավուք եէնիւր :

Թորոս աղային ճարը կը հաանի և կ'ստիպուի
հպատակիլ հասարակաց կարծեաց :

Տօմինօն կը բերեն. Թորոս աղան կարելի ե-
ղածին չափ շուտ կը խաղայ որ ժամ առաջ խա-
լըսի այս փորձանքէն. Ստեփաննոս աղան ամէն
մէկ քար դնելուն մէյմէկ պատմութիւն կ'ընէ,
մերթ անցած Պտտրիարքաց վրայ, երբեմն Սահ-
մանադրութեան վրայ և միշտ ազգային լրագրու-
թեան վրայ, այնպէս որ Թորոս աղան ժամերով
կ'ոպասէ որ կարգը իրեն գայ խաղալու :

Կրնամ երեւակայել թէ ի՞նչ կ'զգայ Թորոս
աղան, ես որ այս ստղերը պրած ժամանակս հա-
զար անդամ աթոռիս վրայ կը ցատկեմ :

Թորոս աղան ինքզինքը կ'ուտէ. Ստեփան-
նոս աղան կը զարմանայ Թորոս աղային անուպա-
րելուն վրայ :

Ժամ ու կէս կը տեւէ սօմինօն, Ստեփաննոս
աղան կը կորսնցնէ խաղը :

— Է՛յ, Թորոս աղա, բախիները եկան բարթի
մըն ալ խաղանք :

— Ուաքդ պաղնեմ, Ստեփաննոս աղա, կ'ազաչեմ, զոր մի ընեք, չօլուխ չօճուխի տէր եմ ես:

— Ատամ, Ատառւած սղորմած է. ախչեշք իս քովս է... տհա դրի...:

— Խօսք չեմ կրնար կար հասկցնել, ժամանակ չունիմ կ'ըսեմ կար էֆէնաիմ:

— Շէշպէշդ դիր նայիմ:

— Տէր սղորմեա, Տէր Ատառւած, մեղայ:

— Ժամանակ չունիմ, կ'ըսես կար, ժամանակ կ'անդուանես կար, մինչեւ հիմայ լմնցուցած էինք խազր... շէշպէշդ դիր:

— Ես պիտի երթամ... մնաք բարով:

— Գնա՛ պէ տաամ, գնա՛, տառուընէ ի վեր ես պիտի երթամ, ես պիտի երթամ, ես պիտի երթամ, գնա՛, գնա՛:

— Բարկանալու իրաւունք չունիք կարծեմ:

— Անանկ բաներ կ'ըսեսկար ի մարդը կը հաթեցնես կար էֆէնաիմ, մենք քեզի սո տեղ դիննիլով չենք կապած ա՛. սա մկրէթը երկու բարթի կը խաղան, սովարզութիւնն տասնկ է. չի պիտի խաղայիր նէ հիչ թող չխաղայիր, ամէն բան օրէնք մը ունի, կանոն մը ունի, բախիները կը խմենն ու չեն փախչիր ա՛, աֆ կ'ընես տմա, քրածնիդ քիչ մը չվայլեր:

— Պէ հանըմ փոխանորդ մը ձգեմ երթամ:

— Ասոր աստեղը Պատրիարքարան չէ...:

— Բարթի մըն ալ, բարթի մըն ալ Թորոս աղա կը կրկնեն քովը նստողները:

Թորոս աղան կը զիջանի հազար անգամ զըղ-
ջալով զբոսորան մտած ըլլալուն վրայ :

Այն անգամ Թորոս աղա կը յաղթուի : Յայ-
թանակը տանողին իբր մրցանակ օղի մը կը հը-
րամցնէ և կը պատրաստուի երթալու :

— Էնֆիյէ մը չն՞ս քաշեր Թորոս աղա :

— Մեծաւ հաճութեամբ :

— Պոլիս պիտի իջնաք, այնպէս չէ՞ :

— Այո՛ :

— Եւտի Գուլէ պիտի երթա՞ք :

— Ոչ, շուկայ պիտի երթամ :

— Պիտի աղաչէի ձեզի որ Եւրոպայէն եկած
էնֆիյէյէն ինծի կէս օխա անէիք, քանի փարս
է նէ՛ վերջը կուտամ :

— Աղէկ, բայց...

— Բայց գիտէ՞ք ուսկից պիտի անէք : Ղա-
լաթա Մովսանէ մէկը կայ, հոն գաղէք, Ստե-
փաննոս աղային համար է ըսէք, իմ էնֆիյէյէս
թող սայ, նայէ՛ որ չխարուիս :

Թորոս աղան քսակը փող մը անգամ չունի,
ուրիշ ձեւով մը կ'ուզէ հասկնի այդ հրամանին
անգործադրելիութիւնը ուստի,

— Ներեցէ՛ք, կ'ըսէ, այսօր չեմ կարող այդ
կողմերն անցնիլ :

— Ատամ, քառասուն տարին անգամ մը բան
մը աղաչեցի, ան ալ չես կատարեր, դուն բնաւ ո-
րուի ինդ բոլորովին փոխած ևս, պամպաշխա բան
մը եղեր ես :

— Կր ցաւ իմ որ... :

— Գոնէ Գուճ-Գափու իջի՛ր ու եկէնիս ըսէ որ ան առնէ ու քեզի տայ որ բերես, բայց ըստակր դուն տուր, եկէնիս քով պէլքի ստակ չի գտնուիր :

— Ժամն արդէն ութ եղաւ, Թորոս աղա, կ'ըսէ ուրիշ մը, առնողն առաւ ծախողը ծախեց, ասկէց ետքը երթաս ի՞նչ պիտի ընես, եկուր քեզի հետ բարթի մը թափու խաղանք :

— Աս աւելի աղէկ կ'ըլլայ, կը յարէ Ստեփաննոս աղան :

— Ոչ, ոչ, պէտք է որ երթամ, կ'ըսէ Թորոս աղան և գրօսարանէն դուրս կը նետէ ինքզինքն երթալու համար. շուկայ. — ոչ, առանձին տեղ մը գտնելու և քիչ մը հայնոյելու համար. Վշակի խմբագրատունն դոնէ մօտ ըլլար :

Շարաթ օր է պիտի ամիւտի Գասպար աղան :

Սափրիչի մը խանութը կ'երթայ :

— Սանկ շուտ մը կ'ամիլեն՝ս ինձի, և մտղերս ալ կը կտրի՞ս :

— Ինչո՞ւ չէ :

»
»

Գասպար աղան կը նստի աթոռին վրայ :

Սափրիչն աստենական գործողութիւնները կատարելէն ետեր կը սապոնէ իւր նար լաճախարդն և կը դիմէ իւր զէնքերուն :

— Բիզի սա կ'աղաչեմ որ ամելիդ սուր ըլլայ, որովհետեւ իմ մօրույս քիչ մը սէրթ է, վերջը դուն ալ կը շարչարուիս ես ալ :

— Հանգիստ եղէք, կը պատասխանէ սափրի-
քը, սուր ածելի մը ընտրելու երևոյթն ունենա-
լով:

— Գիտնալու էք՞ թոք բերտան ալ չեմ ուզեր.
տանկ վրայէն թեթև կերպով անցնելու ձգելու է:

— Ճանրմ հոգ մ'նէք, սափրիչ կայ սափրիչ
ալ կայ, կ'ըսէ սափրիչն և ածելիով սպասադինեալ
կը մտանայ Գասպար աղային:

— Շատ աղէկ:

— Գլուխդ սանկ դիր նայիմ:

— Դրինք:

Գործողութիւնը կսկսի, որուն անմիջապէս
կը յաջորդէ արիւնհեղութիւնը:

— Կարեցիր եղբայրս, կամաց ըրէ քիչ մը:

— Չգաթկ չիպան մը կար հոն, ան արունե-
ցաւ, չօլբա պէրպէրին թրաշ եղեր ես:

— Ասդին ալ կարեցաւ:

— Հոն ալ մտղը ծուռ բուսեր էր, անտնկ
պէրպէր մ'ունիս եղեր սր.....

— Մնօտիս վրա՞ն հապտ.....:

— Մնօտդ կերկի բունեցիր ատ' անկից եղաւ:
Մի' վախնար դուն, ես դանոնք հիմայ քիչ մը
քամպակով կը թխմեմ:

— Վազ անցայ, պտպամ, հոգիս ցաւեցաւ,
կրտս կրակի պէս կերիկոր:

— Սանկ թեթև բերտան մ'ընեմ ու երեսդ
մնուշահոտ քնցախով լուտամ նէ կանցնի բան չը-
նայ:

— Չեմ ուզեր բերտահ, չեմ ուզեր, չմնցուր:

— Առանց բերտահի չըլլար:

— Ճանրմ գլուխն թ՛մս չէ մի:

— Գլուխդ քուկդ է, բայց ամեն խանութ պատիւ մ'ունի, ամիլուելու մազեր կան ասկուին երեսիդ վրայ ասդին անդին: Ասանկ ձգելն մեզի անպատուութիւն է: Դուն ասանկ գիր գլուխդ և հանգիստ եղիր:

— Պէ՛ ճանրմ դորով գիս տանջե՞լ կուզես, թի՛նչ ըսել է աս, ես քու խաղալի՞կդ եմ, պատիւդ պաշտպանելու համար իմ երեսս ընտրեցիր ասպարէզ, դահիճի պէս գլուխս տնկուեր կեցեր ես:

— Բարկացած կերեւաք կուր, ոնոր համար չեմ ուզեր պատասխանել. միայն կտղաչեմ որ քեզ մը համբերէք ու լմնցնենք սա դործը:

Սափրիչը կը յաջողի նստեցնել Գասպար աս-
զան որ գլուխն սափրիչին տրամադրութեանը տակ
գրած անոր ամելիին քերթուածներուն վանկերը
կը համրէ ակռաները սխմելով: Բայց վերջապէս
համբերութիւնը կը հատնի և յանկարծ ախոռէն
կը ցատկէ:

— Հերիք պէ՛ մարդ, հերիք, արեան մէջ ձը-
գեցիր երեսս ըսելով:

* * *

Մելքոն աղան՝ խոնջած ցերեկուան աշխա-
տութիւններէն կարողութիւն չունի հետիստն եր-
թալ տուն, Սամաթիա, ուստի կարոչէ թրամվէյո՞վ
երթալ և ինքզինքը կը նետէ թրամվէյի կառքին
մէջ ուր մէկ մարդու համար տեղ մնացած կը

միայն : Հազիւ կը նստի Մելքոն աղան և ահա միջին հասակով գիրուկ անձ մը կը մտնէ յառջև և Մելքոն աղան տեսնելով՝

— Շատ ուրախ եմ, կ'ըսէ, ձեզի հոս տեսնելու համար :

— Ես ալ նոյնպէս, կը պատասխանէ Մելքոն աղան :

— Ձեզի խօսելէք ունիմ, բայց նախ և առաջ կրնա՞ք արդեօք ինծի ալ ձեր ք. մե աննել, սանկ քիչ մը իլիշմիշ ըլլամ, սանկ պզտիկ տեղ մը բանաք նէ՝ բաւական է ինծի համար, ես կրրնամ սղմիլ, արդէն պզտիկ մարդ մըն եմ :

Մելքոն աղան իր բարեկամին տեղ շինելու համար ասդին կը դառնայ անդին կը դառնայ, աջ ծունկը ձախին վրայ կը դնէ, պզտիկնալու կը ջանայ : Մելքոն աղային այս հզանց միջոցին բարեկամն՝

— Ահ, ինքզինքդ ինծի համար անհանգիստ մի՛ ըներ, ես կրնամ հոս սղմիլ, կ'ըսէ ու որպէս թէ տեղ գտած է, Մելքոն աղային ծունկին վրայ կը նստի :

— Անհանգիստ չրլլաք . . . :

— Ամենեին, ամենեւին, գուք ձեր հանգիստը նայեցէք, կարծեմ թէ ձեզի քիչ մը անհանգիստ ըրի :

— Ոչ

— Ձմեռ է ՚իմայ, սըխ նստինք նէ՛ կը տաքնանք :

— Այո՛ :

— Եթէ պէտքիւզիւք եղաք՝ կ'աղաչեմ ըսէք :

— Ոչ, կը պատասխանէ Մելքոն աղան որ հազիւ կրնայ շուռչ աանել :

— Ինչ կայ ինչ չկայ նայինք Մելքոն աղա :

— Ոչինչ :

— Տաւնը ի՞նչպէս են, չօճուխները աղէ՞կ են :

— Խաթրդ կը հարցնեն :

— Ողջ ըլլան :

Մելքոն աղային ծուռկերը կ'ակսին թ'իբիլ քրտինքը ճակտէն կը վազէ. ի՞նչ ընէ, քաղաքավարութիւնը կը պահանջէ որ միւր բարեկամները չվշտացնենք ոչինչ բաներու համար :

— Վայ կիտի Մելքոն աղա վայ, տասնկ հէ . . . ղիբար պիտի տեսնենք եղեր թրամվէյի մէջ, աղբար, բահաթ չնստի՞ս, սանկ ոտքերդ չերկնցնե՞ս . . .

Մելքոն աղան չպատասխաներ. ոտքի կ'ելնէ և իր տեղը բարեկամին կը յանձնէ :

— Ի՞նչ, անհանդի՞ստ եղար :

— Չէ, այսօր շատ նստեցայ տէ, ասոր համար ոտքի վրայ կայնիլ կ'ուզեմ քիչ մը :

— Ատ ուրիշ, ես կարծեցի որ պէտքիւզիւք եղաք : Էյ Մելքոն աղա, սա թրախուման մեր աղին տունը կը քանդէ կոր, ի՞նչ պիտի ըլլայ ասոր վերջը, քանի կը մտմտամ կոր նէ խելքս կը թոցուենեմ կոր :

— Իրաւունք ունիք :

— Բայց այս խնդիրը խիտ կարեւոր բան

մըն է, առանկ երեսի վրայ ձգուելու խնդիրներէն չէ:

Եւ Մելքոն աղային թեւը կը քաշէ ուժով օրպէս զի անոր զգացնէ խնդրին կարեւորութիւնը:

— Այնպէս է, կը պատասխանէ, Մելքոն աղան:

— Եղբայր, մեր ազգին մէջ այս բանին կարեւորութիւն տուող չկայ, կը յարէ բարեկամն, սաքերովն Մելքոն աղային սաքերուն զարնելով:

— Կը հասկնամ կոր աղբար, կը հասկնամ կոր:

— Այնպէս որ թրախօմա սուլու կարողութիւն չունեցող խեղճ աղջիկները տունը մնալու կատիպուն կոր... սոսի՞նչ սարսափելի բան է աղբար, չպատասխանե՞ս...:

— Ի՞նչ պատասխանեմ...

— Մահու և կենաց խնդիր մըն է սա:

Բարեկամն ամէն խօսելուն կամ ձեռքովը Մելքոն աղային կուրծքին կը զարնէ կամ սաքովը անոր սաքերուն վրայ կը կոխէ կամ անդին կը հրէ կամ առդին կը քաշէ: Խօսք հասկցուելու այս եղանակն հազուադէպ չէ մեր ազգին մէջ: Տեսակ մը պերճախօսութիւն որ ունկնդիրները ձեծելու վրայ կը կայանայ:

— Իրաւունք ունիս, ճանրմ, բայց ես ի՞նչ քնեմ: Ըսածդ կը հասկնամ կոր:

— Կը հասկնաս կոր բայց անտարբեր կը կենաս կոր պատպամ, կ'ըսէ Գասպար աղան և Մելքոն աղային թեւն ուժով կը սխմէ:

Կառքին մէջ գանուողներն կը խնդան այս տեսարանին վրայ, բայց մեր բարեկամն չհասկընար և կը շարունակէ ծեծել Մելքոն աղան, որուն համբերութիւնք կը հաանի և կառքը Չէմպէրլի Թաչ հասնելուն պէս ինքզինքը կառքէն դուրս կը նետէ:

Ինչ ընէր Մելքոն աղան, կրնա՞ր ըսել բարեկամին որ ըրածն քաղաքաւարութեան դէմ էր, անկիրթութիւն էր: Ոչ: Քաղաքավարս թիւնը բացարձակ կերպով կը դատապարտէ անկիրթին անկիրթ ըսելը. ուստի Մելքոն աղան անկիրթ երեւալէն լաւ համարեց ծեծ ուտելը:

Այս տողերը գրողն ալ որ մը այս տեսակ երկու պերճախօսներու մէջտեղը գանուեցաւ դրժրախառար, և մազ մնաց որ ոսկորներն ջարդուբուրդ ըլլային եթէ դժասիրտ մէկն վարպետութեամբ չազատէր զայն:

Բայց այս պերճախօսներէն աւելի սարսափելիները կան:

Պատմենք:

Սեղրաք աղան կոչակարի մը խանութը կը մանէ:

— Բարեկամ, կ'ըսէ կոչակարին, զայդ մը կոչիկ կ'ուզեմ ապսպրել:

— Շատ աղէկ:

— Կոչիկներուն քիթը նեղ ըլլալու չեն:

— Հիմակուտն մօտայէն չէք ուզեր ըսել է:

— Միայն կ'ուզեմ որ ոտքս կոչիկի մէջ կա-

բենայ շարժիլ, նեղ ոտքի աման չեմ ուղեր, ու
բովհետեւ նաօրր ունիմ :

— Գլխուս վրայ, ձեզի անանկ կոշիկ մը շի-
նեմ որ թէ՛ մօտայի համաձայն ըլլայ և թէ ձեր
օտքերն չսխմէ :

— Եթէ կարենաս գոհ ընել զիս՝ միշտ քու
խանութի կուգամ :

— Վստահ եղէք :

Կոշկակարր Սեդրաք աղային ոտքին շափը
կ'առնէ և կ'իւտցնէ թէ քանի մը օրէն պատրաստ
պիտի ըլլան կոշիկ'երր :

Սեդրաք աղան քանի մը օրէն կ'երթայ կոշ-
կակարին :

— Պատրաստ են կոշիկներս :

— Այո՛, պատրաստ են :

Կոշկակարին աշակերտը Սեդրաք աղային կը
ներկայադնէ կոշիկները :

— Եղբար, կ'ըտէ Սեդրաք աղան, ասոնք
պղտիկ են :

— Ընդհակառակն մեծ են :

— Ասոնց քիթերը նեղ են :

— Չս' կարծե՞ր, շատ լայն քիթերն այսօր
մաքպուլ չեն. կաղ-չեմ անգամ մը ձեր օտքը
անցունելիք սա կոշիկներր :

Սեդրաք աղան կը նստի : Կոշկակարին աշա-
կերտը քառակուսի տախտ կ'մը կը դնէ Սեդրաք
աղային օտքերուն տակը : Սեդրաք աղան կը ձեռ-
նարկէ նոր կոշիկներն հազնելու : Կոշիկները կ'ա-
պրաստամբին :

— Ոտքդ ուժով կօխէ՛, կը պոռայ կոշկա-
կարն ։

— Ոտքի վրայ ել և այնպէս կօխէ, կ'ըսէ
կոշկակարին քայֆան ։

— Ո ժով ոտքդ գետինը զարկ, կը խրատէ
կոշկակարին աշակերտը ։

— Ծօ՛, սա փոշիէն ցանէ քիչ մը կոշիկնե-
րուն մէջ որ Սեդրաք աղային ոտքերը դի. բու-
թեամբ սահին աւ մտնեն, կը հրամայէ կոշկա-
կարն պղտիկ աշակերտին ։

Հրատանը կը կատարուի ։

Կոշիկներն հաստատամիտ են ։

— Էօֆ, քրտնեցայ պէ տտամ, կ'ըսէ Սեդ-
րաք աղան երեսը թթուեցնելով, քեզի քառա-
տուն անգամ ապսպոեցինք որ մեծ ըլլան, լայն
ըլլան, երկար ըլլան ։

— Կ'երեւայ որ ոտքերդ ալ քրտնած են և
անոր համար . . .

— Չէ քուզում, չէ ճանրմ . . . կոշիկները
նեղ են ։

— Անգամ մը հագնիս նէ՛ կը բացուին ։ Լայն
ոտքի ամաններն աւելի կը վնասեն նասրընբուս ։

— Չեմ կրնար կոր հագնիլ ։

Կոշկակարն քայֆայովն և աշակերտներովն
Սեդրաք աղային օգնելու կ'երթայ ։ Երկու հոգի
Սեդրաք աղային թեւը կը մտնեն, կոշկակարը
Սեդրաք աղային մէջ ոտքը կը բռնէ և կ'աշխա-
տի կոշիկին մէջ դնել ։ Ամբողջ կոշկակարեան
խումբը կը քաջալերէ Սեդրաք աղան ։

- Հա՛ , հա՛ , կը մտնայ կոր... .
- Քիչ մըն ալ համբերութիւն... .
- Քիչ մըն ալ հաստատամտութիւն... .
- Օ՛ն՛ քաջալերուէ՛ . . .
- Վայ , վայ , վայ . . .
- Քիչ մը դիմացիր , էֆէնտիմ... .
- Անգամ մը մտնայ նէ՛ . . .
- Ոտքդ կտրէին նէ՛ աւելի՛ աղէկ էր... .
- Հա , հա , քիչ մնաց... .
- Քիչ մըն ալ ճահտ ընես նէ՛ կը լմնայ կ՛երթայ :

- Յօգնեցար նէ քիչ մը յոգնութիւն առ տէ... .
- Չեմ ուզեր պէ տտամ , թող տուէք հանեմ ոտքս , ճիշերս սըղլամիչ կ՛ըլլայ կոր... .

- Բան մը չէ , կանցնի :
- Հարիւր անգամ ալ ապսպրեցի որ ես մտտա չեմ ուզեր , ոտքերուս հանգստութիւնը կ՛ուզեմ... :

- Կոխէ՛ ոտքդ... .
- Ի՞նչպէս կոխեմ ճանրմ . չէ՛ք հասկնար կոր որ ոտքերս կերին կոր , կարծես թէ կրակի մէջ կոխած եմ... . թո՛ղ տուէք , Աստուածնիդ սիրէք , առ ի՞նչ խօսք չհասկցող մարդոց հանդիպեցանք :

- Քիչ մըն ալ դայրէթ ըրէ՛ , էֆէնտի :
- Ղայրէթնիդ ալ գետնին տակը անցնի կաշիկնիդ ալ... . թո՛ղ տուէք օտքս , վաղ անցայ :
- Բարկանալու իրաւունք չունիք , Աեղբաւկ աղա :

— Չունիմ տղբար, չունիմ, դուք իրաւունք
ունիք բարկանալու, թո՛ղ տուէք սա սաքս քա-
չեմ :

Կոչկակարն ուժով բռնած է Սեդրաք աղային
սաքէն որուն ինը տասներորդ մասը մտած է կո-
չիկին մէջ :

— Շատ բծախնդիր էք, Սեդրաք աղա :

Սեդրաք աղան կ'զգայ թէ գերի բռնուած է,
սւստի անձնատուր կ'ըլլայ կոչկակարին որ իր
խաւմբովը կը յաջողի կոչիկներն անցունել իր յա-
ճախորդին սաքերուն :

— Տեսա՛ր ինչպէս աղէկ եղաւ... սաքի վը-
րայ կայնէ քիչ մը օ՛ն... մինչեւ տուն նրթաս նէ՛
ոչ ցաւ մը կը մնայ, ոչ բան մը... սանկ քալէ
նայիմ :

— Ի՞նչպէս քալեմ ճանըմ, նասըրներս կը ցա-
ւին կոր... հանեցէք սըւտնք :

— Քիչ մը խօսք մտիկ բրէ՛, Սեդրաք աղա,
մինչեւ տուն գնա, սաքերդ պիտի վարժուին ու...

— Քիչ մը լայնկէկ շինէիք նէ՛ չէ՞ր ըլլար :

— Չըլլար, Սեդրաք աղաս, չըլլար, ամէն
խանութ նամուս ունի, մենք մեր խանութին պա-
տիւր շենք կրնար կոտրել տնանկ մեծ, լայն ու
տանկ կոչիկներ կտրելով. ամէն մարդ իր գործը
գիտէ :

— Աղէկ, աղէկ, ի՞նչ պիտի տանք :

— Ոսկի մը և մէճիտիյէ մը :

— Առէք :

— Շնորհակալ եմ: Մեզի մի՛ մտնաք Սեզ-
րաք աղա:

Սեզրաք աղան այդ կոչիկներով դուրս կ'ելնէ
կոչկակարի խանութէն, նասրրներու ցաւէն ամէն
քայլափոխի հառաչելով երբեմն ալ արտասուելով
կ'ղգայ վերջապէս թէ չպիտի կրնայ շարունակել
ճամբան, դրօսարան մը կը մանէ, բազմոցի վրայ
կը նստի և կոչիկները հանել կ'ուզէ: Չյաջողի:
Սրճարանին սպասաօրր կը կանչէ և կ'աղօջէ որ
կոչիկներն քաշէ: Սպասաւորը բոլոր ուժը կ'սպա-
ռէ, կարելի չէ կոչիկները հանել: Ի՛նչպէս կը տրուի
կոչկակարին որ քալֆայի,՝ բնկերակցութեամբ կը
հասնի ու մեծ դժուարութեամբ կը յաջողի ազա-
տել Սեզրաք աղան իր օտքերուն ձեռքէն: Սեզ-
րաք աղան կը հագնի հին կոչիկները դորս կոչ-
կակարի խանութէն հետն առած էր և կը հան-
գրատանայ:

— Ինչու սրխըյի չէք գար կոր Սեզրաք աղա,
կ'ըսէ կոչկակարը, ձեւաւոր և ճաշակաւոր բան
մը հագնելու համար քիչ մը ակռան սխմելու է
մարդս. ինչ որ է տուէք սա կոչիկներն ինձի,
վաղը ես գանոնք աղաւոր խալըպի մը զարնեմ
տէ դրկեմ ձեզի:

— Շատ աղէկ, կը պատասխանէ Սեզրաք
աղան ու խահուէ մը խմելուն պէս կը մեկնի:

Հետեւեալ օրը Սեզրաք աղան շուկայ կ'եր-
թայ, ապայէ լափճին մը ու լաստիկ մը կը գնէ,
կը հագնի ու դորձին կ'երթայ:

Դիտողութիւնները կ'սկսին :

— Սա Սեդրաք աղան շատ թօհաֆ մարդ է :

— Ապտալ , պարզապէս :

— Տիվանէ ըսէք սըւոր երթայ :

— Ես ալ տեսայ ապա լարճին մը անցուցեր է ստքը վրան ալ լաստիկ հագեր է . . .

— Խայտառակութիւն է :

— Ի՛նչ մեղքս պահեմ , հետը պատելու կտմըչնամ կոր :

— Թող գիւղ մը երթայ նստի . էֆէնտիմ :

— Ատ ստքերով ընկերութեանց մէջ մտնել կարելի չէ :

Այս դիտողութիւններն Սեդրաք աղային տկանջը կը հասնին : Սեդրաք աղան կը համոզուի թէ քաղաքավարութիւնը չհակառակ'ր նասրրի , բայց սարսափելի թշնամի է ապա լարճինի , Սեդրաք աղան կ'ստիպուի հանել լարճիննէկը և ընդունիլ մօտայի համաձայն կոչիկներն ու անոր հարուածներն :

*

**

Մնունդի կամ Զատիկի տոթիւ բարեկամաց և ազգականաց այցելութիւններ կ'ընդունիք :

Եստ անգամ կը պատահի որ երեք կամ աւելի անձանց այցելութիւններն միանգամայն ընդունիք :

Սովորութիւն ունինք ասոնց խախուէ կամ անուշ կամ օշորակ կամ օղի հրավցնել :

Տանն աղջիկն ափսէ ի ձեռին կը մտնէ սենեակը :

Որո՞ւ հրամցնէ նախ և առաջ :

Բնականաբար ամէնէն տարիքոտին :

(Բնականաբար ամէնէն հարուստին :)

Աղջիկն կ'ուղղէ իր քայլերն դէպի ճերմակ
մազերն, Արիմելէք աղան :

Արիմելէք աղան շքնդունիւր անուշեղէն նա-
խապատուութիւնը ու՛,

— Առաջ Գարրիէլ աղային տուր, կ'ըսէ :

Աղջիկն կը ներկայանայ Գարրիէլ աղային որ
կը զրկէ զայն Համբարձում աղային :

Աղջիկը կ'սկսի ճամբորդութեան, Արիմելէք
աղայէն Գարրիէլ աղային, Գարրիէլ աղայէն Համ-
բարձում աղային, Համբարձում աղայէն Արիմելէք
աղային : Ճամբորդութիւնը կը կրկնուի քսան ան-
գամ, խեղճ աղջկան թեւերուն վրայ կար և կա-
րողութիւն չմնար ասիսէն տանելու. այցելուք այս
ճամբորդութեան միջոցին յարգանքներ կը փո-
խանակեն իրարու հետ :

— Կ'աղաչեմ, առէք :

— Կր խնդրեմ, հրամանեցէք, Գարրիէլ աղա-
յին տուր աղջիկս :

— Չեմ ընդունիր, Արիմելէք աղային տուր
աղջիկս :

— Ոտքերնիդ պագնեմ, մի' ընէք, աղջիկը
յօգնեցուցիք, Համբարձում աղային հրամանաւ
աղջիկս :

— Աստուած չքնէ, ես ո՞վ եմ որ ձեզմէ ա-
ռաջ առնեմ, Գարրիէլ աղային գնա աղջիկս :

— Չեմ ատներ, չեմ ատներ, պարապ տեղը մի՛ գար աղջիկս :

— Արիմեղէք աղան ատներու է նախ և առաջ :

Մոռցանք ըսելու թէ այցելուած մէջ չորրորդ մըն ալ կայ որ դասատու է և Ուսումնական Խորհուրդէն վկայական ալ ունի :

— Կարելի չէ որ ընդունիմ, կը վայլէ՞ ինձի որ ձեզմէ առաջ հրամցուիմ. Համբարձում աղան պէտք է որ...

— Իմին խօսքս կ'ըլլա՞յ, Տէր սղորմեա, ճուրճինայի՞ պիտի ելլանք, ամէն բան կարգով կանոնով ըլլալու է, Արիմեղէք աղային տուր աղջիկս, Արիմեղէք աղան այսօր, Աստուած տայ, երեսուն հազար ոսկւոյ տէր է, ես անոր ծառայ պիլէ չեմ կրնար ըլլալ որ.

— Աղ ի՞նչ պարապ խօսք է, Համբարձում աղա, դուն պատուաւոր մարդ մըն ես...

— Ասա՛մ, պատուաւորութիւնը ստակով կ'ըլլայ հիմա, անանկ չէ՞ պատուելի :

— Անանկ է էֆէնտիմ :

— Գարրիէլ աղային տուէք անանկ է նէ, ան ալ թաղական է :

— Յոգնեցուցիք աղջիկս էֆէնտիմ...

— Իրաւ է :

— Մեղք է դավալլին :

— Վնաս չունի, ինչո՞ւ չունի, չհոգնեցայ ես, կը պատասխանէ աղջիկն շունչը կտրած :

— Անուշ չի՞ պիտի առնէք այսօր, հրամանեցէ՛ք, կ'ըսէ տան տէրը:

Վերջապէս Արիմելէք աղան կը հաւանի նախապատուութիւնն ընդունիլ և երկար պատմութեամբ մը պօքոյեկէ յետոյ այն պատճառներն արտօնեց համար կուզէր ամէնէն վերջը ուտել անուշն, կը բարեհաճի դգսլ մը անուշ առնելու և աւար պատշաճի բարեմաղթութիւններն ընելէ յետոյ անուշն ուտելու:

Կարգը Համբարձում աղային է:

— Շնորհաւոր նոր տարի. Կիրակոս ազատ:

— Շնորհակալ եմ, կը պատասխանէ տան տէրը:

— Ե. բարի Կաղանդ:

— Շնորհակալ եմ:

— Ե. Աստուածայայտնութիւն Տեառն մերոյ:

— Ո՛ղջ ըլլաք:

— Ուտիք է մեզ ութ օր և անձրեւաբեր հողմունք:

— Այո՛:

Համբարձում աղան ալ կը կատարէ իր պաշտօնն, թէ և կը մտնայ Գերմանիոյ կայսեր գահակալութեան տարեդարձը յիշելու:

Գարբիէլ աղան դգայն անուշամանին երկնցնելով կսկսի բարեմաղթութեանը:

— Շնորհաւոր նոր տարի և բարի Կաղանդ և Աստուածայայտնութիւն:

— Շնորհակալ եմ:

— Աստուած շատ տարիներու հասցնէ խընդութեամբ:

- Բարկամօք հանգերձ :
- Աստուած քէտէր չցցունէ :
- Ամէն :
- Աստուած քետք պէրէքէթ տայ :
- Ամէն :
- Տէր Աստուած ձեր տունը շէն պահէ :
- Ողջ ըլլաք :
- Փեսաներ առնէք, հարսեր առնէք :
- Շնորհակալ եմ :
- Թագերը պաակները պագնէք :
- Շնորհակալ եմ :
- Թոռներ ունենաք :
- Աստուծով :
- Թոռներու թոռներ ունենաք :
- Աստուած լուէ :
- Թոռներուդ թոռներուն թոռներն տեսնա՞ց :
- Շնորհակալ եմ :
- Հիւանդաւթիւն և ցաւ չտեսնա՞ք :
- Ամէն :
- Խոր ծերութեան հասնի՞ք :
- Դուք ալ : Անուշ ըլլայ Գաբրիէլ աղա :
- Շնորհակալ եմ, Կիրակոս աղա, հող բանեօ
ասկի դասնայ :
- Հրամմեցէ՛ք, պատուելի՛ :
- Պատուելին պարզ թէմէէնտի մ'ընելով հազիւ
թէ գգալին կը գալի, ափսէն աղջկան ձեռքէն
կ'իյնայ և պատուելիին վրան գլուխը կ'անուշա-
նայ և կը ջրանայ :

Հիւրերն իրար կ'անդնին :

— Վախցա՞ք, օրիորդ :

— Մի՛ վախնար, աղջիկս :

— Գինի մէջ քիչ մը կրակ մարեցէք և թող
տուէք որ խմէ :

— Անդ՛ աղջիկ :

— Մենք պատճառ եղանք :

— Թեւէն արիւն առէ՛ք :

— Թաքլաք մը նեաել տուէք :

— Ժէպատէլի բաթիյներէն տուէք :

— Այնկէրի կարի մեքենայ մը չունի՞ք :

— Վախցա՞ք, օրիորդ :

— Ձէ, չէ, չվախցայ, բայց կը ջախճ որ...

— Ցաւելու բան չկայ, օրիորդ, ասանկ օրեր
չատ կը պատահին ասանկ փորձանքներ :

— Դե՞ս, հանդստացի՛ր, օրիորդ :

Աղջիկն դուրս կ'ելնէ : Դիւրին է գուշակել
թէ ինչ կ'ըսէ մաքէն :

— Պատուելի, մահանայով ասոյ ըրիբ հէ՞... :

— Քիչ մը թրջեցաւ վրան :

— Ժէպատէլի բաթիյնէն քսեցէք վրան :

— Ար չորնայ, կը չորնայ : Մնաք բարով,
պատուելի :

— Երթաք բարով էֆէնախ :

— Մնաք բարով, պատուելի :

— Երթաք բարով, պէյս :

— Կեցիք բարով, պատուելի :

— Երթաք բարով, էֆէնախ :

Ան, առ քաղաքավարութեան ձեռքէն մեր քաջածը . . . մանաւանդ դասատուներուն քաջածը :

Բայց աս ալ բան մը չէ, աւելի սարսափելիները կան :

Մտիկ ըրէք :

Վաճառական մըն ետ : Եւ ես չեմ մեղադրեր զքեզ վաճառական, ըլլալուդ համար, որովհետեւ մեղաւորը դու չեա այլ այն որ զքեզ վաճառականութեան առաջնորդեց : Չեմ ալ նախատեր զքեզ, այլ, թո՛ղ ներուի ինձ անաչառաբար խօսիլ, կը վարուիմ հետդ այնպէս որպէս պիտի վարուէի քրտակահատի մը հետ, այսինքն քեզի հետ գործունեցած ժամանակս կ'զգուշանամ որ չխարուիմ, ո՛չ թէ իրատուելով Վոլիարկի սա խօսքէն, թէ «Վաճառականութիւնը խորէութեան արհեստն է» այլ յենյով անձնական փորձառութեանս որ յանդրգնութիւն կուտայ ինձ բարձրաբարբառ խոստովանիլ այսօր թէ հարիւր վաճառականներու մէջ երկու վաճառական ճանչցած եմ միայն որ սաւաչն խօսիր . . . բայց արի ահա որ այս երկու վաճառականներն ալ բնաւ չեն խօսիր :

Վաճառական մըն ես ըսինք և ամչնալու պատճառ մը չունիս :— Առաւօտուն կանուխ վաճառատունդ կ'երթաս, որոգայթներդ կը լարես և ամէն բան կը նիւթես որպէս զի շփախցնես արան որուն կ'սպասես ժամէ ժամ : Մեծ վաճառական մըն ես — աւելորդ է ըսել թէ մեծ խաբերայ մըն ես — ուստի վաճառաւանդ մէկ անկիւնը քաշ-

ուած . աչքերդ կը սեւեռես վաճառատանդ դրան
ուսկից պիտի գայ սրան : Քանի մը ժամեր կուզան ,
կը հոյովին , կը սահին , կ'անցնին , կ'երթան և
տես յաճախորդ մ' : կ'երևայ դրան առջեւ : Անմի-
ջապէս առջի կ'ելնես , կը վազես դիմաւորելու
յաճախորդդ և բազմոցիդ վրայ բաղմեղնելու :
Խահուէ կը հրամցնես իրեն . կը շօղաքորթես , կը
շոյես զինքն , կը քծնիս իրեն , չափազանց յար-
գանքներով կը շրջապատես զինքն և մէկ ժամ
շարունակ սուտ կը խօսիս : Գրողիդ ալ ուրիշ
սուտերով հաստատութիւն կուտայ , քու սուտե-
րուդ :

Յաճախորդդ քիչ մը պարտաւ է , երեք չորս
հազար ոսկեւ : զնու՛մ մը պիտի ընէ : Այլեւայլ ապ-
րանաց օրինակներ կ'աւզէ , ցոյց կուտաս գովեստ-
ներ կարդալով անոնց վրայ , միայն թէ դափնեայ
պատկներ չես բոլորեր ապրանագդ ճակտին վրայ :

— Այս ապրանքը հրապարակի վրայ չգանը-
ուիր , մասնաւորապէս մեզի համար ապսպրած ենք :

— Շատ ընտիր ապրանք է , կը յարէ դրո-
գիդ որուն հետ փոխասաց կ'ըլլաս :

— Սքանչելի ապրանք մըն է , նմանը չկայ :

— Ուր էր թէ քանի մը հազար հակ ունե-
նայինք այս ապրանքէն :

— Ապրանք մը որուն գոյնը չըրջիր :

— Ապրանք մը որ հազար անգամ իւր եթէ
լուացուի չփոխեր իր գողտփարը :

— Սկզբունքի տէր ապրանք մը :

— Եւ հաստատա սկզբունքի տէր, որովհետեւ
բնաւ չսրատոիր :

— Հարիւր տարի կրնայ դորձածուիլ :

— Ի՞նչ կ'ըսէք տէր իմ . . . հարիւր տարի . . .
հարիւր յիսուն տարի, երկու հարիւր տարի, երեք
հարիւր տարի . . .

ՄԻՓԱՂ. — Շիրիմ մը կանգնեցէք սա ապ-
րանքին վրայ, ո՛վ հարուստներ . . . :

— Շատ պատուական ապրանք է :

— Եւ ամէն մտրդու ալ չենք ցուցներ առ
ապրանքը :

— Զձեզ մեր վաճառատան վարժեցնելու նը-
պատակաւ է որ հանեցինք այս ապրանքը :

— Ներեցէք մեզի ձեզի աղաչելու որ չըսէք
ուրիշին թէ այս ապրանքը մեր վաճառատունէն
տոնիք :

Ասոր նման հաւարումէկ իսուքերով վերջա-
պէս կը յաջողիք դու և զրադիրդ հաւնեցնել ապ-
րանքներդ : Կարգը կուգայ սակարկութեան :

— Վերջնական գին մը պիտի գրուցեմ :

— Մեր էֆէնտինն սովորութիւնն է միշտ
վերջնական գին մը գրուցել :

— Սակարկութենէ չեմ ախորժիր :

— Մեր էֆէնտինն բնաւ չախորժիր սակար-
կութենէ :

— Թերևս աղէկ բան մը ըլլայ սակարկու-
թիւնը, բայց իմ նախուրայիս հակառակ է :

— Մեր էֆէնտինն նախուրային հակառակ է
սակարկութիւնը :

— Շատ խօսք չեմ սիրեր :

— Մեր էֆէնտին շատ խօսիլ չսիրեր :

— Ուստի մէկ խօսքով , այս ապրանաց համար պիտի վճարէք երեք հազար ութ հարիւր մէկ քառորդ ոսկի և երկու դահեկան :

— Սխալեցաք էֆէնտի , սխալեցաք , չորս հազար ոսկիի մեզի ապրանք եղած են անոնք :

— Ի՞նչ կ'ըսես :

— Սխալ հաշիւ ըրիք էֆէնտիս սխալ , կեցիք ցոյց տամ այդ ապրանաց հաշիւներն , զորս Եւրոպայէն մեր գործատուներն ընդունած ենք :

Գրագիրն շինծու հաշուեցոյցեր կը բերէ և կը նետէ առջեւ :

Իսկն ալ որպէս թէ կը քննես և կը խոստովանիս սխալած ըլլալդ :

— Սխալ հաշիւ եմ ըսեր :

— Չորս հազար հարիւր մէկ քառորդ ոսկի պիտի ըսէիք :

— Ինչ որ է , անգամ մը բերնէս ելաւ , խօսքըս ետ չեմ առներ ետ :

Գրագիրը բարկանալ կը կեղծէ և իր գրասեղանին առջեւ կ'երթայ քիին տակէն մրմալու .

— Երեք հարիւր ոսկի մնասել խօսքն ետ չառնելու համար :

— Այո' , քերնէս ելաւ , կը վճարէք այդ գումարն և կ'առնէք ապրանքները :

— Մեզի պէս ապուշներն ամէն օր կը խաբեն ասանկ . եթէ ետ այս վաճառատան մէջ գրագիր

չըլլայի, միշտ հաս պիտի գայի ապրանք գնելու,
կը մրմռայ գրագիրը:

— Էֆէնտի, կը պատասխանէ յաճախորդը,
եւ այ վերջնական գին մը պիտի տաս, այս ապրա-
նաց համար երեք հազար եօթը հարիւր քսան
ոսկի պիտի վճարեմ:

Որսը բռնուեցաւ: Հինգ հարիւր ոսկի կը շա-
հիս, կ'ուրախանաս յաղթանակիդ վրայ, բայց ան-
միջական հաւանութեան մը գայթակղութիւն պատ-
ճառելու հաւանականութիւնը մէկ կողմէ և քանի
մը ոսկի աւելի փողնելու անգիթութիւնը միւս
կողմէն կը հարկադրեն զքեզ զարմացական եղա-
նակաւ մը պատասխանել յաճախորդիդ:

— Տղամ, ես, տղաք, ապրանքը չճանչցար...

— Այդ ապրանքն ամէն մարդու հանելու չէ,
կը մրմռայ գրագիրը:

— Ներեցէ՛ք, մարդ խաբելու համար նստած
չենք հոս:

— Քսան ոսկի ևս տամ, կ'րո՛ւէ յաճախորդը:

— Քսան ոսկիի խօսքը կ'ըլլայ... կ'ուզէք
նէ տարէք ապրանքներն և բարա մը մի' վճարէք.
բայց խնդիրն անոր վրայ չէ, ապրանքին արժէքը
առլու էք:

— Տասն ոսկի աւելի տամ:

Հասած է ժամն համաձայնութիւն գոյացնելու
և օսկիներն առնելու. հետեւապէս կ'սկսիս կարճ
բայց ազդու տանարանութեան մը որով կ'ընդու-
նիս ինչ ինչ գիշումներ ընելու, և անա ճիշդ այս

միջոցին կարճ բայց ազդու մարդ մը կը մտնէ վաճառատունդ .

- Քրիստոս յարեալ ի մեռելաց :
- Օրհնեալ է յարութիւն Քրիստոսի :
- Ի՞նչպէս էք , աղէ՞կ էք :
- Փառք Աստուծոյ , Ենովք աղա :
- Տիկինը ի՞նչպէս է :
- Աղէկ է :
- Օրիորդներն աղէ՞կ են :
- Աղէկ են :
- Ողջ ըլլան . աղադ ի՞նչպէս է :
- Ես ա աղէկ է :
- Մա՞յրդ :
- Գէշ չէ :
- Մեծ մա՞յրդ :
- Հանդիսաւ է :
- Փեսան ի՞նչ կ'ընէ :
- Ի՞նչ ընէ :
- Չեղի՞ է :
- Չէ :
- Դո՞ւք փեսին առնն էք :
- Չէ :
- Ո՞ւր էք հապա :
- Մեր տունը :
- Ես ա աղէկ , շատ աղէք . . . իստեալ մը ապապրել , աայիբ ինծի , որովհետեւ յոգնած եմ :
- Ես ա աղէկ :
- Չե՞ս ըսեր մեր պղախի շաւնը ետարաւ շամիչ ըրաւ երէկ գիշեր :

— Կ'ընէ ետ :

— Մէկ հասար ձեզի պիտի տանք :

— Ենորհակալ եմ :

— Բայց թիչ մը մեծնա՛ն տէ անունկ :

— Ետա լաւ :

Յանախորդդ մեկնելու շարժումներ կ'ընէ, նը-
շանացի կը շատասխանես իրեն որ թիչ մը համ-
բերէ : Կը բարկանաս, բայց քաղաքավարութիւնը
չնորոշ որ Ենպէք աղան վանտես :

— Ի՞նչ ալ ազատորիկ լակտաներ են :

— Այո՛ :

— Սա պիտի հարցնէի ձեզի թէ, ի՞նչպէս
մեծցնելու է ասունք : Մայրերնին տկար ու հիւան-
դոս է, կաթ չունի... տունէն ըսին որ պիպրուն
տանելուք ու անով կաթ տանք :

— Այո՛ :

— Կ'ըլլա՞յ մի :

— Չիյաեմ :

— Ձեր թաղը սանկ չուն մը չկա՞յ որ դայ
մեզի մնայ ու սա լակտաները պէտէմիչ ընէ : Քու-
ղուճ, կ'ազաչեմ, աշխատինք ու ազատենք սա
խեղճերը... պիպրունի խելքս չպաակիր իմին :
Ապին անգին հարցնէիք ու փնաւէիք ասանկ շուն
մը...

— Ետա լաւ, կը նայինք :

— Հիմա նայէիք :

— Հիմա գործ սենիճ, անկարելի է :

— Աս ալ գործ է, սէպապ է :

- Գլուխս քննելու առեն չունիմ այսօր :
- Ե՞րբ կը նայիք :
- Ստիպողական դորձեր ունիմ, երբ նայե-
լիքս անդամ սրտելու ժամանակ չունիմ :
- Ժամանակ անցընելու չի գար, անտանկ
բան մըն է որ . . .
- Գործ ունիմ, Յնովք ազա :
- Անտանկ բան մըն է որ ուշացնելու չգար,
մէկ հատը քեզի պիտի ըլլայ :
- Բոտորդէ մը հուզամ, կ'ըսէ յանախորդն
ու վաճառատունէն դուրս կ'ելնէ :
- Էօֆ, էօֆ, էօֆ, կը հառաչեա ինքիբմէդ :
- Լակոտներն անտանկ ալ ստանայ են որ
տեսնելու բան է :
- Այո՛ :
- Ուրիմ գարար սանք ու լմեցնենք :
- Այո՛ :
- Պիպըրոն շըլլար :
- Չըլլար :
- Սանտու շուն մը գտնելու է :
- Այո՛ :
- Ուրիշ ճար չկայ :
- Չկայ :
- Կա՞յ մի հա :
- Չկայ :
- Չէ, թէ որ կայ նէ՛ քսէ :
- Չկայ, Յնովք ազա, չկայ, չկայ, չկայ :
- Բաշկացո՞ք :

— Չբարկացայ, բայց . . . :

— Բարկանալու իրաւունք չունիք. ես ձեր
օպաստարը չեմ, ձեզմէ շահ մըն ալ չեմ տկնկա-
լեր, խտհոււի մը իմեցի կ'ուզէք նէ անոր ալ դա-
րան կուտամ, հօշ կէլտին սէՖա կէլտին :

— Չէ . . .

— Գիանալով որ շուներէն կ'ախարժիտ, աւ-
զեցի քեզի շուն մը հէտիցէ ընել, դուն շնորհակալ
ըլլալու տեղ, օտապաշքի թաղոր կը բռնես ինձի :

— Չէ, Ենովք ազատ :

— Հէր քուշուն էթի եէնմէզ, աս ալ «որվէ»
չես գիտեր նէ :

Ենովք ազատ, քարկաթեամբ կը ժեկնի :

Դուն ալ յաճախորդիդ դարձին կ'սպասես :

Երեք ժամէն ետքը յաճախորդդ կուգայ :

— Այսօր ատակ չունիմ, քանի մը օրէն պիտի
զամ ապրանքներն առնելու, մնաք բարով :

— Եկու՛ւր, ո՛ր կ'եջթայ . . . խօսք մը ու-
նիմ . . . վայրկեան մը . . . ինձի նայէ՛ . . . աղա . . .
էթէնտի . . . քարկեամ . . . չգաս . . . եկուր աէ,
դարձնայ զնա . . . չնիք ուտեր քեզի . . .

Ոն՞նդ է որ ես գտնեայ :

Կ'զգաս դժբախտաբար թէ յաճախորդդ ուրիշ
վաճառակա՛նի մը հետ համաձայնամ է աւելի դա-
հաջուցի պայմաններով : Քիչ մը գրապրիդ գէմ
կը բարկանաս և յծայ կ'ախարհ հայհօյութիւննե-
րով փաթտել, Ենովք աղային դու խը :

Դատնանք այժմ ուրիշ տեսարանի մը :

— Կը ճանաչէ՞ք Բարթողիմէոս աղան :

Չարմանայի մարդ մըն է :

Ինքուք թէ, առաւօտ մը գործիդ պէտքը դըռ-
նքուելու համար վաղելով կ'երթաս չոանաւթդ բա-
նայու : Մարդ մը կ'ելնէ դէմդ, մէկ քիլոմէթր
հեռաւորութենէ կը բարեւէ զքեզ, թեւզ կը մըտ-
նէ և կ'ըսէ :

— Ես ալ քեզի տննել կ'աւզէի, ստնի քիչ
մը երկնձանք, խօսելիք ունիմ քեզի :

Այդ մարդն է ահա Բարթողիմէոս աղան :

(Յոսքը մէջերնիս մնայ, Բարթողիմէոս աղան
զիմանայ) :

Բարթողիմէոս աղան այնքան քայլ կ'առնէ
քեզի հետ որքան որ պէտք է օրպիտութեանդ
հարչնելու համար, և ահա խօսքի կը բռնուի աւ-
րիչ բարեկամի մը հետ որուն կը հանդիպի :

— Ըսած կեղտովդ քրի բայց չյաջողնցայ :

— Անպատճառ սխալ մ'ըրած ըլլալու էս :

— Ոչ, ձուկը խորովեցի և աղով աւ լիմանով
պատրաստուած համեմի մէջ դրի, անհամ բան
մ'եղաւ :

— Չարմանայի բան :

— Կ'աղաչեմ որ ոչ մը դաս աւ ձեռքովդ
պատրաստես, աիկինն ալ հեադ բեր, նախնք ու
քիչ մը ժամանակ անդրնեմք : Տիկի՞նն ի՞նչպէս է,
աղէ՞կ է :

— Եստ աղէկ է :

— Յատկապէս բարեւ կընեմ :

— Գլխաւս վրայ :

— Ե՞րբ պիտի խալսի :

— Ամիտէ մը , եթէ Աստուած կամենայ :

— Մանչ կը նմանի :

— Յայտնի չէ :

— Մանչ է առաջ Աստուած , Տիկնոջդ ըսէ՛
որ զնոսի , միշտ շարժի , ու քալէ :

— Ենթահայալ եմ , մնաք բարով :

Բարթողիմէոս աղան նորէն քեզի կը դառնայ
և սրտիսութիւնդ դարձեալ հարցնելէն վերջը մը-
ստվածաբար մը խանութը կը մտնէ .

— Աս վերջին անդամուան միտդ ուտուելու
բան չէր շիտակը :

— Ամենէն պատուական միտէն տուի :

— Սխալ է . Երկինն բար թէ այս անգամ-
ուան միտն գէշ ու անհամ էր , եւ քուկին քսան
տարուան յաճախորդդ եմ և չվայլեր որ գէշ միտն
ինձի ուտու , եւ կանխիկ կը վճարեմ միշտ :

— Գալ անգամ աւելի ուշադրութիւն կ'ընեմ :
Բարթողիմէոս աղան վերստին քեզի կը դառ-
նայ :

— Ի՞նչ կայ , ի՞նչ կայ նայինք , շիտոսի՞ս :

Եւ ահա երկար հասակով մարդ մը կ'ելլէ
դէմն , որուն հետ կ'սկսի խօսակցիլ :

— Տակաւին չմտացայ , կ'ըսէ . այն գիշերուան
դքոտնքը :

— Ես ալ չմտացայ :

— Գարեջուրն պատուական էր :

— Այո՛ :

— Ժամացօնն ալ համով էր :

— Ընտիր :

— Գտան բաժակ խմացի այն գիշերը :

— Անուշ ըլլայ :

— Գալ չարթու նորէն միտնանք գիշեր մը

Տիւրբի խանութը :

— Միտնանք : Մնաք բարով :

— Մէղէն առաջուց պատրաստենք սակայն :

— Կ'ըլլայ : Մնաք բարով :

— Բայց օտարական չգտնուի մէջերնիս :

— Շատ աղէկ : Մնաք բարով :

— Մենք մեզի ըլլանք :

— Այո՛ : Մնաք բարով :

— Բաղձութիւն ըլլայ նէ համը չեղար :

— Անանկ է . . Մնաք բարով :

— Տեսնուինք :

Բարթաղիմէոս տղան խօսքը ձեզի կ'աւզդէ վերստին :

— Ի՞նչ կ'ընես կոր նայինք :

— Ոչինչ :

— Բնաւ չես երեւար, եղբայր
Կը հարցնեմ քեզի համար ու

Այս միջոցին տիկին մը կը տեսնէ յանկարծ :

— Ինչպէ՞ս էք, տիկին, աղէ՞կ էք :

— Փառք Աստուծոյ, Բարթաղիմէոս տղա,
հրամանքնիզ ընտօ՞ր էք :

— Սանկ նանկ : Ընտօ՞ր ըրիք զխարկը :

- Ո՞ր գլխարկը :
- Անցեալ շաբթո՞ւ գլխարկ մը կը սակարկէի՞ր կօր, հարիւր քսանի չառւա՞ւ :
- Ինտո՞ր ալ միտքդ կը մնայ, Բարթողիմէոս աղա, ինձեւսունի առինք :
- Աղէկ գլխարկ էր սակայն. ձեզի շատ աղէկ վայելց, արկին, աղջիկ դարձաք :
- Թօհաֆ ես Բարթողիմէոս աղա, աղջիկսւթիւնս մնացեր է :
- Ես քեզի հազար աղջիկի չեմ փոխեր :
- Տէր ողորմեա :
- Տունն ինտո՞ր են, աղէ՞կ են, աղադ թ՞նչ կ'ընէ, կէնէ առաջուան պէս կերակուրը սւտելան պէս կ'երթայ կը պատկի՞ :
- Ի՞նչ ընէ, հոգնած հոգնած կա՞ չայ :
- Բարեւ ըրէ՛ :
- Շատ աղէկ .
- Տեսնաւինք :
- Գլխուս վրայ : Մնաք բարով :
- Երթաք բարով :
- Բարթողիմէոս աղան խօսքը ձեզի սւղղելով՝
- Էյ գրուցէ՛ նայինք :
- Ի՞նչ գրուցեմ . . . :
- Օօօօօօօ, փառք արրող որ ահսուեցանք, ո՞ւր էք աղբար ս՞ըր էք, կը հարցնէ Բարթողիմէոս աղան եօթանասուննոց մէկու մը :
- Հոս եմ :
- Համաձայնեցա՞ք հետը :

— Համաձայնեցաւ մօտ ենք :

— Համաձայնեցէք, համաձայնեցէք, անուշ
տեղը կապեցէ՛ք, հինգ վար հինգ վեր լինցուցէք
գործը :

— Իմ ծիսքս ալ անունկ է :

Գործ ունիս, կ'աւզես բաժնուիլ Բարթողի-
մէսս աղայէն և խանութդ երթալ. Բարթողիմէսս
ազան միշտ բանած է ձեռքիդ :

— Ինձի հրամանն, Բարթողիմէսս ազան :

— Մեկտեղ կ'երթանք հիմայ, սա խօսքս լը-
մընցնեմ, ըսելիք ունիմ քեզի : Տահա ինտո՞ր ես
նայինք . . . :

— Սունկ նանկ կ'երթանք կար :

Քանի մը քայլ ևս կ'առնես Բարթողիմէսս
աղային հետ և տնա սրճարանի մը մէջ նստող
մարդու մը կ'աւղղուի :

— Բարեւ, տիրացօ՛ւ :

— Ծառայ եմ :

— Եստ ուրախացայ, շատ ուրախացայ :

— Ենտրեակալ եմ :

— Քեզմէ աղէ՞կը պիտի դանայինք :

— Ողջ եղէք :

— Մեզի ալ քեզի պէս մէկը պէտք է :

— Երախապէտ եմ :

— Ձեանագրութիւնն ե՞րբ պիտի ըլլայ :

— Ամիսէ մը :

— Ամի՞տն ինչ է, դալ շարթու ձեանագրուէ՛,
լինայ երթայ : Անուշ պիտի փոխե՞ս :

— Այո :

— Ի՞նչ պիտի դնես :

— Ամբակու՛մ :

— Շատ յարմար անու՛ն մըն է : ծառայ եմ
Տէր Ամբակու՛մ :

— Երթաք բարով :

Բարթողիմէոս աղան այսպէս քու օձիքէդ
բանելով քեզ կը տանի մինչև հոն ուր պիտի եր-
թար : Իւր երթալիք տեղը հասնելուն պէս ,

— Չես խօսիր կոր , աղբար , կ'ըսէ քեզի :

— Ի՞նչ խօսիմ :

— Ուրիշ օր մը երկար բարակ տեսնուիք ,
տանկ խօսինք : Մնաք բարով , տեսնուինք սակայն :

— Երթաք բարով :

— Ըսելիք ունիմ քեզի :

— Շատ չաւ :

Կը բարկանաս , բայց քաղաքով արութ իւնը
կ'արգիլէ քեզի երեսել իրեն անկրթութիւն : Կ'եր-
թաս խանութդ կը բանաս և գործերդ նոյն օրը
ձախորդ կ'երթան : Կը յիշէ՞ք օր մը որ բարկացած
ըլլաք և յաջողութիւն ունեցած ըլլաք :

Ես չիմ յիշեր :

Այսու ամենայնիւ Բարթողիմէոս աղան ալ
կը մարսուի , անանկ անմարսելի բաներ կան ո-
րոնց պատմութիւնն իսկ սասկում կը պատճառէ
մարդուս :

Քիչ մը համբերեցէք :

— Գամիկ աղա, այս իրիկուն կերակուրը մէկտեղ ուտենք:

— Շնորհակալ եմ, Մարկոս աղա, բայց չեմ կրնար դալ արովհետեւ ուրիշ ասուն հրաւիրուած եմ:

— Կ'աղաչեմ:

— Կը խնդրեմ:

— Ասաքս մի կատրեր:

— Մի՛ ըներ:

— Չէ մի՛ ըսեր:

— Մի ստիպեր:

— Ի՞նչ կ'ըլլայ, մէկտեղ ժամանակ կ'անցունենք քիչ մը:

— Աղէկ, բայց...

— Բայցս ալ ի՞նչ է, երթանք:

— Որովհետեւ այսչափ կատիպես կոր, ես ալ չեմ մերժեր. երթանք:

— Կեցցես Գամիկ աղա, շնորհակալ եմ:

— Ես ալ շնորհակալ եմ:

Այս խօսակցութիւնը տեղի կ'ունենար Բերա մեծ փողոց զինետան մը առջև:

Մարկոս աղան հրաւերն ընդունել տալուն պէս բարեկամին ձեռքէն բռնեց և զինետանը տարաւ:

— Մասթիքա՞ կը խմէք:

— Ո՛չ:

— Անանկ է նէ տիւզ կը գործածէք:

— Ոչ:

— Բո՞մ:

— Ոչ:

- Ըսել է թէ գօնեաք կը խմէք :
- Ոչ :
- Ի՞նչ կը խմէք ուրեմն :
- Ոչինչ, չիյաէ՞ք, քանի մը տաքի կայ որ
ևս ըմպելիք չեմ գործածեր :
- Ըմպելիք չե՞ս գործածեր :
- Ոչ :
- Ոտքդ պագնեմ :
- Ոչ :
- Իրա՞ն կ'ըսես :
- Ինչո՞ւ սուտ խօսիմ :
- Աստուածդ սիրես :
- Չեմ խմեր :
- Կատակ կընես հետս :
- Ի՞նչ հարկ կայ կատակ ընելու :
- Հիմա մասթիքա չե՞ս խմեր դուն :
- Ոչ :
- Տի՞ւղ :
- Ոչ :
- Բօ՞ժ :
- Ոչ :
- Գօնեա՞ք :
- Ոչ :
- Ինչօ՞ւ կ'ապրիսկոր ուրեմն կը պատայ յա-
ճախորդներէն մին լեցնելով գաւաթը :
- Կը խմէ, կը խմէ, կատակ կ'ընէ կոր, կը
պատասխանէ Մարկոս աղան :
- Չեմ խմեր Մարկոս աղա :

— Ամօթ է աղբար, չխմել կ'ըլլա՞յ, լսուած
բա՞ն է, նստողները վրանուա խնդացնե՞նք պիտի :

— Սովորութիւն չունիմ, եղբայր, ինչո՞ւ
կստիպէք :

— Կնիկ ես ի՞նչ ես պէ մարդ, օղին չի խըմ-
ուիր կ'ըսէ մին :

— Բերնին համը ի՞նչ գիտէ անիկայ, կը յարէ
ո՞նն :

— Պարզ մարդ մըն է կ'ըսէ երրորդ մը :

— Ճգնաւոր, կը պօռայ ուրիշ մը :

— Հա, հա, հա, օղի չխմեր եղեր, վայ, ա-
պուշ վայ կը թոթովէ գինեմուլ մը խնդարով :

— Կը խնդրեմ Գամիկ աղա, վերջացնենք
աա խաղը, կ'ըսէ Մարկոս աղան :

— Ի՞նչ ընեմ :

— Գաւաթ մը միայն խմէ՛ : Մեզի չիշ մը
մասթիքա բերէք :

— Գաւաթ մը կը խմեմ խաթերդ համար :

— Շնորհակալ եմ, ժամանակին յարմարելու
է, չխմողի վրան կը խնդան հոս, թող ո՞ր չխմելն
ալ պող բան մըն է :

— Շատ աղէկ :

— Հրամեցէ՛ք :

— Կենդանութիւն :

— Անուշ :

Գամիկ աղան կ'ստիպուի քանի մը գաւաթ
եւա խմել գայթակղութիւն չպատճառելու համար
արբեցողաց մէջ :

Ժամը ասաներկուքին կը մօտենայ : Գամիկ աղան անօթի է , ամէն երեկոյ սովորած է ընդրել առ առաւելն ժամը կէտին :

— Ելլենք , Մարկոս աղա , եթէ կը հաճիք կ'ըսէ Գամիկ աղան :

— Ինչ կանուխ է :

— Տասներկուքին մօտեցաւ :

— Ասածը չիյատե՞ս . միասփիր էլ « ահիպի-նին դուզուսը » արը :

— Գիտեմ , բայց . . .

— Ի՞նչ կըտաս չլմնցաւ դեռ : Ծիչդ երկու թիշ պիտի ըլլայ :

— Շատ աղէկ :

Մարկոս աղան կը շարունակէ իր կըտան և Գամիկ աղան իր անօթութիւնը :

— Ժամը մինչև քանի՞ն պիտի նստինք հոս Մարկոս աղա :

— Ինչո՞ւ կ'աճապարես կոր բարեկամ , նրասինք խօսինք , առն երթանք ի՞նչ ընենք հիմայ . . . ի՞նչ . . . անօթի ես դուն :

— Չէ , չէ , բնաւ չէ :

— Եթէ անօթի ես երթանք :

— Չէ , այս ատեն կերակուր կուտուի՞ :

— Շիտակ զրուցէ՛ , կ'աղաչեմ , ես կ'ուզեմ որ էլլենմիշ ըլլաս դուն . ֆէրահլանմիշ ըլլաս . . . չէ՞ նէ , ի՞նչ հասկցայ . . . ես կ'ուզեմ որ հիւրս քէյֆլենմիշ ըլլայ . . . երթանք թէ որ անօթի ես . . . :

— Չէ , չէ , բնաւ չէ :

— Կը կրկնեմ եթէ անօթի ես երթանք :

— Չէ, այս ատեն կերակուր կո՛ւտուի՞ :

— Կը կրկնեմ շիտակ զրուցէ՛, կ'աղաչեմ, ես կ'ուզեմ որ էյլէնմիշ ըլլաս դուն, ֆէրահյանմիշ ըլլաս... չէ նէ ի՞նչ հասկցայ... ես կ'ուզեմ որ հիւրս քէյֆլէնմիշ ըլլայ... երթանք թէ որ անօթի ես...

— Անօթի չեմ :

— Խօսէ՛, Երեմն, բան մը պատմէ, արձանի պէս ինչո՞ւ մունջ կեցեր ես : Կենդանութիւն :

— Անուշ անմահութիւն :

— Հատ մըն ալ քեզի տամ :

— Չէ, գլուխս կը դառնա կար :

— Խօսէ՛ նայիմ : Կենդանութիւն :

— Անուշ :

— Գործ մը ունէիր նէ ինչ ըրիր ան :

— Ո՞ր գործը :

— Որն ըլլայ նէ ըլլայ, գործ մը ըլլայ տէ, մէրամ ժամանակ անցունել չէ մի :

— Անանկ է ես :

— Չիօսի՞ս աղբար. գիշերներն ի՞նչպէս ժամանակ կ'անցունէք կար, դերէկներն ի՞նչ կընէք կար, տոտուները ինչո՞վ կ'զրադիք կար :

— (Մեկուսի) Անօթութենէ մարելիք կուգայ կար վրաս :

— Ինչպէ՞ս եղաւ նայինք այդ գործը :

— Մեկքոնի՞ն գործը :

— Հա Մեկքոնին գործը (Մեկուսի) պարէ գիտնա՞մ...

— Մեկքօնը յանցաւոր էր այդ գործին մէջ (Մէկուսի) ժամ մը առաջ երթայինք որ սեղան նստէինք :

— Իրա՞ւ կ'ըսես, վայ, անպիտան, վայ, վայ, Մեկքօնէն չէի յուսար (Մէկուսի) — պարէ ճանչնա՞մ :

— Չար տղայ է :

— Անպիտան, պատմէ նայինք :

— Երկար է պատմութիւնը : (Մէկուսի) Գայլի մը պէս անօթի եմ :

— Թող երկար ըլլայ տաամ : (Մեկուսի) : Սըւիկայ քիչ մը խօսիլ տամ որ բացուի, կը նե- նեղանայ կոր զաւլալը մարդը :

— Հիմա չեմ կրնոր պատմել (մեկուսի) տ- նօթի փորանց :

— Կենդանութիւն անտնկ է նէ :

— Անուշ : ժամը մէկ է :

— Շատ աղէկ, կ'երթանք : Սա հաշիւս մաք- րեմ :

Մարկոս աղան հաշիւը մաքրելու կ'զբաղի . Գամիկ աղան ինքզինքը գինետունէն դուրս կը նետէ և փողոցին մէջ կ'սպասէ Մարկոս աղային որ վերջին գաւաթները կը խմէ մի ըստ միով :

Գամիկ աղան քառորդի՞մը չափ կ'սպասէ փա- զոցին մէջ և յետոյ գինետան սեմին վրայ կ'ելնէ ու կը կանչէ Մարկոս աղան .

— Մարկոս աղա, ուշ մնացինք :

— Կուգամ կոր :

Գամիկ աղան քառորդ մըն ալ կ'սպասէ .
համբերութիւնը հատնելու վրայ է , կ'աւզէ մեկնիլ
բայց քողաքավարութիւնը չի թողուր . Ուստի
նորէն կը կանչէ .

— Մարկոս աղա, Մարկոս աղա, երթանք :

— Հիմայ :

Գինովներուն «հիմա»ն առնուածն քառորդ
ժամ է :

— Մարկոս աղա, երկար ըրիր :

— Եկայ :

Գինովներուն «եկայ»ն , «պիտի գամ» է :

— Մարկոս աղա :

— Կ'աղաչեմ , քիչ մը . . . ներս եկուր մէկտեղ
ելլենք :

— Չեմ գար :

— Եկուր :

— Ոչ :

— Կը բարկանամ :

— Բայց պիտի երթանք :

— Այո' :

— Ահա եկայ :

— Կարծեմ քեզի սպասեցուցի քիչ մը :

— Վաս չունի :

— Քեզի տեսայ , չիտես ո՛րչափ գոհ եղայ ,
այս իրիկուն քէլֆս քեզի պարտական եմ . ոտքի
վրայ հաս մը կը ճշկե՞ս :

— Չէ . երթանք :

— Շատ աղէկ . երթանք : Կենդանութիւն :

— Անշուշտ : Երթանք :

— Այ՞ն՝ երթանք :

Երկու բարեկամներն ճամբայ կ'ելնեն և քանի մը փողոց դառնալէն յետոյ տուն կը հասնին :

— Վա՛յ, Գամիկ աղա՛ հրամմեցէք, ըսելով հիւրը վեր յը հրամցնէ Մարկոս աղային տիկինն ու խնդումներես և քիչ մըն ալ թիրտը չվիրաւորութի- շաստախօս է :

— Գամիկ աղան հիւր բերի տիկին :

— Շատ աղէկ ըրիր, վայ Գամիկ աղա վայ :

— Բարի եկաք կ'ըսեն Մարկոս աղային աղջիկներն Գամիկ աղային ու անոր ձեռքը կը թօթուեն :

Գամիկ աղան աչքերով սեղան կը փնտռէ :

— Վայ Գամիկ աղա վայ, է ստահա ինտոր ես նայինք :

— Փառք Աստուծոյ տիկին, դուք ինտոր էք :

— Չնզի տեսանք աւելի աղէկ եղաք, վայ վայ Գամիկ աղա վայ, դուն ալ հոս պիտի դառ եղեր :

— Սա ըստիչին թէ փսին շտկեցէ՛ք, կը հըրամայէ Մարկոս աղան :

— Վայ Գամիկ աղա վայ, բնաւ մտքէս չէր անցնէր որ Գամիկ աղան մեզի հիւր պիտի գայ այս գիշեր, որ ուր փչեց ասանկ, վայ Գամիկ աղա վայ, էյ ինտոր էք նայինք, ի՞նչ կ'ընէք կոր, շիտակը հաւատալիքս չիգար կոր որ դուք հոս էք, վայ Գամիկ աղա վայ... էյ խօսէ նայինք... մեզի շտեանելէն ի վեր ինչպէս ժամանակ կ'անցունէր կոր, աֆէրիմ Մարկոս աղա, շատ աղէկ ըրեր ես որ Գամիկ աղան բերեր ես, վայ Գամիկ

ազատ վայ : Գամիկ ազային օղի մը առէք . շատ
բան , շատ բան , վայ Գամիկ ազատ վայ , մեզի
տեսնալ պիտի գաս եղեր առ գիշեր , որու մաքէն
կ'անցնէր , աֆէրիմ Գամիկ ազատ . . . օղի մը առէք ,
աղջիկներ :

— Օղի չեմ խմեր :

— Հատ մը խմէ կ'ըռէ Մարկոս աղան :

— Չէ Մարկոս աղա :

— Վայ Գամիկ աղա վայ . . . տահա ինտար
նայինք , չօլուխ չօճուխը ինչպէս է . . .

— Աղէկ են :

— Աղէկ ըլլան , վայ Գամիկ աղա վայ :

— Գամիկ աղա , կ'ըսէ Մարկոս աղան , գուն
մեր Թէքլիֆսիզ հիւրն ես . մեզի մի' նայիր , եթէ
անօթի ես , կ'ըսէ , ուտենք , մեզի համար հօգ չէ :

— Քա ճանրմ կեցի' հէլէ քիչ մը երեօր տես-
նանք , ան ալ հանգստանայ քիչ մը ու վերջը
կաւտենք , Աստուծոյ տուածէն հարկաւ բան մը
պիտի գտնենք ուտելու , անօթի չպիտի մնանք
եւ . ամա ինչ ընենք , Գամիկ աղան կերակուր-
ներու չպիտի հաւնի եղեր , միսաֆիր ումաու-
ղունու հէմէզ պուլաուղունու եէր , հա , հա , հա ,
անանկ չէ մի ամա Գամիկ աղա , շիտակը դրու-
ցէ , դուն շիտակը խօսող մարդ մ'եա , հա , հա ,
հա , վալ Գամիկ աղա վայ : է վայ . Գամիկ աղան
եապանճի չէ քի վախնամ որ երթայ ուրիշ տու-
ներ մեր կերակուրը աւրէ . Գամիկ աղան թէք-
լիֆսիզ է , այսօր չպիտի ճանչնանք զիրար եւ ,
ոտքդ պահնեմ , Գամիկ աղա , իրաւունք չունիմ

մի ամա... սասանկ հէէ Գամիկ աղա, այս գիշեր
հաս պիտի գաս եզեր, բարի եկար, հազար բարի,
ամէն օր հրամմէ, մեր դուռը բաց է, առհա ին-
տոր էք նայինք, ինչ կայ ինչ չիկայ նայինք, դը-
բացիններնիդ ի՞նչպէս են, Եպրաս հանրմը ի՞նչ-
պէս է, Մաքրուի հանրմը նշանուեցա՞ւ մի...
Թորոս աղան գործ մը գտաւ մի, հաւերը մոր-
թեցի՞ր մի, ո՞ր մէկը հարցնեմ չիյտեմ քի, քեզի
տեսայ նէ կտրծես քի պանձ մը գտայ, վայ Գա-
միկ աղա վայ, այս գիշեր պիտի գաս եզեր, ին-
չո՞ւ համար օղի չես խմեր գոր Գամիկ աղա...
մի խմեր, ես գօր չեմ ըներ, ինտոր կ'ուզես նէ
անանկ ըրէ, քէֆդ նայէ, ստնկ հանգիստ նստէ,
կազաչեմ, կռնակդ բարձին տուր... կ'ուզես նէ
հանուէ, էնթարի մը բերեն, բապուճ բերեն...
աստնկ հա՛. վայ Գամիկ աղա վայ, էյ տարիս.
ողջ մնաս:

— Կնիկ, թող չես աօր որ քիչ մ'այ ես
խօսիմ:

— Տէր սղորմեա, բերանդ ո՞վ բռնած է...
վայ Գամիկ աղա վայ, շատօնց է տեսած չու-
նիմ տէ ուրախութենէս ինչ ընելիքս չեմ գիտեմ
կոր... անօթի ես նէ՛ նստինք սեղան:

— Գէշ ճըւար.

Գամիկ աղան երկար շունչ մը կ'տռնէ:

— Աղջիկներ, պրիզօլան կրակի վրայ դրէք,
ձուկն ալ տապկեցէք...:

— Օհ օհ օհ բտաւ ինչքնիրեն Գ. ամիկ աղան,
տակէց վերջը կերակուր եփուի ու պիտի ուտենք:

— վայ Գամիկ աղա վայ, մինչև օր կերա-

կուրբ պատրաստուի, կրնաք քանի մը գաւաթ
օղի խմել, ախորժակնիդ կը բացուի :

— Շնորհակալ եմ, Մարկոս աղան թող խմէ :

— Պրիզօլան հիմա կ'ըլլայ : Հիչ հպիտի մտ-
նամ այս դիշերուանը : վայ Գամիկ աղա վայ :

Սեղանի զանգակը կը զարնէ :

Կը դատկէ Գամիկ աղան և ճաշի և ննեակը
կ'իջնէ : Չմտնանք հոս յիշել թէ հարբուխը Գա-
միկ աղային ակաայնեքուն ևրեք քառորդը յա-
փըշտակած է :

— Պրիզօլայի սա կտորն առէք Գամիկ աղա
կ'ըսէ Մարկոս աղան :

Գամիկ աղան կ'առնէ միսը, և սպառագին-
ուելով դանակով ու ստատաւաքաղով իր բոլոր
ուժովը կ'աշխատի յոչոտել միսը : Դանակը չի կըտ-
րեր, ակռաները որ արդէն կորուսած են իրենց
մեծամասնութիւնը կորողութիւն չունին կտրե-
րելու : Գամիկ աղային անօթութեան վրայ բար-
կութիւնն ալ կը բարդուի, և սակայն քաղաքա-
վարութիւնը կը պահանջէ որ մսի խոշոր կտոր-
ները առանց կտտորակելու կլլէ, և ցամաք հացով
փօրը կշտացնելու աշխատի :

— Գամիկ աղա, պրիզօլայէն չէ՞ք ախոր-
ժիր. կը հարցնէ տիկինը :

— Շատ կ'ախորժիմ, կ'ուտեմ կոր, կերայ,
չնորհակալ եմ, պիտի ուտեմ, հոգ մի' ընէք :

— Գինի հրամմեցէ՞ք :

— Կը խմեմ, շնորհակալ եմ :

Գինին քացիած է և քաղաքավարութիւնը

Թող չտար որ հիւր մը տան տիրոջը յայտնէ ա-
սանկ ճշմարտութիւններ Գամիկ աղան շուղեր խը-
մել . տիկինը կ'ստիպէ :

— Խաթերս համար սա բաժակը պիտի խմես :

Գամիկ աղան կ'ստիպուի խմելու :

— Բաժակ կ'առաջարկեմ Գամիկ աղայիս կեն-
դանութեանը :

Գամիկ աղան կ'ստիպուի խմել երկրորդ բա-
ժակն ալ :

Մարդս ոչ միայն իր թերութիւններն այլ իր
սեղանին թերութիւններն ալ չտեսներ եղեր :

Գամիկ աղան անօթի փորանց քացախ կը
խմէ մինչեւ որ վերջապէս ձուկը կը բերուի սե-
ղան : Դանակներն , պատառաքաղներն ու պնակ-
ները կը փոխուին : Գամիկ աղան պատառաքաղով
ու դանակով ձուկ կերած չէ կեանքին մէջ , մատ-
ները կը դորձածէ անոնց տեղ : Բայց այսօր քա-
ղաքովարտութիւնը պարտք կը դնէ վրան տան տի-
րոջը սովորութեան սովորիլ : Ե՞րբ պիտի սովրի և
ե՞րբ պիտի ուտէ :

— Չէք ուտեր կոր Գամիկ աղա , կ'ըսէ մար-
կոս աղան , կառծեմ չախորժեցաք մեր կերակուր-
մերէն :

— Քաւ լիցի : Կ'ուտեմ կոր :

— Ձուկը զէչ չէ եղեր :

— Աղէկ է :

— Վայ Գամիկ աղա վայ : Միայն թէ փուշը
քիչ մը շատ է , սակեւը դժուար է :

— Ինձի համար բան մը չէ :

— Մի քաշուիք կ'աղաչեմ :

— Հօգ մի՛ ընէք :

— Իմ կենդանութեանս բաժակ մը չէ՞ք խմեր :

— Ինչպէ՞ս չխմէ, քառասուն տարին անգամ մը մեզի կերակուրի եկաւ տէ... վայ Գամիկ աղա վայ, իրաւ որ շատ գոհ եղայ ձեր գալէն :

Գամիկ աղան երրորդ անգամ կը կլլէ քացախը :

Երրորդ կեդակուրը, կը բերուի. սերկեւիլով միտ : Գամիկ աղան բնաւ չախորժիր այդ կերակուրէն, բայց ուտել ձեւօցնելով պանիր ու հացով կը կշտանայ :

Կերակուրէն յետոյ խահուէ կը բերուի, և Մարկոս աղան կ'սկսի, օգնութեամբ տիկնոջն, չորս ժամ շատախօսութեամբ գլուխն օւռեցնել իր հիւրին որ կ'սկսի մրմնօղի նստած տեղը :

Պակելու համար սենեակ մը ցոյց կը տրուի Գամիկ աղային : Հազիւ կը մտնէ անկողին մլուկները վրան կը յարձակին և կ'ստիպեն զինքն ելնել ճրագ վառել և տեսնել թէ մլուկներն ոչ թէ միայն անկողնոյն մէջ բանակատեղի հաստատած են այլ պատերուն վրայ ևս կ'ելնեն ու կ'իջնեն : Գամիկ աղան մինչեւ առտաւ կը տքնէ : Ինչպէս : Ամենուս յայտնի է, մարդ չկայ որ կենաց մէջ գոնէ անգամ մը մլուկներու բանակին մէջ չիյնայ :

Հետեւեալ սուտուօս Մարկոս աղա և տիկինն կը հարցնէին Գամիկ աղային .

— Ինչպէս անցուցիք գիշերը :

— Շատ հանգիստ :

— Մլուկ կա՞ր :

— Չկար :

— Ինչ քաշեցի ես մինչեւ որ մլուկները
սասկեցուցի նէ կը պատասխանէր տիկինը :

Մնաք բարով, ձեզի ներդաւթիւն տուի :

— Աստի՛նչ խօսք է, այս դիշեր ալ հրամանե-
ցէք, դարձեալ հրամանեցէք Գամիկ աղաս :

— Գլխուս վրայ :

— Տուներ բարեւ ըրէ՛ք :

— Լուս : Մնաք բարով :

— Երթաք բարով :

— Վայ Գամիկ աղա վայ ըսաւ տիկինը վեր-
ջին անգամ և դուռը գոցելով ներս մտաւ էրկանը
հետ :

Գալով Գամիկ աղային հսկայաքայլ կ'երթար
մրմուռով .

«Գիտեմ ես, մարդու տուն մնալն ասանկ է,
մարդս իր տունին մէջ միայն կրնայ հանգիստ ըլ-
լալ, գորով օղի խմէ, մինչեւ ժամը երեք անօթի
փորանց քացախ խմէ, բերնիդ յարմար կերակուր
մի գտներ, ցամաք հագով կշտացիր, պարտապ խօս-
քեր մտիկ ըրէ, այնուհետեւ մինչև առաւօտ քնատ
մնացիր. ինչօ՞ւ համար. քաղաքավարութեան հա-
մար : Այս քաղաքավարութեան տակէն պարզա-
պէս էշութիւն կ'ելլէ կոր : Իրենց բսելու էի. ես
սասնեկուքին կերակուրս կ'ուտեմ, օղի չեմ խը-
մեր, շատախօսութենէ կը ձանձրանամ, քացախ
խմելու սովորութիւն չունիմ, ձեր դանակները չեն
կտրեր կոր, միսաֆիրի համար անանկ փշոտ ձուկ
չեն առներ- սերկեւիլով միան ուտուելու կերտ-
կուր չէ, ձեր սենեակը լեփլեցուն մլուկ է, չէ՞ք

ամենար դուք, մինչեւ առաւօտ չկրցի քնանալ .
մեղք չէ՞ ինձի... շիտակը ձեզի չվայլեցուցի որ
հիւր մը ասանկ տանջէք, ասանակի տեղ դրիք
զիս... կամ մարդու տեղ չդրիք զիս... ձեր ք-
րածր անկրթութիւն է, այո՛ այո, և մեծ անկրթ-
թութիւն է... կամ այսպէս վարուելու չէիք հե-
տքս... կամ բարէ ի բաց դրուցելու էի թէ ձեր
քրածր պարզապէս էշութիւն է... »

Վայ Գամիկ աղա վայ... »

Մերկեր աղան ճշպապան մարդ մ'է : Տասն
և մէկին տուն կը դառնայ, կը հանուի, գիշե-
րազգեստը կը հագնի և կէսին սեղան կրնստի :
Սեղանէն կ'երնէ, խահուէն ևր խմէ, զուտաները
կը սիրէ, կը համբուրէ, տիկնոջը հետ սքանալի
կը խաղայ և կ'երթայ քնանալու : Կենացը մէջ
գինևտուն մտած չէ քնու : Ընկերականութեան
հետ հաշտ չէ, ո՛չ հիւր կ'ընդունի ո՛չ ալ հիւր
կ'ըլլայ : Արի՛ տե՛ս սակայն որ մարդս իւր անձին
իշխանը չէ :

Մերկեր աղան օր մը երեկոյեան ժամը տասն
և մէկ ու կէսին տանը դրան առջեւ աթոռ մը կը
դնէ և կը նստի զուտկը գրկած : Նոյն միջոցին
մարդ մը, որու հետ սերտ բարեկամութիւն չու-
նէր, կ'անցնի և բարեւելէն յետոյ Մերկեր աղան
կ'ըսէ անոր.

— Սա քուկին ասանկ դրան առջեւ նստիլդ
բան մը ձեզի միտքո :

Եւ Մերկեր աղային դիմացը կանգնաս կ'սկսի
պատմութեան :

— Փամանակաւ, կ'ըսէ, համեաազորժ Բա-
րադամ ազա մը կար: Համեաազւրժ կ'ըսեմ նէ՝
խօսքը խօրաթան տեղը, շուքը ծանր, տեղքօտ,
խելացի մարդ մըն էր: Լուսերօւ մէջ պատկի:
Հիմակուան համեաազորժներուն պէս չէր. աւելը
երթայիք նէ՝ քառօուն տեսակ կերակուր կը հա-
նէր, տեսակ տեսակ տնսւշեղէններ, ազած ձու-
կեր, ընտիր օղի, գինի մանաւանդ գինին, բնու-
շեմ մոսնար, լուսերօւ մէջ պատկի, սպասաւոր-
ներ, ազախիններ, այեպէս որ կը կարծէիք թէ
ամիրայի մը աւելը կը մտնէիք: Համեաազորժ բայց
հիմակուան գերձակներէն աւելի վարպետ և եր-
ջանիկ: Ասանկ համեաազորժ չկայ հիմայ. դիմացը
ելլայիր նէ՝ քաշուելով կ'ելլայիր. բարի՛ մարդ էր
սակայն, ձեռքէն եկած բարիքը կ'ընէր. բարե-
պաշտ մարդ ալ էր, լուսերօւ մէջ կտակի, սւս-
կի՞ց ալ միտքս ինկաւ, քօտն տարուան բան է
պատմելիքս:

— Պատմածիդ նայելով բարի մարդ է եղեր
Բարադամ ազան:

— Բարին ալ խօսք է, կ'աւելցնէ 'Ղուկաս
աղան—այս է պատմիչին տնուներ—:

— Այսինքն շէնքով շնորքով մարդ է եղեր,
կը յարէ մերկեր աղան:

— Շէնքով շնորքովին խօսքը կ'ըլլայ:

— Այսինքն ծանր մարդ:

— Ի՞նչ ծանր, ի՞նչ ծանր... Ի՞նչպէս հաս-
կըցնեմ քեզի, ծանր բայց հիմակուան թեթեւե-
րուն պէս ծանր չէ:

— Այսինքն ազդեցիկ մարդ :

— Ողջ ըլլալու էր ու քեզի ջուցնելու էի որ մարդ տեսնայիր: Մարդ էր մարդ, կը յարէ Ղուկաս աղան, քիին ծակերուն քիտառա թխմելով երկու մասներով :

Մերկեր՝ աղան՝ կը գուշակէ թէ պատմիչին պատասխանելն պատմութեան անելի երկարելուն պիտի նպաստէ, ուստի միտքը կը դնէ բառ անգամ չարտասանել :

— Այս բա... ամիշու... բա... փսու փսու... դա դա փսու սու դամ աղան փսուսու... այս Բարդամ աղան կը շարունակէ Ղուկաս աղան, գունաւոր ըտշիինակով քիթը որբելով և հնչեցնելով զայն այնպիսի ահագնագող ձայնով մը որու նշմանն վերջին դատաստանին ահագին օրը լսել կ'երեւակայէր Մերկեր աչան :

— Բարադամ աղան...

— Էէփսուուուու.

Մերկեր աղան՝ թէև չտխորժիր իւր բարեկամէն, ո՛չ ալ անոր երկարապատում ճառէն և քիթէն, կ'զգայ սակայն թէ քաղաքավորութեան համաձայն չէ որ ինքը աթոռի վրայ նստած ըլլայ հիւրն ոտքի վրայ կայնի. կէտ-բերանկ'ըսէ Ղուկաս աղային .

— Ներսէ՛ չէ՞ք հրամաներ քիչ մը :

Ղուկաս աղան անմիջապէս տունը կը մտնէ ըսելով .

— Կ'ըլլա՞նք մի եա... ժամանակն ու չ չէ մի...

ի՞նչ կ'ըսես... աղաքս չե՞ն սպասեր... ձեզի ալ
կտարել չեմ ուզեր... սանկ քիչ մը նստիմ... ա-
ռաջուց ըսեմ սակայն որ շատ չեմ նստիր, չէ:

Մերկեր աղան հիւրին հետ վեր կ'ելնէ: Ղաւ-
առ աղան կը նստի բազմօցին վրայ, մէկ գրպա-
նէն ծխախոտի տուփը կը հանէ, միւս գրպանէն
քթախոտի տուփը կը հանէ բարձին վրայ կը դնէ,
ուրիշ գրպանէ մը թաշկինակը հանէ քովը կը դը-
է, քովի գրպանէն համրիչը կը հանէ աջ կողմը
կը դնէ, ետեւի գրպանէն ճերմակ և ծալլուար
տոպրակ մը կը հանէ ձախ կողմը կը տեղաւորէ,
աջի գրպանէն դմելին կը հանէ թաշկինակին վը-
րայ կը նետէ, ներսի գրպանէն պզտիկ ծխափող
մը կը հանէ և բարակ թելի մը ծայրն քիչ մը բամ-
պակ դնելով ծխափողին մէջէն կ'անցունէ և զայն
մաքրելու սկսելով հանդերձ ձեռք կ'առնէ խօսքին
թելն ալ:

— Այս Բարաղամ աղան, ինչպէս ըսի, աղէկ
մարդ մըն էր, թէեւ քիչ մը խիստ էր: Մարգո ալ
քիչ մը խիստ ըլլալու է, թուլ բերան մարդիկը
պարտապ մարդիկ են, անանկ չէ՞ մի... Մերկեր
աղա, մարդ հրամցնողը օղի կը հանէ, ո՛ւր է նա-
յինք օղին: տիկլինին ալ երսը չտեսանք... տիկլի-
նը ո՛ւր է:

— Կերակուրի պատրաստութիւն կը տեսնէ,
որովհետեւ ևս ժամը կէսին կ'ուտեմ:

— Շատ աղէկ կ'ընէք, շատ աղէկ կ'ընէք,
ես ալ անանկ կ'ընեմ: Կեցցէս, սիրած մարդս
ես: Ես ինչո՞ւ կը սիրեմ քեզի:

— (Մեկուօր) Ուր էր թէ սիրած մարդդ ըլ-
լայի ու կորսուէիր երթայիր։

— Որովհետև գիտեմ որ դու ալ կը սիրես
ինձի, սէրը երկու կողմէն բլլալու է կ'ըսեն նախ-
նիք, ախ... ախ այս նախնեաց խօսքերուն մէջ
չառ ազուօր խօսքեր կան, մարգրիտի պէս խօս-
քեր կան, բայց մենք չենք ճանչնար... հրաճան
բրէք օղի բերեն, Մերկեր աղա, աս ի՞նչ է, տըր-
տում ախուր նստի՞նք պիտի... այս իրիկունք քիչ
մը տխր ը կ'երեւաս կոր... ինձի՞ անանկ կ'երե-
ւա առ կոր չէ նէ... ինչո՞ւ տխուր ես... մարդս
աշխատելու է որ միշտ ուրախ ըլլայ, մինչև ան-
գամ ազամայ ուրախ, բռնի ուրախ... ցաւ մը աւ-
նիս նէ՛ ըսէ ինձի, բացուէ, ի՞նչ վնաս ունի...
բարեկամ ենք...

Այս միջոցին առնտիկինը կը մտնէ սենեկին և
էրկանը դէմէն առած հրահանգաց համաձայն
կատարեալ պազութեամբ կը բարեէ Չաւկառ ա-
ղան։

— Ներեցէք, տիկին, մինչև այսօր հոս չը-
գալուս համար շատօնց կը փափաքէի տեսնել ձե-
զի բայց ժամանակները... ժամանակները... կը
հասնաք ա՛... չէ նէ մենք Մերկեր աղային հեռ-
եղբօր պէս ենք, գրեթէ տմեն օր մէկ տեղ ենք,
այս իրիկուն ալ չէի գար բայց չկրէի դիմանալ
Մերկեր աղային թախանձանաց, օձիքս թող չը-
տուաւ, անպատճառ նիրս պիտի գառ ըսաւ... Մեր-
կեր աղային խօսքը կը՛ կատրե՞մ ես։

Եւ պատահանը բացաւ փողոց նեւեց թելն որով ծխափողը մաքրած էր :

Տրկիւր վար իջաւ : Քանի մը վայկեանէն յետոյ օդի բերին :

— Մէյմէկ հատ ճնկենք, ըսաւ Ղուկաս աղան և գաւաթը մինչև բերանը լեցունելով մէկ ումպով պարպեց :

Մերկեր աղան չեղաքաւթիւն պահեց : Ղուկաս աղան գաւաթ մըն ալ տնկեց :

— Այո Բարաղամ աղան . . . :

— Մեզանը պատրաստ է, շոռացին վարէն : Ղուկաս աղան գաւաթ մըն ալ խմեց :

— Կը ներէք, Ղուկաս աղա, տղաքը, գիտէք ա՛, վարժուած են կանուխ ուտելու, անօթի չեն կրնար սպասել :

— Ինչո՞ւ սպասեն էֆէնուիմ, ինչո՞ւ . . . Կրամեցէք՝ իջնանք, միայն թէ մէկը գտնէինք ու մեր առանը զրկէինք որ չսպասեն ինձի :

— (Մեկուսի) Եկուր աէ մի՛ ճաթիր :

— Զքեզ չկարելու համար էր որ հրաւերդ ընդունեցի. չէ՛ նէ՛ ես ուրիշին առանը կերակուր կերած մարդ չեմ : Մէյմէկ հատ ալ խմենք . . . Գինի ունի՞ս, հարկաւ ունենալու ես . . . Բաշա՞ Աիմանի է :

— Բան մը կ'ընենք (Մեկուսի) Համբերելու է, ուրիշ ճար չկայ :

— Ինչո՞ւ այս գիշեր սանկ տխրութեան պէտքան մը կայ վրադ :

— Ոչինչ :

— Մէյմէկ հաս ալ խմենք :

— Ես չեմ խմեր :

— Ես կը խմեմ քեզի համար :

— Գերակուրը պատրաստ է կը կրկնեն վարէն :
 Առկաս աղան օղի հետն առաժ վար կ'իջ-
 նայ, սեղանը կը բազմի և որպէս թան աէր, սե-
 կը հրամցնէ Մերկեր աղան, թնոր կինն ու
 զաւակները : Սեղանի վրայ ինչ ինչ կարգադրու-
 թիւներ կ'ընէ, դուն քիչ մը առդին եկուր կ'ըսէ
 միոյն, դուն ալ քիչ մը անդին գնա կ'ըսէ միւսին,
 քիչ մը առաջ եկուր կ'ըսէ մէկուին, ջուրի սըր-
 ուտկը իմ առջև դրէք, ճրագն անդին տարէք որ
 տրգելեք չրլայ ձեզի, օղթանը քիչ մը անդին
 քշեցէ՛ք, Գերակուրը քիչ մըն ալ առդին բերէք,
 գինին իմ քովս տուէք, հրամեցէք նայի՛նք կ'ըսէ
 և միտի լայնածաւալ կտոր մը կ'առնէ առջեւը :

Ջրկիր մը կը դրկուի Առկաս աղային առունը
 իմաց սալու համար թէ Մերկեր աղային առունը
 կ'ընթրէ Առկաս աղան :

Դիւրին է երեկայել ինչոր կ'զգար Մերկեր ա-
 ղան այս արարողութեանց միջոցին. մերթ կը մը-
 տարերէս հիւրին թւէն բռնել ու փողոցը նետել
 զայն, բայց քաղաքավարութիւնը կը հակառակէր
 այս օրինակ երթաս բարովի : —

— Ինչո՞ւ գինի չենք խմեր կար, կը հարցնէ
 Առկաս աղան քանի մը կտոր միտ կլլելէն ետքը
 և ջուրի բաժակ մը գինիով լեցնելով կը խմէ և
 յետոյ խըր սեղանակիցնէ և մատառուակէ :

— Ենթահակալ ենք կը պատասխանեն տան
տէքն ու կինն առնելով հիւրէն մատուակեալ բա-
ժակները :

Ղուկաս աղան սեղանին վրայ խօսելու սովոր-
ութիւն չունի . կ'ուտէ և կ'ուտէ, կը խմէ ու կը
խմէ, մերթ ընդ մերթ երկար օհ մը կ'արձակէ սրբ-
օին խորէն, եւ նորէն կ'սկսի ուտելու ու խմելու :
Միայն երբեմն երբեմն Մերկեր աղային դառնալով
կ'ըսէ .

— Բարաղամ աղան ալ ի'նչպէս միտքս ին-
կուտ այս գիշեր :

Մերկեր աղան բարկութեանը պատճառու
հազիւ երկու երեք պատաս բերանը կը դնէ . կինն
առն բարկութիւնը տեսնելով կը կտրանցունէ ուտե-
լու ախորժակը և կ'սկսի Երուանդը, պզտիկ աղան
յանդիմանել : Աեզն աղայք, երբեմն կը պատժուին
սւրբչներուն յանցանաց համար :

— Կ'ազաչեմ, աղան մի ջախեր տիկին, բան
մ'ըրած չունի աղան, գառնուկի պէս նստեր է կ'ը-
սէ Ղուկաս աղան :

— Ի'նչպէս գառնուկի պէս նստեր է, հան-
գիստ չկենար :

— Իրուունք ունիտ, բայց վերջապէս աղայ
է, կը պատասխանէ Ղուկաս աղան գինիի չիչին
յատակն ցոյց տալով իւր բաժակին :

Մերկեր աղան կը կատողի,

— Ուրիշ դինի չունի՞ք, Մերկեր աղա :

— Ոչ :

— Ազէկ որ չունիք, բաւական խմեցինք այս գիշեր. զարմանալի բնուորութիւն մ'ունիմ, բարեկամիս ասունն ըլլամ նէ՛ աւանց քաշուելու կ'ուտեմ չեմ քաշուիր :

— Երուանդ, թեւդ քաշէ, կ'ըսէ Մերկեր աղան :

Տղան կ'սկսի լալ :

— Երուանդ լաէ՛, հիմայ ոտքերուս ասկ կ'առնեմ ու... :

— Աս ալ տ'յա գիշեր ելաւ. Մերկեր աղա, աղան ի՞նչ ըրած ունի... վայ մեղքիս... ես ջախտեցի նա հերիք է :

— Պապանձէ՛, Երուանդ :

— Տէր աղորմեա, տէր աղորմեա, երկու կըտոր միս կերայ, կանակս գնաց :

— Սա խնձորէն կ'ուտէ՞ք, տիկին, կ'ըսէ Ղուկաս աղան խնձոր մը տալով տիկնաջ :

— Երուանդ լաէ՛, կը կրկնէ Մերկեր աղան քիչ մըն ալ բարձրացնելով ձայնը :

Երուանդ ալ բարձր ձայնով կ'սկսի լալ.

Մերկեր աղան երկու թեթեւ. ապասկ կը հանէ աղան : Տղան հեկեկանօք կուլայ : Մայրն կը գրկէ աղան և սեղանէն կելնէ բարկութեամբ :

Ղուկաս աղան որ այս միջոցին իւրաքանչիւր խնձորն կիսագունտի բաժնելով, կ'ուտէր, ասնչ օտիկնաջ բարկութեամբ սեղանէն ելնելուն վրայ Մերկեր աղային կը գառնայ ու կ'ըսէ.

— Կարծեմ արկինք բարկացաւ քիչ մը. իրաւունք ալ ունի, ազան կուլայ, լալով կը մեծնան անոնք, մեր ազաքն ալ շատ կուլան :

— Ես չեմ ուզեր որ լան :

— Ի՞նչ օգուտ :

— Ես կը կատարիմ, աս է բնաւօրութիւնս, ամօթ չէ ես :

— Ինչո՞ւ ամօթ ըլլայ, իմ ըսելիքս ալ սա է որ ինչո՞ւ պարտաւ տեղը արկինն ալ վշտանայ :

— Վնաս չունի :

— Վեր երթանք ու հաշտեցնեմ ձեզի :

— Չկուտեցանք որ հաշտուինք :

— Բալէ գուն քալէ :

— Չգէ եզրայր, կատակի ժամանակ չէ :

— Բալէ՛ գուն քալէ՛ . . . պարտաւ բան է ձեր ըրածը, արկնացող սիրտը առ, մեղք է : Չեզի չհաշտեցուցած սրկէ հաւատ չեմ կրնար երթար ես :

Ղուկաս ազան բազուկները տարածելով փառք քեզ Աստուած մը կ'արտասանէ մեծաձայն, սեղանէն կ'ելլէ և ընկերակցութեամբ Մերկեր ազային կը մտնէ սենեակն ուր տանը արկինն Երուանգն զրկաց մէջ բեռնելու կ'աշխատէր :

— Տիկին կ'ըսէ Մերկեր աղան բազմացին վրայ նստելով, այս գիշեր քիչ մը անհանգիստ եղաք : Վնաս չունի, Մերկեր աղան ալ քիչ մը նեղ սիրտ է : Ի՞նչ ընենք, աուն չկայ որ խօսք չըլլայ, օտնկ քովէ քով նստեցէ՛ք նայիմ :

Որպէս զի խնդիրը չմեծնայ այր և կին քովէ քով կը նստին :

— Ո՛հ, տեսա՞ք մի հիմայ . . . ի՞նչ մեղքս
պահեմ գինի մը բլլար նէ՛ կը խմէի :

— Կը ջաւիմ որ չունինք, կը պատասխանէ
Մերկեր աղան :

— Կատակ ըրի ես, արդէն չեմ կրնար աւելի
խմել որ . . . սա Բարաղամ ազային պատմու-
թիւնը չկրցինք լմնցնել, կեցիր սա սիկառս պլո-
րեմ անգամ մը :

— Տէբ Աստուած դուն համբերութիւն տուր
ինծի որ կարենամ դիմանալ սա մարդուն անհա-
գութեան կ'ըսր ինքնիրեն տան տէրը :

— Ահուէնիս ալ խմենք :

— Ի՞նչ անհոգ մարդ է Աստուած իմ կ'ըսէ
տիկինն իւրովի :

— Քթախտտ մ'ալ քաշեմ նախ :

Քթախտտը կը քաշէ և այնպիսի հնչմամբ մը
կը փանգտայ որ Նրուանդ հը ջնցուի մօրը գրկաց
մէջ և կ'սկսի լալ :

— Ի՞նչ եղաւ այս գիշեր այս տղուն կը պատ-
հայրն ոտքը գետին զարնելով :

— Ինչո՞ւ կը պօռաս Մերկեր աղա, կը պա-
տասխանէ կինն աղերսալի ձայնով մը, ի՞նչ յան-
ցանք ունի տղան :

Փոնգտալին կը յաջորդէ հազալ :

— Աստուծմէ գտնաս մարդ կ'ըսէ ինքնիրեն
Նրուանդին մայրը, պզտիկս ալ պիտի արթնցնէ :
Կորսուիմ երթամ սրկէց : Եւ իրօք պզտիկն ալ
որ օրօրոցի մէջ կը քնանար՝ կ'սկսի լալ :

— Ինչո՞ւ չես լսեցներ արևոնք տիկին :

— Մի բարկանար, Մերկեր աղա, կ'ըսէ Ղուկաս աղան, եո օտարական չեմ, աղայ են անոնք, Թող լան, ես անհանգիստ չեմ ըլլար, կ'աղայեմ ինձի համար հոգ մի ըներ, չէ նէ կ'ելլամ կ'երթամ հասա . . . խըյանէթ, ես քեզի եղբօր տեղ դրած եմ, ինչո՞ւ, անանկ կ'ընես : Թող առբ որ ես Բարաղամ աղան պատմեմ քեզի :

Այս միջոցին դուռը կը զարնուի : Մերկեր աղային աղան կը բանայ դուռն և վեր կուգայ վազելով :

— Ո՞վ է Գարիկ :

— Երկու մարդ եկեր են Ղուկաս աղան կ'ուզեն :

Մերկեր աղան և կինն կ'ուբախանան այս լուրին վրայ և Ղուկաս աղային երթաք բարով ըսելու նախապատրաստական ձեւեր և շարժումներ ցոյց կուտան, մինչդեռ Ղուկաս աղան դէպի պատուհան կ'երկննայ և գլուխը դուրս հանելով կը հարցնէ :

— Ո՞վ է ան :

— Բարիկուն Ղուկաս աղա կը պատասխանէ վարէն հաստ ձայն մը :

— Դուք էք կիրակոս աղա :

— Բարի իրիկուն Ղուկաս աղա կը պօռայ վարէն ուրիշ մը :

— Օօ, դո՞ւք ալ եկեր էք, Չաքար աղա . . . Խրաւ, այս գիշերուան համար խօսք տուած էի

ձեզ, բայց Մերկեր աղան թող չառուաւ որ դայի
... վեր հրամեցէք. վեր հրամեցէք սանկ քիչ մը
նայինք, Մերկեր աղան օտարական չէ, սեպէ թէ
աս ալ իմ աւանս է :

Մերկեր աղան երկար ախ մը քաշեց. կի՛նն
աղան՝ զոր արդէն գրկած էր՝ քովի սենեակը
առաւ, Գարիկն ալ իր պղտիկ եղբայրը գրկեց և
մտքը հետեւեցաւ :

— Երկուքն ալ պտպա մարդեր են ըսաւ
Ղաւկաս աղան երբ սանկ պտղ ընդունելու թիւն
գտնամ նէ կ'տոնեմ կը քալեմ, ես անանկ, բա-
ները սիրտս կը դնեմ, հասկոյա՞ր. անոր համար
կ'ըսեմ որ կամ գնա՛ պատկէ, կամ քիչ մը ջուր
խմէ որ քունդ փախչի :

Պատասխան չընդունիր Ղաւկաս աղան, մտնելի
քնացած էր, Մերկեր աղային գլուխը մէկ մը աս-
դին մէկ մը անդին երերալէն յետոյ բարձին վրայ
հանգչած էր :

Ժամը մինչեւ իննուկէս կը խաղան երեք ըն-
կերներն : Յետոյ քիչ մ'ալ կը խօսին և կ'ար-
թընցնեն Մերկեր աղան որ մնաք բարով զսեն
խրեն :

— Ներեցէք, Մերկեր աղա, կ'ըսէ նախ Ղաւ-
կաս աղան, այս դիշեր ձեզի անհանդիսաւ ըրինք
քիչ մը :

— Որչափ սր նեղութիւն առնինք նէ՛ ներե-
ցէք կ'երկրորդէ Չաքար աղան :

— Մեզի համար քնտա՝ մնացիք, կ'երբորդէ
կիրակոս աղան :

— Անհանգիստ չեղայ կը պատասխանէ Մեր-
կեր աղան :

— Մէյմէկ խանձէ խմենք պիտի ըսէի, բայց
ժամանակն ուշ է, կ'ըսէ Ղուկաս աղան :

— Այո՛, այո՛, ուշ է, երթանք կը պատաս-
խանեն ընկերները :

— Երթանք, կը կրկնէ Ղուկաս աղան, և
ընկերներուն դռնալով, խօսք կուտա՞ք վաղը
գիշեր հոս դալս ոք ձեզի քատայի՞ք մը շինեմ :

Մերկեր աղան կայծակնահար կ'ըլլայ երկրորդ
անգամ :

— Մերկեր աղան ալ կամայ կամայ կը վար-
ժեցնենք գիշերները նստելու : Այո՛, այո՛, վաղը
խօրհինք ու բան մը ընենք գիշերը : Բայց Մերկեր
աղա մենք լապտեր չունինք... կարծեմ կ'անձ-
րեւէ կոր, հովանոց ալ չունինք... լուսախիչնիրս
չի հագայ... տեսար մի՛ հիմայ ըրածա :

— Մերկեր աղայէն առ. առ գիշեր ու վաղը
տուր կ'ըսեն ընկերները :

— Ուրիշ ձօր չկայ :

Մերկեր աղան կը մտառակարարէ Ղուկաս ա-
ղային ինչ որ պէտք էր անոր, անձրեւէն պահ-
պանուելու համար : Ղուկաս աղան շնորհակալու-
թիւն կը յայտնէ և կ'իմայնէ միանգամայն թէ
Մերկեր աղային սիրոյն համար յանձնատու պիտի

ըլլայ հետեւեալ գիշերը կանուխ Մերկեր աղային
առնն երթալ և քատայիֆ մը եփել :

Վերջապէս կը մեկնին հիւրերն և Մերկեր
ազան աւոր պատշաճի հայհայութիւններն ընելով
դուռը կը կղպէ, ճրագները կը մարէ և պառկելու
սենեակը կը մտնէ ինքնիրեն խօսելով բարձրա-
ձայն . «Աս ալ զլուխս եկած չէր, սս ալ տեսանք,
այսչափ անկրթութիւն, սոչափ աներեսութիւն ոչ
տեսած ունէի ոչ լսած, տասներկու ժամ անհուն-
հանգիստ եղիր որպէսզի աղաները զուարճանան,
սաքս կտորէր ու դուռը չնստէի, վաղն իբիկուն
ալ գայ պիտի ու քատայիֆ պիտի եփէ եղեր,
դուռը բանամ նէ՛ ներս կուգայ : Անհող, անհող,
անհող մարդ . . . »)

— Ի՞նչ կը մրմռաս ճանրմ, կ'ըսէ կինն ան-
կողնոյն մէջ մէկ կողմէն միւսը դառնալով և գը-
լուխը վերմակին մէջ խօթելով :

— Ի՞նչ մի կը մրմռամ, դուն հանգիստ քը-
նացար ա, մէյմըն ալ ինծի հարցուր քաշածս :

— Մի պոռար, աղաքները պիտի արթնցու-
նես :

— Չի պոռամ մի . . . ինչո՞ւ չեկար քիչ մը
նստելու որ ես ալ քնանայի կտոր մը :

— Ինչո՞ւս պէտք :

— Ինչո՞ւղ մի պէտք :

— Բեզի ըսէ :

— Ինծի՞ մի ըսեմ :

— Քու՛նս պիտի փախցնես , տէ՛ր ողորմեա ,
լմնցուր ա՛լ , մէկ բանը չեն երկնցներ :

— Չե՞ն մի երկնցներ :

— Քու՛նս կը փախցունես կոր , կ'ըսէ կինն
միւս կողմը դառնալով :

— Քսենդ կը փախցնե՞մ կոր մի . . .

Մերկեր աղան ինքնի-րեն շարունակելով եր-
կար մենախօսութիւնն անկողին կը մտնէ : Չկրնար
քնանալ : Մինչև առաւօտ անկողնոյ մէջ մէկ
մը ասդին մէկ մը անդին դառնալով կ'անիծէ ու
կ'անհիծէ Դուկաս աղան . եւ միշտ կը կրկնէ .
«Վազը գիշեր ալ քատայի՛Ք պիտի եփէ եղեր :»
Սա աներեսը անպիտանը , մազ մնաց որ պիտի
ճաթեցնէր ինծի . . . ես ալ յանցանք ունիմ ա :
Բռնէ ականջէն փողոցը նետէ , լմնայ երթայ ,
համբերելու բան չէ որ . . . իմ տունս քաղինօ՞ է
. . . թող կորսուին ուրիշ տեղ խաղան իրենց
բրէ՛Փան . . . թէ որ իմանամ որ մէկու մը կաթ-
ուած իջեր է , պիտի ըսեմ որ աս աներեսը անոր
տունը դացեր է Բարաղամ աղայէն սկսելով . . .
վայ աներես վայ . . . Բարաղամ աղայով մը
անանկ մը քիէ՞ս բռնեց որ . . . իրաւ լմնցնենք
ալ , մոռնամ գոնէ սա խայտառակին ըրածն , քանի
կը խօսիմ կոր նէ վրաս դող կուգայ կար :

Եւ Մերկեր աղան կ'սկսի արագ քայլերով
դառնալ սենեակին մէջ :

Խոնարհութիւն կայ , խոնարհութիւն ալ կայ :
Են մարդիկ որ բարձրանալու և ուրիշներն

խոնարհեցնելու համար խոնարհութիւնը գործիք ըրած են իրենց :

Կան մարդիկ որ խոնարհութեան կը գիտնն հարիւրին քօտն զեղչելու համար իրենց պարագէն :

Յաճախ պատահած եմ այնպիսի մարդոց որ խոնարհութեան տպաւինած են իրենց մէկ բարեկամը կողոպտելու համար : Կը գտնուին նաև մարդիկ որ խոնարհութեան մէջ գտած են մարդ խարեյու ամէնէն գիւրին միջոցը :

Սակաւք են որ խոնարհ կ'ըլլան խոնարհ ըլլալու համար :

Սպասելով որ մեր բարոյական ախտաբանութիւնն , որուն կը վայլէ ճառել այս նիւթին վրայ , ընդարձակօրէն խօսի այն անձանց վրայ որք խոնարհութիւնն խանութ ըրած են իրենց , անցնինք այսօր ներկայացնել անձ մ'որ կը խոնարհի բարձրանալու նպատակաւ միայն :

Արքայն Քաղէոսի և Բարթուղիմէոսի աստախրճութենէն քանի մ'օր ետքը Յակոբոս ազա իր Բարթուղիմէոս անուն մէկ բարեկամին այցելութիւն կ'ընէ , շնորհաւորութեան պարագը կատարելու համար :

Ընդունելութեան սենեակն՝ ուր առաջնորդուած էր Յակոբոս աղան՝ պղտիկ էր : Արգէն այժմու ընդունելութեան բոլոր սենեակները պղտիկ են , վասնզի քիչ ծախքով կը կահաւորուին : Այս սենեակն սւնէր պատշգամ մը որ հազիւ կըրնար տանիլ երկու մարդ , անկեան երկու բաղ-

մոցներ ուր երկերկու մարդ միայն կրնային նըստիլ և վեց հատ աթոռ : Բազմոցները բեռնաւորուած էին երբ ներս մտաւ Յակոբոս աղան : Տան տէրն հրաւիրեց Յակոբոս աղան պատշգամբ նստիլ և Յակոբոս աղան ընդունեց հրաւէրն և դնաց բազմիլ պատշգամբ : Յաւելունք ըսել թէ Յակոբոս աղան անանկ մարդ մըն է որ ուր քաշես կ'երթայ, կեղծ մերժումներէն, արուեստակեալ յարգանքներէն չախորժիր, մէկ խօսքով պարզ մարդ մըն է, այսինքն այն մարդերէն է զոր կը պաշտեմ ես : Աւուր պատշաճի քանի մը խօսքեր փոխանակուելէն յետոյ հիւրերուն և տան տիկնոջ մէջտեղ, սենեակին դուռը բացուերաւ :

— Հրամեցէք, էֆէնտի, ըսաւ տան տիկինն ստք ելլելով և իրար անցնելով :

էֆէնտին խոնարհութեամբ բարեւեց հիւրերն և դրասը մօտ դրուած այսինքն երրորդ և վերջին աթոռին վրայ նստաւ :

— Տէր ողորմեա, ի՛նչ կ'ընէք, էֆէնտի, սանկ վեր հրամեցէ՛ք, յարեց տան տիկինը :

— Չէ, հոս հանգիստ եմ :

— Չըլլար վեր հրամեցէ՛ք :

— Կը խնդրեմ, տիկին, վնաս չունի, հոս աւելի հանգիստ նմ :

• Բազմոցի հիւրերն և Յակոբոս աղան իրենց քօվն առնել կ'ուզեն էֆէնտին որ կը մերժէ :

— Իրաւ որ աս չեղաւ, չվայլեց... խաթերս համար սա պատշգամբ անցիր :

— Հրամեցէք, կ'ըսէ Յակորոս աղան ոտք
ելլելով :

— Չեմ ուզեր, նստեցէք :

Յակորոս աղան կը նստի :

— Ըրածդ իրաւ որ չվայլեր, էֆէնտի, աթո-
ռին վրայ անհանգիստ ես, սա պատշգամը հան-
գիստ է աս ի՞նչ աղէկ է :

Յակորոս աղան կը կանգնի նորէն :

— Չեմ ուզեր,

Յակորոս աղան դարձրալ կը նստի :

— Չէք ուզեր, բայց նստեցէք տեսէք ծախ-
ալ կ'առնէ :

Յակորոս աղան նորէն ոտք կ'ելնէ :

— Ի՞նչո՞ւ կ'ատիպէք, տիկին :

Յակորոս աղան նորէն կը նստի :

— Ես պատշգամը նստիմ նէ՛ ընաւ չեմ նե-
ղանար, նաւեր, շոգենաւներ կուզան կ'անցնին,
ձկնորսները ձուկ կ'որսան, շատ աղէկ է, ստքդ
պագնեմ, քուզում էֆէնտի, քիչ մը նստէ :

Յակորոս աղան վերստին կը կանգնի :

— Կը խնդրեմ, տիկին :

— Կ'աղաչեմ :

— Մի՛ թախանձէք :

— Խաթերս համար :

— Հարկ չկայ :

— Ոտքդ պագնեմ :

— Տէր ողորմեա :

— Արեւդ յսիրեմ :

(Տակաւին Յակօբոս աղան ոտքի վրայ է :)

— Ձէ ըսինք՞ա :

— Ձէ մի՛ ըսեր, աե՛ս ինչ ազուօր է :

— Գիտեմ :

— Շողենաւները :

— Տեօած եմ :

— Իմացի լեռները :

— Այո՛ :

— Տուները, ծառերը :

— Այո, գիտեմ :

— Ձկնորսները . . . հայտէ էֆէնտի .

— Տիկին :

— Շատ աղէկ, վերջ՞ կը նստիս :

Յակօբոս աղան կը նստի :

Էֆէնտին եթէ հաւանէր պատշգամբը նստիլ Յակօբոս աղային քով՝ խնդիրը պիտի փայտէր և, հեռեւարար, պիտի գրկուէր այն հաճոյքէն զոր զոր տան տիկնոջ թախանձանքները կը պատճառէին իրեն : Էֆէնտիին փափաքն էր բարձրանալ շարունակ ցորչափ պիտի մնար այն սենեակին մէջ և այս միջոցն յարմար դատած էր հասնելու համար իւր նպատակին :

Միւս կողմէն Յակօբոս աղան կը վիրաւորուէր, որովհետև պարտականութիւն չէր զգար խոնարհիլ ուրիշ մը բարձրացնելու համար, և անուամբ մը շնորհաւորութեան առթիւ այս եղանակաւ նուաստանալուն վրայ կը ջտուէր : Այսու

ամենայնիւ իւր ցաւն ծածկելու կը ջանար և կը համբերէր :

Միւս հիւրերուն եւս հաճոյ չէր թուեր տան տիկնոջ և էֆէնտիին ընթացքն և կ'սպասէին որ առեւտուրներուն նուազութեանը և օդոյն գեղեցկութեանը վրայ բացուած խօսքն վերջանայ ու ելնեն երթան :

— Վերջապէս սա պատշգամբ քիչ մը չնստեցար, առաւ նորէն տիկինը : Սանկ քիչ մը նստէ, տես վարնայի շօգենաւն է որ կուգայ :

էֆէնտին շարժում մ'ըրաւ :

Յակորոս աղան ոտք ելաւ :

էֆէնտին թիկնոցին ետեւի դրպանէն թաշկի-նակը հանեց և քիթը սրբեց :

Այս էր շարժման պատճառը :

Յակորոս աղան նորէն նստեցաւ այս անգամ ալ էֆէնտիին քթին զօհուելով :

— Այն հարաւային հողմերն ալ չվերջացան որ հարբուխէ խալսէինք ըսաւ տան տիկինը, ամենուրեւ վրայ թուլութիւն մը կայ, սրտի նեղութիւն մը, չեւոր սա սլատշգամբ նստելու որ սիրտդ բացուէր քիչ մը՞ էֆէնտի :

էֆէնտին քիչ մը շարժեցաւ ձեւով մ'որ կարծես կ'ընդունէր տիկնոջ հրաւերը :

Յակորոս աղան ոտք 'ելաւ և հրամցուց էֆէնտին :

— Չէ, չէ . . . սա նասրբս քիչ մը ցաւեցաւ անոր համար ոտքս սանկ դրի որ հանգիստ ընեմ :

Յակորոս աղան դարձեալ նստեցաւ խոյս ան-
գամ ալ էֆէնտինն ոտքին զոհուելով :

— Ամենուն քովը հազ մը կայ, մարդ չկայ
որ չհազայ, յարեց տան տիկինը, կուրծքի ցաւ
ալ կայ . . . կ'իմանամ որ ուրիշ հիւանդութիւններ
ալ կան եղեր . . . էֆէնտի, պատշգամը անցիր ու
ստքդ երկնցուր քիչ մը :

Յակորոս աղան երթալու համար ստք ելաւ
և գլուխը ծաւլով, ձեր հրամանաւն երթանք,
տիկին, ըսաւ :

— Իստեցէք քիչ մը Յակորոս աղա, ի՞նչաւ
կ'անապարէք . . . գործ ունիք նէ զոր չեմ ըներ :

— Այո՛ գործ ալ ունիմ :

— Քիչ մ'ալ նստեցէք :

Քիչ մ'ալ նստիմ որ քիչ մ'ալ նստաւորեմ
ըսաւ ինքնիրեն Յակորոս աղան և նստեցաւ :

— Յակորոս աղա, ի՞նչպէս է մեր պատըշ-
գամը :

— Շատ աղէկ է :

— Ես շատ աւելամ հոն կը նստիմ և բնաւ
չեմ նեղանար . . . էֆէնտին չախորժիր կոր :

էֆէնտին կ'զղայ թէ թախանձանաց վերջերն
է, որովհետև Յակորոս աղան երթալ կ'ուզէ,
սւստի որպէս թէ տան տիկնոջ խօսքը չկտարելու
նամար՝

— Քիչ մը նստիմ սա պատշգամն որ խօսքը
գոցուի կ'ըսէ և չկ'երթայ նստելու պատշգամն
զոր թւղած էր արդէն Յակորոս աղան :

— Ինչո՞ւ կ'երթաք Յակոբոս աղա, քիչ մ'ալ
հասեցէք կ'ըսէ տան տիկինը :

— Աչ, երթամ պիտի :

— Կ'աղաչեմ քիչ մ'ալ :

— Ձեր հրամանովն երթանք, տիկին :

— Եթէ ստիպողական գործեր ունիք չեմ
ստիպեր որ մնաք :

— Այո՛, ստիպողական գործեր ունիմ :

— Շատ շատ բարեւներ կ'ընեմ . . .

— Գլխուս վրայ . . .

— Ձեր տիկինին . . .

— Ըլլայ :

— Ձեր աղջիկներուն :

— Շատ աղէկ .

— Պզտիկին ալ աչքերը կը համբուրեմ :

— Շնորհակալ եմ :

— Դարձեալ հրամեցէք, Յակոբոս աղա :

— Դուք ալ հրամեցէ՛ք :

— Մեզի մի՛ մօռնաք :

— Ձե՛նք մօռնար :

— Տիկինդ ալ մէկտեղ բեր :

— Կուգանք :

— Տիկինը բեր որ մը որ քիչ մը պատշգամը
նստի :

— Նստի (մէկուսի) որ ինձի պէս խայտա-
ռակուի :

Յակոբոս արան կը մեկնի :

— Ինքզինքը փողոց գտնելուն պէս կ'սկսի խորհրդածութեանց :

«Քառասուն անգամ ստք ելնել, քառասուն անգամ նստիլ որպէս զի էֆէնտին նստի, պատըշգամը, պարապ տեղը պզտիկնալ, խոնարհիլ . . . խայտառակուիլ հիւրերուն առջև : Խելք չըբի, տաաջին անգամ երբ տիկինն էֆէնտին պատշգամը հրամցուց, պատշգամէն իջնալու էի . . . պզտիկութիւն պիտի ըլլար թէև բայց գոնէ մէկ անգամ պիտի ըլլար և ոչ թէ քառասուն անգամ, որպէս եղաւ : Գեանին տակը անցնէր սա պատըշգամը . . . Ի՞նչ սորվելիք ունիմ, ի՞նչ շտհ ունիմ ես ան էֆէնտիէն օրուն քով աստնկ պղտիկ մնալու ստիպեցին զիս . . . Ե՛ս օւզեցի պատշգամը նստիլ, ինքը հրամցուց, ես ալ ընդունեցի, եթէ էֆէնտին համար պիտի պահէր պատշգամը՝ ինչո՞ւ զիս հրամցուց հոն : Բայց աիկինը յանցանք չունի . . . Ի՞նչպէս չունի . . . ան ալ ունի յանցանք, բայց էֆէնտին է բուն յանցաւորը : Երանելի՛, քեզի պատշգամը հրամմէ՛ կ'ըսեն կօր, եկուք դուն ալ նստէ ես ալ նստիմ, լմննայ դօրծը . . . զիս քառասուն անգամ խայտառակելու ի՞նչ հարկ կայ : Ասկին վերջը ոչ թէ միայն չպիտի նստիմ պատշգամ, այլ նաև զաւակներուս ալ պիտի կտակեմ որ հեռու փախչին պատշգամներէ . . . Չառ դպաւ ինծի այս դօրծը : Եթէ տուն մը այցեցութեան երթամ՝ սենեակին դրան քով պիտի նստիմ պարապ տեղը խայտառակ ըլլալու ժամանակ չունիմ :

Այցելութեան օրերուն մէջ ենք, սիրելի ընթերցողներ, և այս իսկ է պատճառ ներկայ յօդուածիս հրատարակութեան: Չգուշացէ՛ք պատըշգամ նստելէ, ընտրեցէ՛ք ձեզ առանկ տեղ մը ուսկից արտաքսուելու նուազութեան մէջ չգրտնուիք: Գիտեմ, երբ այլ և այլ վիճակի հիւրերով լեցուած սենեակ մը մտնէք կը շուարիք կը մնաք և չէք գիտեր ո՛ւր նստիլ: Ծերերը չեն յարգուիր որ տարիքի կարգով նստիք: Խելքն այլ ստակ չընեն որ խելքի կարգով տեղ մը ընտրէք: Առաջնութիւնն ոսկւոյ կը տրուի, սւստի ոսկւոյ թիւերու կարգով տեղ մը որոշելու աշխատեցէ՛ք: Կը տեսնես որ աղքատ ծեր մը անկիւնը նստեր է: Եթէ երկու ոսկի ունիս վրադ գնա այդ ծերունիին կանակին վրայ նստէ՛: Կը պատահի սակայն երբեմն, ինչպէս արդէն տեսաք, որ ամէնէն հարուստն ամենէն վար կը նստի դրան քով, վերջէն եկող և անկէ նուազ հարուստ մը դրան դուրսը՞ նստի: Ահա ծանր խնդիր մը որ ամէն տարի այցելութեանց օրերուն մէջ կը յուզուի և շատ ռիսալներով կն լուծուի:

Ըստ մեր խոնարհ կարծեաց միջոց մը կայ միայն որ այս անպատեհութիւնները կը բառնայ և արբանապատասուութիւններ վիրաւորելու երկիւղը կը փարատէ:

Ո՞րն է այդ միջոցը:

Այբուբէնի կարգաւ նստիլ:

Այսինքն ժամկոչ մը որու անունն այբով

կ'սկսի իրաւունք պիտի ունենայ վեր նստիլ այն վաճառականէն որուն անուան սկզբնաւանն Բ. կամ Գ. կամ Դ. և այլն է :

Այս միջոցը թէպէտև քիչ մը ծիծաղաշարժ է բայց սկզբունքի վրայ հիմնուած է :

Արրահամ աղան անսոխուտ անձ մըն է խաղի մէջ, որչափ ալ կորսնցնէ՝ չբարկանար, պաղարեամբ կը շարունակէ խաղն առանց կծուակնարկութիւններ ընելու իր խաղակցին : Արրահամ աղային հակապատկերն է Տիմոթէոս աղան որ սաստիկ կը բարկանայ երբ բախար իրեն չժպտի խաղի մէջ :

Արրահամ աղան չէր ճանչնար Տիմոթէոս աղան, ոչ ալ Տիմոթէոս աղան կը ճանչնար Արրահամ աղան երբ որ մը զթօսարանի մէջ իրարու հանդիպեցան և Տիմոթէոս աղան հրաւիրեց Արրահամ աղան պէզիք խաղալու :

— Արրահամ աղա, եկուք քեզի հետ բարթի մը պէզիք խաղանք :

— Այսօր ժամանակ չունիմ :

— Կ'աղաչիմ, բարթի մը խաղանք, ժամանակ կ'անցունենք :

— Ծնորհակալ եմ, թող մնայ այսօր :

— Խաղանք խաղանք . . . սա թուղթերը բեր ծօ :

— Գործ ունիմ, չեմ կրնար խաղալ :

— Ծուռ մը կը լմննայ . . . շուտ ըրէ ծօ . . . աղէկ թուղթերէն բեր :

Արրահամ աղան չկրնար դիմադրել :

— Մէյմէկ խահուէի խաղաք Արրահամ աղա :

— Շաա աղէկ :

— Կտրէ նայինք . . . դուն պիտի տաս . . .
տուր նայինք . . . խաղի մէջ ես բախա չունիմ
ամա , փորձենք . . .

Կ'սկսին խաղալ : Տիմոթէոս աղան անանկ
չարժումներ և ձեւեր կ'ընէ որ բարկութիւն կը
յայտնեն , երբեմն քթին տակէն կը մրմոայ և
ծուռ ծուռ կը նայի Արրահամ աղային որ կը վաս-
տըկի խաղը :

— Դուք վաստկեցաք . . . լաւ . . . տո՛ւր նայինք :

— Առէ՛ք :

— Աս ի՛նչ անճօսնի թուղթեր տուեր ես :

— Դուք կտրեցիք :

— Չեմ ըսեր թէ ես չկտրեցի . . . խաղացէք :

— Վերաւցէք :

— Աս ինչ գէշ թուղթ կը քաշեմ կտր աղբար :

— Բիքա քօղ . . . քառասուն :

— Աղէկ թուղթերը դուն ես ապեր :

— Չորս ասօ . . . հարիւր . . .

— Գիտեմ իմ բախաս :

— Բիքա տամա քառօ ֆանթի . . . յիսուն :

— Ասչտփ աղէկ թուղթ քաշել . . . առաջին
անգամն է որ կը տեսնամ կտր :

— Երկու հարիւր յիսուն . . . :

— Վայ շունչանորդի թուղթ վայ . . . :

— Երկու հարիւր յիսուն . . . :

— Որչա՞փ գրեցիր աղբար... եօթը հարիւրի մօտեցեր ես... դեռ նոր սկսանք խաղալ, կ'աղաչեմ, ուշադրութիւն ըրէ՛... :

— Քու տոջեւդ կը գրեմ կոր եղբայր... չորս տաս... հարիւր... :

— Վայ թշուառական թուղթ վայ... քսան, հելէ քսան մը բացինք... օրհնեալ է Աստուած :

— Երկու հարիւր յիսուն :

— Պէ՛ աղբար քիչ մը կամաց խաղա որ ես ալ տեսնամ, ինչ է ան զըվըր զըվըր երկու հարիւր յիսուն կ'ըսես կը բանաս... ինչո՞ւ համար երկու հարիւր յիսուն կ'ըլլայ կոր եղեր... ի՞նչ ըսել է... զաթը իմին թուղթս գէշ կուգայ կոր... :

— Հինգ հարիւր... :

Տիմօթէոս աղան ձեռքի թուղթերը սեղանին վրայ կը նետէ և Արրահամ աղային դառնալով .

— Քեզի կամաց խաղա՛ ըօինք աղբար, մախսուս զիս բարկացնելու համար կ'ընես կոր... ես քեզի ընեմ նէ հօշդ կուգա՞յ :

— Ի՞նչ կ'ընեմ կոր աղբար... :

— Տահա ի՞նչ պիտի ընես աղբար... ինչէն հինգ հարիւր կը բանասկոր եղեր... :

— Ճանըմ առաջ աղջիկ մը և պաճախ մը չունէի՞... :

— Ունէիր մի չունէիր մի ես ի՞նչ գիտնամ աղբար... մարդուս գլուխը խելք կը ձգե՞ս կոր մի ես... իմ խաղիս մի նայիմ, քու կինիդ մի նայիմ... աճէլէով, հիէթով խաղալ մը ունիս, կար-

ձեռքի բանակի մը գլուխ անցեր, եւ ու մեծ յաղթանակ կը տանիս . . . :

— Վերջէն պանախ մը քաշեց . . . :

— Ե՛րբ քաշեցիր, անանկ անէլէ կը խաղաս որ . . . :

— Վերջն ալ աղջիկ մը առի . . . :

— Ես չտեսայ . . . ինչ է նէ աղբար, գրէ՛, ուղածիդ չափ նշանակէ՛ . . . շատ աղէկ աղբար . . . թուղթ առ . . . :

Արրահամ աղան կը նեղուի և շուրջը գտնուողներուն կը նայի, որոնք շրթունք կը խաժնեն հասկնելու համար իրեն սր համբերէ . . . :

— Չխաղա՞ս, կը պօսայ Տիմոթէոս աղան չխաղա՞ս . . . ինչո՞ւ ծանր կը խաղաս կոր . . . :

— Հազար, կ'ըսէ Արրահամ աղան . . . :

— Հազա՞ր հազա՞ր . . . մութլախ աս թուղթին մէջ բան մը կայ . . . դուն թուղթերը կը ճանչնաս կոր կ'ըսէ Տիմոթէոս աղան և թուղթերը կը նետէ ուժով դէպի Արրահամ աղան . . . :

— Ե՞ս կը ճանչնամ կոր թուղթերը . . . :

— Չեմ հասկնար, աղբար . . . չեմ նայիր կոր տէյի ուղածիդ չափ ալ գրեր ես . . . :

— Աւելի՞ գրեր եմ . . . :

— Ի՞նչ ըսեմ . . . :

— Ե՛ս աս թուղթերը ժողովէ ուրիշ . . . գրէ պէ՛տաւամ գրէ՛ . . . :

— Ինչանէթ, ատանկ խօսք մի ընէր . . . :

— Իրէ՛ պէ՛տաւամ, գրէ ըսինք ա՛յ . . . :

— Գրեմ բայց . . .

— (Ոտք ելնելով պոռալով) Գրէ ըսինք աղ-
բար, գրէ ըսինք . . . խօսքը չեն կրկնցներ . . .

— Անանկ մէկ շեշտով կ'ըսես կորսր . . .

— (Աւելի պոռալով) Գէշ խօսք մը՝ չըլինք
ա՛յ գրէ ըսինք . . .

— Ըսիք, բայց . . .

— (Աթոռին վրայ ելնելով) Գրէ պապում,
գրէ . . .

— Չեմ ըսեր թէ չըսիք . . . բայց չէր վարկա-
որ . . .

— Գէշ խօսք մը ըսինք, աղանկը, դուք
ըսէք . . . գրէ ըսինք . . . ուղածիդ չափ գրէ ըսինք
խօսքն այսչափ չեն կրկնցներ . . . Արրահամ աղա,
Արրահամ աղա, թէ որ դուն իմ տեղս ըլլայիր,
ինչեր չէիր ըներ արդեօք . . . զբօսարանը տակն
ու վրայ կը բերէիր . . . բայց ես չեմ բարկանար
ձեզի պէս . . .

— Աւելի՞ գրեցի . . .

— Գրէ ըսինք այօլ . . .

— Ինչո՞ւ ըսես կ'ըսիմ . . .

— (Զբօսարանի դռան առջեւ պոռալով) Այս
մարդը խօսք չհասկնար պէ . . . գրէ ըսինք այօլ,
քուկին ձեռքէդ բռնող եղա՞ւ, մի գրեր ըսող
եղա՞ւ . . . ինչո՞ւ կ'երկնցնես խօսքը . . . Արրահամ
աղային խահուէ՛ մը ելի՛՛ծօ . . . վաստկեցար բար-
թին . . . խմէ՛ խահուէդ . . . անուշ ըլլայ . . . չափ
աղէկ կը խաղաք կոր . . . ես չիյտիմ կոր խաղալ,
ի՞նչ ըսեմ տահա . . .

— Մի եփեր ծօ... բարթին շլմնցաւ տահա :

— Չլմնցաւ մի :

— Եկուր Տիմոթէոս աղա, սա բարթին լմըն-
ցուր, կ'ըսեն ներկայ գտնուողները :

— Պօշ բան է, աղբար, գիտեմ որ պիտի
լմնցնեմ... բայց ինչ է նէ խաղանք. մեզի ուրիշ
թուղթ բեր ծօ...

Թուղթերը նը փոխուին : Կ'սկսին խաղալ .

— Կ'աղաչեմ որ կամաց կամաց խաղաս Ար-
քահամ աղա :

— Շատ աղէկ :

— Կարէ :

— Կտրեցի :

— Հրամմեցէք... խաղացէք :

— Առէ՛ք :

— Սա պօշ թուղթերը տանք նայինք :

— Հրամմեցէ՛ք :

— Նայինք այս անգամ ինչ քօզ պիտի բացուի :

— Ինչոյսանի չէ :

— Կարծես միշտ միևնոյն թուղթերն են :

— Քառօ քօզ... քառասուն :

— Կէնէ սկսաւ :

— Ութսուն, . .

— Անգամ մը սկսի նէ՛ զերջը չբերեր որ... .

— Ինծի ալ կարծեսքի ինտտընա աղէկ թուղթ
կուգայ կոր :

— Ատանկ է, մէկ կողմին գէշ դայ նէ՛ միւս
կողմին աղէկ կուգայ :

— Հարիւր...

— (Ձեռքերը բանալով) Այս որչափ թուղթ աղբար... այսչափ թուղթով մամիկս ալ կը խաղայ իմին :

— Երկու հարիւր յիսուէն... զարմանալի է այս թուղթը...

— Անանկ է... անէմիին աղէկ թուղթ կուգայ կ'ըսեն, այն թուղթը ինծի գայ նէ՛ քսան չես կրնար գրել դուն :

— Ճիշդ է...

— Տիմոթէոս աղա սա թուղթը նետէ կ'ըսէ Տիմոթէոս աղային քովը նոտողներէն մին :

— (Թուղթերը նետելով և պօռալով) Մի խառնուիք աղբար, մի՛ խառնուիք պէ, մի՛ խառնուիք պէ... զաթը ինծի գէշ կուգայ կոր դուրսէն մի ըսէք... մի ըսէք պէ, մի՛ խառնուիք պէ, մի՛ ըսէք պէ, մի՛ խառնուիք պէ... քանի՞ անգամ կ'ըսեն մէկ խօսքը աղբար... մի խառնուիք պէ... էօֆ... ասոր համար է որ բազմութեան մէջ խաղալ չեմ ուզեր ա :

— Երկու հարիւր յիսուէն...

— Ի՞նչ երկու հարիւր յիսուէն պէ դուն ալ... թուղթը ես պիտի քաշէի...

— Ես պիտի քաշէի...

— Ինչ շուտ երկու հարիւր ըրիր...

— Յիսուէն...

— Խաղէն խապար չունիս ամա աղօթք ըրէ որ թուղթ կուգայ կոր : Ինչո՞ւ համար առաջ յի-

առևնը չբացիր որ վերջէն ալ հինգ հարիւր ըսելիք ,
չեցանք կորսածա . . . թուղթը կ'օգնէ կոր . . .

— Հինգ հարիւր . . .

— Հինգ հարիւր մի . . . ելէք քովէս քիչ մը
ճանընէ . . . քիթա կը մանէք կորնէ . . . ձեռքս չեք
կրնար կոր երկնցնել որ թուղթ նետեմ , հեռացէք
քիչ մը . . . Կանդին գացէք . . . էօֆ . . . ինչ հինգ
հարիւր է աղբար . . . հինգ հարիւրը ուսկից հանե-
ցիր . . . քանի՞ աղջիկ ելաւ , քանի՞ պտճախ ելաւ . . .
այս խաղին խելքս չպտուիր կոր վէսելամ . . .

— Երկու հարիւր յիսու . . .

— Վախճան մըն ալ բանանք նայինք . . .

— Հարիւր . . .

— Տասն ալ մէկ բանանք . . . օհ , օհ , օհ . . .

արանկ չնչին թուանշաններով . . . աղբար եկուք

սա արեղերնիս վախկնք :

— Փոխենք . . .

— Թուղթ առ . . .

— Կէտք . . . երկու հարիւր յիսուն . . .

— Դեւ կայ այս թուղթերուն մէջ . . .

— Հաղար . . .

— Այլ չք տալով սեղանին , վազ անցիր

Աստուածդ սիրես նէ . . . ասանկ խաչառուակութեամբ

խաղ չխաղացուիր . . . աղբար թուղթը ո՞վ տուաւ :

— Դուն տուի :

— Անանկ է նէ թուղթը դուն պիտի նետելիր :

— Ես նետեցի կա :

— Այ , ես նետեցի :

— Սխալ է :

— Ես նետեցի :

— Ոչ :

— Այո :

— Ոչ : Ո՞վ նետեց , աղաներ , դուք ըսէք :

— Իրաւ որ մոռցանք :

— Դուք նետեցիր աղբօք , իրաւունք ունիս ,
յանցանքն իմս է . . . իմս է որ չգիտցած չտեսած
մարդու հետ թուղթ կը խաղամ կոր . . .

— Ինչո՞ւ ծանր խօսքեր . . .

— Ի՞նչ ծանր խօսք աղբար . . . ;անցանքը
իմս է կ'ըսեմ կոր . . . ա՞ն ալ ծանր խօսք է . . . ես
այս խաղը խաղալուն կերպը չեմ գիտեր կոր ,
լմնցաւ . . . վայ , շունչանորդի թուղթ վայ , վայ
անիծից արմատ թուղթ վայ , այսչափ ալ ձախոր-
դութիւն . . . կարծես կը հայտած է կոր զիս աղբար ,
գետնին տակն անցնիմ թէ որ մէյ մըն ալ այս
պէզիքը խաղամ նէ . . . աղբար ես խաղի մէջ բնաւ
չեմ բարկանար . . . բայց անտանկ պարագաներ կան
որ մարդս ինքնիրմէ կ'ելլայ :

— Շատ իրաւունք ունի Տիմոթէոս աղան ,
ըսաւ ներկաներէն մին , ինծի ալ գէշ թուղթ մը
եկաւ որ մը , մազ մնաց որ կռիւ պիտի ընէի . . .

— Եթէ այս թուղթն ուրիշի մը գար՝ մեծ
փոթորիկ մը կ'ելլէր այսօր հոս , յարեց ուրիշ մը :

— Շատ քիպարութեամբ վարուեցաւ Տիմո-
թէոս աղան շիտակը , միմոաց երբորդ մը :

— Եթէ Տիմոթէոս աղային տեղ ուրիշ մը ըլ-

լար՝ Արրահամ աղան շատոնց ծեծը կերած էր :

— Շիտակը ես չեմ բարկանար երբ կորսնցը-
նեմ պատասխանեց Արրահամ աղան :

— Հրամանքնի՞դ չէք բարկանար, հարցուց
Տիմոթէոս աղան :

— Այո՛ :

— Ետեւէ ետեւ երկու հարիւր յիսուէն բա-
նամ, չինդ հարիւրներ բանամ... հազար բանամ
ու չես բարկանար հէ՞... ճանրմ, ձգենք հիմա
պարապ խօսքերը... բարթին լմնցա՞ւ :

— Ձէ առկաւին :

— Լմնցնենք ուրեմն... նորէն թուղթ տանք
դուն տո՛ւր... ոչ, ոչ. ինծի տո՛ւր ես տամ...
չէ, չէ դուն տո՛ւր... հէ՞է... կեցիր աս անդամ
ես տամ... տո՛ւր աղբար տո՛ւր, դուն տո՛ւր,
ի՞նչ կ'ըսես...

— Որոշումդ տո՛ւր :

— Դուն տաւր, ի՞նչ տամ աղբար :

— Որոշում թէ թուղթ :

— Տաւր, թուղթը տաւր :

— Կտրէ :

— Կտրեցի :

— Լեւէք, կ'աղաչեմ միայն որ չբարկանաք...

— Ձբարկանամ... բարկացող կա՞յ :

— Ձիյտեմ... և եթէ պիտի բարկանաք չի
խաղանք...

— Մի՛ խաղար աղբար, մի՛ խաղար, զաթր
գուք ասանկ էք, երկու երեք բարթի կը խաղաք.

կը վասակիք, յետոյ կը փախչիք: Ո՞վ բարկացաւ... չսենք թէ բարկացայ, ինչ իրաւունք ունիս բանանալու իմ վրայ որ չբարձրանամ, դուն իմ բարկութեանս քէ՞լֆն ես, դնա սըկէց... զաթը քեզի պէս մարդուն հետ խաղալը չվայլեր ինձի: Անպիտա՛ն...

Արրահամ աղան կը մտարերէ Տիմոթէոս աղային ականջներէն ըաշել բայց քաղաքավարութիւնը կը կարէ անոր ձեռքերը և թոյլ չտար որ գործեն: Ի՞նչ պէտք ունիմ, կը հարցնէ ինքնիրեն, եղուելու նոյն իսկ այն բանին մէջ որ զուարճացընելու սահմանուած է: Ինչո՞ւ այսչափ համբերեմ:

Ամէն յողթող, ինչ բնաւորութեան տէր ալ ըլլայ, առաւել կամ նուազ աչք կը գոցէ պարտելոյն թերութեանց. և այս խաղին մէջ Արրահամ աղան իր համբերութեամբը միշտ *victis honoros* ըսաւ Տիմոթէոս աղային:

Բայց Տիմոթէոս աղան չլուեր.

— Տեսա՞ք, եղբայրներս, ի՞նչ գէշ թուղթ և կաւ, ես զարմացայ թէ ի՞նչպէս համբերեցի... ինձմէ չէր այդ համբերութիւնը. եթէ Աստուած նոյն սլահուն համբերութիւն չներշնչէր ինձ... չէի կրնար դիմանալ. որչափ աղէկ կը խաղամ, այնչափ գէշ թուղթ կուգայ. կարծես թուղթերը վըրէժ կը լուծեն ինձմէ, և երբ այս վիճակին մէջ Արրահամ աղան շալտի բարկանասնէ չեմ խաղարձ կ'ըսէ, իր պայտղիութիւնը կը յայտնէ:

— Ներեցէք, կարծեմ թէ պայադի չեմ :

— Ես քեզի պայադի չըսի, պայադիութիւնդ կը յայտնեն ըսի :

Ներկայք կ'ակնարկեն Արրահամ աղային որ ձայն չհանէ :

— Մտորոք քաղաքախարութիւնը ձեռքէ ձգելու չէ, եթէ դուն քիչ մը քաղաքախարութիւն կամ խիղճ ունենայիր՝ տոնչափ երկու հարիւր յիսուսն չէիր բանար... այժէքը խառնէ մըն է ամա, մարդկութիւնը բարայի վրայ չէ... ինչ որ է... աս ալ խրատ մ'ըլլայ ինձի... զաթը ձեզի պէս մարդոց բարեւ տայը յանցանք է :

Տիմոթէոս աղան այս ատենախօսութենէն ետքը՝ զոր գրուածնի մէջ պարտելով կ'ընէր՝ դուրս կ'ելնէ նախատալի նայուածք մը նետելով Արրահամ աղային :

— Ի՞նչ տեսակ մարդ է այս, կ'ըսէ Արրահամ աղան ներկայիդ :

— Ի՞նչպէս եղաւ որ անոր հետ խաղացիր, պատասխանեց մէկը, մենք անոր բնատրութիւնը գիտենք և բնաւ չենք խաղար հետը, չատ անկիրթ մարդ է :

— Զըլլայ որ ուրիշ անգամ խաղաս, ըսաւ ուրիշ մը :

Վերջապէս ներկայք հեռոցհեռէ խօսք ատին հասկցնելու համար Արրահամ աղային որ այսչափով գո՞ն ըլլայ :

Բայց քիչ մը թողունք ասոնք և Տիմոթէոս

աղայի տանը դրան առջեւ երթանք ու մտիկ
ընենք .

— Ի՞նչ է առ վիճակը . . . տունին մէջ ո՛չ
կարգ կայ, ո՛չ կանոն, ամանները չեն լուաց-
ւած, սենեակները չեն աւլուած, առ լամպան
ի՞նչ գործ ունի հոս, բապուճներն ի՞նչ գործ ունին
հոն, վարագուրը պատուած է, չէք կարեր, չօճու-
խին վարտիքները ինչո՞ւ հոս կախած էք, ինչո՞ւ
համար պարապ տեղը կրակ կը վառէք կոր . . . :

— Ինչո՞ւ կը պօռաս կոր ձանրմ, ի՞նչ հղար
կենէ, պէզի՞ք խաղացի՛ր դարձեալ, ի՞նչ բրի՛ր :

— Բան մըն ալ չխաղացի, պէզիք մըն է ա-
ռեր անցեր էք . . . մե՞ղք է ուղեւ որ ամէն բան
կանոնաւոր ըլլայ :

— Ի՞նչ կայ անկանոն . . . չօճուխին վարտիք-
ները յօնսօլի վրա՞յ դնենք :

— Չիյտեմ . . . վէրէմ պիտի ըլլամ ձեր ձեռքէն :

— Տիմոթէոս աղա, Տիմոթէոս աղա, առ
քաշուելու բան չէ :

— Պապանձէ :

— Հայրիկ, հայրիկ . . .

— Լո՛ւ, շու՛ն . . .

Տղան կ'սկսի լալ :

— Լո՛ւ, հիմայ ականջներդ կը փրցնեմ հա՛ :

Կինը կօշիկները կը հագնի և դուրս կ'ելլէ :

Հետեւինք իրեն :

Շիտակ դրօսարանը կ'երթայ, ներս կը մտնէ
և դրօսարանին տիրոջը ցած ձայնով հարցու.

ընելէն և անկից մեծ դժուարութեամբ պատաս-
խան մը կորզելէն ետքը կ'ուղղուի Աբրահամ ա-
ղային . . .

— Խօսածաման մարդ ես եղիր . . . փրասայի
պէս պեխեր ունիս , չե՞ս ամչնար դուն , չխպնած ,
չե՞ս խպնիր չամչցած , չիյաե՞ս որ իմ էրիկս կը
բարկանայ երբ որ կորսնցնէ խաղին մէջ և խեղճն
ալ կը կորսնցնէ , չխպնած քեզի , իրաւունք չու-
նի՞մ հիմայ քու պեխերդ փրցնելու , պատաս-խան
տուր :

Աբրահամ աղան արձան կը կտրի :

— Սըւոր նայէ մէյմը . . . կարծես թէ ուրիշին
կը խօսիմ , չպատասխանե՞ս , ի՞նչ չափ եղեր ես
և խեղճ չե՞ս ըներ կոր որ . . .

— Սխալեցաւ , տիկին , սխալեցաւ , մէյ մըն
ալ չըներ , կ'ըսէ գրօսարանի տէրը :

— Եթէ անգամ մըն ալ իմանամ որ հետը
թուղթ խաղացեր ես , իրաւ որ միսերդ կտոր
կտոր կը փրցնեմ :

— Մէյ մըն ալ չըներ , չըներ , Աբրահամ ա-
ղա , բարտօն ըսէ տիկինին :

— Բարտօն , տիկին , բարտօն :

— Այո՛ւ , գիտէք կոր յի կը բարկանայ տունը
տակնու վրայ կ'ընէ նէ , քիչ մը սայղը ըրէք , մեղ-
քըցէք ինձի , ինձի ալ մեղք է , քա՛ վայ պանա :

— Գնա՛ , տիկին , գնա՛ , հոգ մի ըներ :

Աբրահամ աղան բերանը չքանար — որովհետև
մարդիկ կան որ երբ բարկանան չեն կրնար խօսիլ —

քիչ մըն ալ կը նստի և յետոյ կը մեկնի, սակայն ուխտ կ'ընէ որ մէյ մըն ալ մէկու մը հետ չխաղայ, մինչեւ որ թողին թողական խորհուրդէն տրուած վկայագիր մը չներկայացուի իրեն :

Աթանաս աղան կոչտ մարդ մը ճանչցուած է .

Բայց գիտէ՞ք Աթանաս աղան ինչու համար կոչտ մարդ մը ճանչցուած է :

Աթանաս աղային կոչտ մարդ մը ճանչցուած ըլլալուն գլխաւոր պատճառն սա է թէ Աթանաս աղան չհաճիր ու երիտասարդները, մանաւանդ իրեն ծանօթ երիտասարդները չափազանց մտերմութեամբ վարուին իր կնոջը հետ և յօժարութիւն ունենան ամէն ... թիւ ծառայութիւն մատուցանել իր կողակցին : Պէտք չէ ասկից հետեւցընել սակայն թէ Աթանաս աղան նախանձոտ է կամ Աթանաս աղան կնոջը հաւատարմութեան վրայ կասկած ունի, բնաւ երբէք : Աթանաս աղային, վերջապէս, հաճոյ չթաւիր երբ երիտասարդ մը իրմէ աւելի անձնութիւն թիւն ցոյց կուտայ իր տիկնոջը : Պատճառ : Թերեւս ինքն ալ չգիտեր և թերեւ կը վախնայ իսկ պատճառ մը փնտաելու :

Եւ եղաւ որ գիշեր մը քանի մը լնտանիքներ այցելութիւն ըրին Աթանաս աղային : Աթանաս աղան, այր հիւրասէր, ընդունեց հիւրերն այն պատուով որուն արժանի էին : Քանի մը վայրկեան յետոյ դուռը գարնուեցաւ, բացուեցաւ և քսանըչորս տարեկան երիտասարդ մը, Աթանաս

աղային անձանօթ, ներս մտաւ սենեակէն և երկու ծուկերն իրարու կցելով, գլուխն մինչև գետինը խոնարհեցնելով, բարեւեց ներկաները և թիկնաթոռի մը մէջ ընկղմեցաւ ոտք ոտքի վրայ դնելով: Այս երիտասարդն, որպէս վերջէն հասկըցուեցաւ, Աթանաս աղային տունն այցելող հիւրերուն միոյն տունը գնացեր էր և անկից տեղեկանալով թէ Աթանաս աղային տունը գնացեր էին, պահապանի մը առաջնորդութեամբ Աթանաս աղային դուռը վարկեր էր: Գիծ մը քաշենք հոս — շօրեղբայր մը ունէի որ կ'ըսէր «Մարդիկ կան որ եթէ քիչ մը բարձրէն նուագարանի ձայն մը լսեն՝ կը հարցնեն «Ո՞ր կողմն է, երկնից սանդուխը»: Եւ այսօր իսկ շատ կան այս կարգի մարդիկ որոնց դասուն կը վերաբերէր նաև մեր երիտասարդը — փակենք գիծը: Արդ, հարկ չկայ ըսելու թէ Միհրան, այսպէս կ'անուանուէր երիտասարդը, առաջին անգամն էր որ կը մտնէր Աթանաս աղային տունը, բայց սենեակը մտնելուն պէս այնպիսի եղանակաւ մը սկսաւ վարուիլ որ կարծես թէ Աթանաս աղային և անոր տիկնոջը հետ քառասուն տարիէ ի վեր կը տեսնուէր: Այսպէս, հազիւ քանի մը վայրկեան մնաց թիկնաթոռի վրայ և անտ ոտք ելաւ և մօտենալով Աթանաս աղային տիկնոջն օր աթոռի մը վրայ նստած էր,

— Կ'աղաչեմ, տիկին, ըսաւ, թիկնաթոռի վրայ նստեցէ՛ք:

— Հօգ չէ, հոս աղէկ եմ :

— Տիկի՛ն, կ'աղաչեմ :

— Շնորհակալ եմ :

— Ոտուքնիդ պազնեմ, խօսքօ մի կոտրեր, ձեր փափուկ մարմինը փայտի վրայ հանդէլու սահմանուած չէ :

— Պարօն, առաւ անդիէն Աթանաս աղան, տիկինը հանգիստ է, գօւք նստեցէք ձեր թիկնաթոռը, և անհանդիստ մի՛ ըլլաք տիկնոջ համար :

— Այո՛, այո՛. հոս շատ աղէկ եմ յարեց տիկինը :

— Ոչ, ոչ, ըսաւ Միհրան, կարելի չէ որ հոս թողու՛մ զձեզ և Աթանաս աղային կլինն թեւէն բռնելով առաւ թիկնաթոռը տարաւ և հոն նըստեցուց :

Աթանաս աղան չհօճեցաւ այս արարողութեան վրայ. բայց քաղաքավարութիւնը խնդրեց որ իր տհօճութիւնն ինքը միայն զգայ ու գիտնայ : Աթանաս աղան հնազանդեցաւ քաղաքավարութեան և բերանը չբացաւ, սակայն կը ջանար հնարք մը գտնել իմանալու համար գօնէ թէ ո՞վ էր այս երիտասարդն և ինչո՞ւ համար եկած էր : Աթանաս աղային այս հետաքրքրութիւնը բարեբախտաբար չուշացաւ փարատելու : Հիւրերէն տիկին մը տեսնելով որ Միհրան Աթանաս աղային հետ որպէս ծանօթի մը հետ կը վարուէր հարցուց .

— Միհրանի՛կ, շատօ՞նց կը ճանչնաք Աթանաս աղան :

— Ես չեմ ճանչնար զինքը պատասխանեց
անմիջապէս Աթանաս աղան :

— Ես ալ չեմ ճանչնար յարեց Միհրան , բայց
ուրախ եմ որ ձեր շնորհիւր ճանչցայ : Չեզի գնացի,
տիկին , և սպասաւորէն իմացայ որ հոս եկեր էք ,
ես ալ եկայ , «մեր բարեկամներուն բարեկամները
մեր ալ բարեկամներն են» ըսելով :

— Աթանաս աղա , յարեց տիկինը , Միհրա-
նիկը եղբորս տղան է : Միհրանիկ , Աթանաս ա-
ղային հետ եղբոր պէս կը տեսնուինք , տիկինն
ալ Աթանաս աղային տիկինն է . ազնիւ տիկին
մըն է , Աթանաս աղան ալ բարի մարդ մըն է :

— Շատ աղէկ պատասխանեց Աթանաս աղան :

— Ինքզինքս բարեբախտ կը համարիմ Աթա-
նաս էֆէնտիին և անոր տիկնոջը հետ ծանօթա-
նալուս համար ըսաւ Միհրան և գրպանէն ծխա-
խոտի տուփն քաշելով սիկարա մը հրամցուց Ա-
թանաս աղային կնոջը :

— Շնորհակալ եմ , չեմ գործածեր :

— Տիկին իմ ծխախոտս առաջին տեսակէն է :

— Շնորհակալ եմ :

— Առէք կ'աղաչեմ :

— Բայց չեմ ծխեր :

— Եթէ կ'ուզէք աւելի բարակ շինեմ :

— Բարակութեան վրայ չէ , սովորած չեմ . . .

— Մի' մերժէք :

— Չեմ ուզեր :

— Չէ մի' ըսէք :

— Պարան Միհրան, աիկինը սովորութիւն չունի սիկարա ծխելու, կ'աղաչեմ մի' ստիպէք զինքը...

— Աթանաս աղա շատ մեղմ է իմ ծխախոտս, առէ՛ք տիկին, առէք: Աթանաս աղա, կ'աղաչեմ հրաման ըրէ՛ք ձեր տիկնոջն որ չմերժէ:

— Կարծեմ, բսինք թէ չգործածեր:

— Կը խնդրեմ, բսէք որ սունէ, ձեր խօսքը չմերժեր... ծխախոտս ընտիր է... մասնաւորապէս աիկիններու համար է... անուշ է... կ'աղաչեմ հրաման ըրէք որ առնէ:

Տիկինն խնդիրը չերկարելու համար, կ'առնէ սիկարը:

Միհրան քիչ մը ներկայից խօսակցութեանը կը խառնուի, յետոյ հայելիին առջեւ կ'երթայ և ձեռքով մազերը կը շտկէ: Սենեակին մէջ փոքրիկ պտոյտ մը կ'ընէ «Պառլամենտ» քանի մը կտորներ մրմառլով և նորէն կը դառնայ Աթանաս աղային տիկնոջը:

— Ահ, տիկին, կ'ըսէ, կարմրցեր էք, եթէ նեղուեցա՞ք՝ պատուհան մը բանամ:

— Հարկ չկայ:

— Կապարմիր կտրեր էք, տիկին, կը քրրանիք, վերջը կը մտիք, հիւանդ կ'ըլլա՞ք:

— Հոգ մի' ընէք:

— Չէ, չէ, պիտի բանամ պատուհան մը:

— Չուզեր:

Տիկինը նեղութիւն կ'զգայ Միհրանին ընթաց-

քէն : Աթանաս աղան որ բնաւ ունկն չդնեք հիւ-
բերու խօսակցութեան և միայն Միհրանը կը դի-
տէ, կը նեղուի նայնպէս : Բայց ճար չկայ, համ-
բերելու է մինչեւ որ վտանգն անցնի :

Միհրան կը շարունակէ իր ընթացքը :

— Չըլլա՞յ որ գլուխնիդ ցաւի տիկին :

— Բան մը չունիմ ճանրմ :

— Քովս աղէկ լավանտա ունիմ, տամ քիչ
մը ու շիեցէք ձեր ճակատը :

— Գլխու ցաւ չունիմ :

— Չարսն Միհրան, չգա՞ս քովերնիս նստիլ
ու խօսելու, յօգնեցաք պտրաւելով, կ'ըսէ ան-
դիէն Սթանաս աղան :

— Գամ պիտի, տիկինն անհանգիստ է ու
քիչ մը լավանտա տամ կ'ըսեմ : Բացէ՛ք քիչ մը
տիկին, ձեր թաշկինակը, սանկ քիչ մը դնեմ,
քանի մը կաթիլ, հասաւրտացէ՛ք, քիչ մըն ալ
քիթերնիդ քաշեցէ՛ք : Ասոր հօտը չուտ չելլար,
ամիսնեղով կերթայ : Ի՞նչ անտանելի ցաւ է զըլ-
խու ցաւն, իմ գլուխս ալ ե՛լամ է աէ անկից
գիտեմ :

Տիկինն հնազանդիչով ակնարկին զոր Աթա-
նաս աղան ըրաւ իրեն, աեղէն կ'ելնէ ու կրկանը
քով կ'երթայ կը նստի :

— Ես կ'երթամ, հօրաքո՛յր, ըսաւ Միհրան
բարկութեամբ այն կնոջ որ քիչ մը առաջ ներ-
կայացուցած էր դինքն Աթանաս աղային :

— Ինչե՞ւ :

—Վերջը կ'ըսեմ :

—Ի՞նչ եղար մէկէն ի մէկ , Միհրանիկ :

—Էնսիւլթ . . . , էնսիւլթ . . . ես էնսիւլթի շէմ կրնար դիմանալ :

—Ի՞նչ եղաւ , ստքդ պագնեմ , Միհրանիկ :

—Էնսիւլթ . . . էնսիւլթ . . . և կուզեմ որ դուն ալ հետս դաս . . . ինծի էնսիւլթ հէ է , . . . էնսիւլթ հէ՞ է , ես մարդու գաւակ եմ . . . Աթա- նաս աղա . . . ընկերութեանց մէջ շատ մտած եմ . . . ինծի հէ՛ է . . . էնսիւլթ հէ՛ է . . . էնսիւլթ հէ՛ է . . . հէ՛ է . . . էնսիւլթ . . . ինծի . . . ինծի էն- սիւլթ . . . ինծի պէս մարդոտ էնսիւլթ . . . Չնաս չունի . . . ե՛լ սիրելի հօրաքոյրս երթանք . . . էն- սիւլթ հէ է . . . շուտ լրէ , ինծի հէ է . . . շալո գիր . . . ինծի էնսիւլթ հէ՛ է . . . , տուներնիս երթանք . . . Չնաս չունի Աթանաս Աղա . . . :

—Ի՞նչ րրին քեզի պարոն Միհրան :

—Անանկ է ետ , հասկնանք գործը , ըսին քանի մը գլուխներ որ քիչ մը ծանր ըլլալ կը թուէին :

— Տիկինին լավանտա պիտի տայի որ ճա- կատը շփէ և հոտուըտայ . . . տիկինը մերժեց և ամուսնոյն քովը նստեցաւ . . . ասկից աւելի ի՞նչ ծանր էնսիւլթ կրնայ ըլլալ ղգայուն սրտի մը :

— Ես ասոր համար չդնացի , և եթէ լավան- տան մերժեցի պատճառն այն էր որ դիխու գաւ չունէի , պատասխանեց տիկինը :

— Տեսա՞ք մի ես, սխալ հասկացողութիւն էֆէնտիմ :

— Շատ սխալ, յարեց Աթանաս աղան, միմիայն փակելու համար միջադէպ մը՝ որուն վերայ բռնի մը արտասանութիւնն իսկ իրեն ներդրութիւն կը պատճառէր :

— Դուն ալ կը նայիմ թի, խենդ ես պարօն Միհրան, պոռազ անդիէն հօրաքոյրը :

Ամէնքը խնդացին :

— Տղա՛յ ես, ի՞նչ ես... Աթանաս աղան անանկ մա՞րդ է... տիկինն էնսիւլթ ընող կնի՞կ է... խուճրիի պէս կէնճ է նէ... բերան ունի լեզու չունի... Թօաֆ տղա՛ մըն ես... հայտէ ելեք քատրիլ մը դարձուցէք :

— Անանկ է նէ ներուժ կը խնդրեմ, ես շիտակը հասկցայ որ Աթանաս աղան աչք ըրաւ ու տիկինն ալ քովէս ելաւ :

— Հայտէ ելէ՛ք, քատրիլ մը ըրէք :

Միհրան կ'ընտրէ իր պարուհին և կը լայտնէ դայն :

— Մատամ Աթանաս իմ տամաս է :

Դարձեալ կրճտու՞մս ստամանց Աթանաս աղայի : Կ'սկսին քատրիլի : Աթանաս աղան մէկ անկիւնը քաշուած Միհրանին ոտներուն ու ձեռներուն շարժմանցը կը հետեւի աչքերով : Քատրիլին բոլոր ձեւերը կը կատարուին, կ'ուպառին : Միհրան կ'ստեղծէ նորանոր ձեւեր որոնց տրամադրութեան համեմատ քավալիէները տամանե-

բուն հետ անանկ շղթաներ կը կտրվեն որ աղէկ տպաւորութիւն չեն ընէր Աթանաս աղային վրայ : Շղթաներն երթալով կ'երթան և կ'հնճաւի երեւոյթ մը կ'առնեն : Աթանաս աղան հաճոյք չզգար այն շղթաներէն , բայց հաճոյք չզգալը չկրնար յայտնել վախնալով որ էնտիւթ մըն ալ ըրած կ'ըլլայ , բայց հաճոյք չզգալն ալ չուզեր շարունակել , ուստի պարողներուն ուղղելով խօսքը կ'ըսէ .

— Չյօգնեցա՞ք , չյօգնեցա՞ք , հիւանդ պիտի ըլլաք , եկէք նստեցէք , քիչ մըն ալ խօսի՛նք : Քատրիյն ալ բան մը ըլլայ պարի :

— Մենք չյօգնեցանք , չյօգնեցանք , կը պատասխանեն :

— Ան ձեւերն հեռուանց շատ ամեւ կ'երեւան կոր , քասորիլի չեն նմանիր կոր . . . թեւերնիդ պիտի թաւցնէք . . . այսչափ խաղացիք հերիք է . . . կէնէ դուք գիտէք ամա . . . :

Աթանաս աղա , անհոգ եղիր , մենք չենք ցաւցներ , չենք թաւցներ մենք :

— Քրտնեցաք , վերջը պիտի մտիք :

— Չքրտնեցանք , չենք մտիր :

Աթանաս աղա մտածելով թէ չյօգնողեցաւ այս հնարքը , հրաման կ'ընէ որ քօնեաք բերեն : Քօնեաքը կը բերուի :

— Մէյմէկ քօնեաք խմեցէք :

Պարողները նախ կը մերժեն և ապա , Աթանաս աղային թախանձանաց վրայ : կ'ընդունին քօնեաքը և այս եղանակաւ կը վերջանայ պարը :

Պարը կը վերջանայ բայց Աթանաս ազան անձ-
րեւէն փախչիմ ըսելով կարկուտի կը բռնուի :
Միհրան Աթանաս ազային տիկինը թեւը կ'սունէ
ու կ'սկսին օրահին մէջ ճեմել : Աթանաս ազան
կը կանչէ տիկինը : Միհրան թող չտար առարկե-
լով թէ քովալիէի մը նուիրական պարտականու-
թիւնն է իւր տաման պտըտցնել զի մի քրտինքն
պաղի և հիւանդութիւն բերէ : Միհրան քառօրգի
մը չափ պարտելէն յետոյ Աթանաս ազային տիկ-
նաջը հեռ. թիկնաթոռի մը վրայ կը նստեցնէ
զայն և իրար կ'անցնի մուշտակ մը գտնելու և
տիկնաջը հոնակը դիպու համար :

— Քիւրք մը, քիւրք մը, պղտիկ քիւրք մը...
տիկինը չը մոի... Աթանաս ազա, տիկնոջ քիւրքն
ո՛ւր է... :

— Սենեակը տաք է, կը պատտօխանէ Աթա-
նաս ազան :

— Ի՞նչպէս տաք... չըլլար էֆէնտիմ, չըլլար...
իմ բարտըսիւս բերեմ... և իւր թիկնոցը կը բերէ :

— Չեմ ուզեր, չեմ ուզեր, կ'ըսէ տիկինը :

— Կ'աղաչեմ, տիկին, պարէ յետոյ զգուշու-
թիւններ պէտք է... Ի՞նչ վնաս օ՛նի... սանկ քիչ
մը շարժեցէք որ դնեմ կրօնակնիդ :

— Թող մնայ, չուղեր, շնորհակալ եմ :

Միհրան մտիկ չըներ, իր կամքը կը կատարէ :

Աթանաս ազան չգիտեր ինչպէս մեկնել, Միհ-
րանին այս վարմունքը : Կը իօրհի, կը դատէ, կը
տրամաբանէ, բայց չուզեր եղրակացութիւն մը
հանել :

Մեկնելու ժամը կուգայ: Հիւրերն սաք կ'ել-
նեն, «մնաք բարով»ները, «մեզի ալ հրամեցէք»-
ները իրարու կց յաջորդեն: Ասդին ալ Միհրան
Աթանաս աղային տիկնոջը ձեռքն ափին մէջ ա-
ռած կը թօթուէ ու կը թօթուէ զայն հազար ու
մէկ յարգանքներ արտայայտելով տիկնոջ.

— Շատ երջանիկ եղայ զձեզ ճանչնալու
պատիւը վայելելուս համար, ուր էր թէ շատոնց
ճանչցած ըլլայի զձեզ տիկին որ գեղեցիկ սեռին
մէջ կը փայլէք որպէս ակն պատուական, կը
յուսած թէ այսուհետեւ յաճախ զձեզ տեսնելու
բարեբախտութիւնը չպիտի գլանաք ինձ... դուք
ալ հրամեցէք հօրաքրոջս տունը... ժամանակ
կ'անցընենք... միջադէպին համար ձեր ներողու-
թիւնը կը խնդրեմ... վերստին տեսնուինք... եթէ
լավանա՞տն հաւնեցաք, լավանա՞տային շիշը հօս
թողու՞մ... բայց չէ, ուրիշ մը կ'առնեմ ձեզի
համար... մնաք բարով... մեծապէս զոհ եմ այս
գիշերուան զրօսանքէն... ներեցէք եթէ պակա-
սութեան մը մէջ գտնուեցայ... մնաք բարով...
կ'սպասենք ձեզի... հրամեցէք... կեցէ՛ք բար-
եալ... :

Հիւրերը կը մեկնէին ինչպէս նաև Միհրան:

— Աս ի՞նչ պուլաշըխ զէկզէկ է եղեր կ'ըսէ
Աթանաս աղան, տիկնոջը, հիւրերուն մեկնելէն
ետքը:

— Դուն ալ կը նայիմ որ թօհաֆ մարդ մ'եմ,
պուլաշըխ է նէ, մեզի ի՞նչ, պօշ բաներու համար
սիրտ կը հարցունես:

— Ըրածները վայլու՞նք բաներ էին :

— Է ի՞նչ ըրաւ չօճուխը , գլուխնա՞ւս ելա
նստեցաւ , քիչ մը զէ՛վզէկ է եղեր , ի՞նչ ընենք :

— Կը նեղուիս կոր տէ՛յի բարկացայ ես :

— Է , քիչ մը նեղուեցայ առջի բերան , բայց
վերջը վարժուեցայ :

— Ո՛չ խիստ ունի , ոչ ամօթ :

— Խիստի ամօթի բան չկայ հոս , չեմ հասկը-
նար ինչու այսչափ կը բարկանաս :

— Անոր համար բարկացայ որ քեզի սըխըն-
թը կուտայ կոր . . . չէ նէ , ինչուս պէտք իմին . . .
բայց կը վայլէ՞ որ երիտասարդ մը ուրիշի կնոջը
հետ այսչափ թէքլիֆսիզ տեսնուի . . . տեսնող-
ները ծուռ մտքի կը տանին , ես ալ եթէ ուրիշի
մը կնոջ հետ անոր այսպէս վարուիլը տեսնամ ,
ի՞նչ մեղքս պահեմ , կը գայթակղիմ . . .

— Պարի տղան մտքէն անցունէ անանկ
բան մը . . .

— Սանքի ուրիշի կնոջ մը հետ այսպէս վար-
ուիլը տեսնամ նէ կ'ըսեմ կոր ես : դուն չհասկը-
ցար . . . բայց ինչ որ ալ ըլլայ վայլունք բան չէ :

— Պօշ խօսքե՛ր . . . :

Աթանաս աղան խնդիրը փափուկ կը գտնէ և
կը լռէ :

Հետեւեալ գիշերն Աթանաս աղան և իւր
տիկինը կ'ընթրէին : Յանկարծ Միհրան երեւցաւ
անոնց .

— Բարիկուն տիկին , բարիկուն Աթանաս

աղա, ձեզի առնելու համար եկայ, այս գիշեր
հօրաքրոջս տունը պիտի երթանք քիչ մը ժամա-
նակ անցունելու:

— Շնորհակալ եմ, բայց ժամանակ չունիմ
այս գիշեր, պատասխանեց Աթանաս աղան:

— Անկարելի է, մինչեւ որ ձեզի չառնեմ
չեմ երթար:

— Սարսափելի սանձի մը ունիմ:

— Աս ուրիշ:

— Այո՛, սարսափելի սանձի մը:

— Իշաւունք ունիք:

— Այո՛, սարսափելի սանձի մը:

— Ատար ըսելիք չունիմ:

— Այո՛, սարսափելի սանձի մը, ի՞նչ է չի-
տեմ:

— Հանգիստ ըրէք ուրեմն այս գիշեր:

— Այո՛, սարսափելի սանձի մը, նստելու
իսկ ժամանակ չունիմ, երթամ պատկիմ պիտի,
սարսափելի սանձի մը:

— Գացէք, պտոկեցէք, ես տիկինը կ'առ-
նեմ կը տանիմ, հոգ մի՛ ընէք, լեքջն ալ կը բե-
րեմ Աթանաս աղա, դուն հանգիստդ նայէ՛:

— Ան ալ չկրնար դալ, ան ալ սարսափելի
գլխու ցաւ ունի:

— Դուրս ելլալուն պէս գլխու ցաւը կ'անցնի:

— Չանցնիր:

Տիկինը ձեռնպահ է:

— Գոնէ տիկինն առնեմ տանիմ պիտի:

— Զըլար :

— Իլէ քի պիտի տանիմ, քոչուած է :
Կ'սպասեն կոր նէ . . . :

Խիկարի էջերն չեն բաւեր եթէ պատմել ըս-
կըտինք Միհրանին թախանձանքը, Աթանաս ա-
ղային բարկութիւնն և տիկնոջն անտարբերու-
թիւնը . ուստի փութանք յայտնելու թէ Աթանաս
աղան, ճարտահատեալ, ստիպուեցաւ համակերպիլ
Միհրանին հրամանաց : Միհրան մեծ փոյթ և ե-
ռանդ ցոյց տուաւ Աթանաս աղային տիկնոջ
բուալիքի միջոցին, ետեւէն հայելի բարձրացուց,
վերարկուն բռնեց որ հաղնի, կոշիկները հագ-
ցուց և անոնց խբացքը կտպեց : Աթանաս աղան
չճաթեցաւ . Միհրան փողոցն ալ մեծ հոգ տա-
բաւ որ տիկինը ցեխոտ տեղեր չկոխէ, շատ ան-
գամ թեւը մտաւ, քանի մ'անդամներ ձեռքէն
բռնեց ու ջուրելու հոսանքէն անցուց ցատկե-
ցնելով դայն : Աթանաս աղան ալ ինքզինքը հո-
տանքի տուած կը հետեւէր անոնց, իւր անձին
երեք քառորդն ուտելով : Վերջապէս հասան
Միհրանին հորաքրոջը տունը : Միհրան ուզեց Ա-
թանաս աղային տիկնոջ լասքիքները հանել :

— Ի՞նչ կ'ընէք, պարոն Միհրան, թող տուէք
որ հանէ լասքիքները, զահմէթ մի ընէք չնոր-
հակալ ենք, ըսաւ Աթանաս աղան վերջին բա-
ւերը շեշտելով :

— Ի՞նչ մնաս ունի էֆէնտիմ, մեր պարտա-
կանութիւնն է :

— Բնաւ ձեր պարտականութիւնը չէ, կ'ազաչեմ ինքը թող հանէ :

Տիկինը հանեց լասթիքներն ու վեր ելան :

Տան տէրերն ու հիւրերը բարեւէ եր փոխանակեցին իրարու հետ, յետոյ սկսան խօսակցիլ այլ և այլ նիւթերու վրայ, քանի մը տիկիններ և օրհորդներ բամբասեցին, յետոյ քիչ մ'երգեցին, քիչ մ'ալ պարեցին—Աթանաս աղային տիկինը չպարեց—և լիբասին սկսան խօսակցութեան : Պէտք չէ մտնայ սակայն թէ Միհրան մերթ ընդ մերթ Աթանաս աղային տիկնոջ քովը կ'երթար և ձեռներն շփելով այնպիսի շարժումներ կ'ընէր որք կրնային թարգմանուիլ այսպէս . «Պատրաստ եմ ձեզի ծառայելու » : Տիկինն ալ ժպիտով մը կը պատասխանէր . «Պէտք չունիմ ձեր ծառայութեան :» Իրերն այսպէս կը շարունակուէին երբ յանկարծ պզտիկ միջադէպ մը իրաց վիճակը ծանրացուց :

Միհրանին հօրաքոյրն, որ Միհրանին քով նստած էր բաղմօցի մը վրայ, հրաւիրեց Աթանաս աղային տիկինն, որ իւր քովը նստի : Տիկինն ընդունեց հրաւերը, բայց տեղը քիչ մը նեղ էր : Ամուսիններ կան որ չեն ուզեր իրենց կանանց նեղ տեղեր նստիլը : Ուստի՝

— Անհանդ! ստ եղաք հոն, պարոն Միհրան, պոռայ Աթանաս աղան տեղէն ելնելով, եկէք իմ տեղս նստեցէք :

— Կ'աղայեմ, Աթանաս աղա, ոտքդ պաղ-

նեմ, սրեւդ սիբեմ, անհանդիւտ չեմ, շատ աղէկ եմ հոս, նստեցէք տեղերն՝ ի :

— Իրաւ նեղեցի զձեզ, պարոն Միհրան, յարեց Աթանաս աղային տիկինը :

— Ամենեւին, Աստուած վկայ որ չնեղեցիք ինձի, հօրս հոգւոյն վրայ կ'երդնում որ շատ հանդիւտ եմ, կէնճութնանս խերը չտեսնամ, թէ որ հանդիսա չեմ, ինչո՞ւ պարտաւ խօսքեր կ'ընէք, Աստուածդ սիրես, նւտէ տեղդ Աթանաս աղա, չէ նէ, մէյ մըն ան երեսդ չեմ նայիր :

— Ինչո՞ւ սիրտ կը հատցնէք, Աթանաս աղա, նհողուի նէ՝ թող ելլայ, տղայ չէ ես :

— Իրաւ որ նեղեցի, ես կ'ելլամ ըստ Աթանաս աղային կիճն ու ելաւ էրկանը քով նստաւ :

— Տեսաք մի, դարձեալ էն սիւլթ է այս ինձի, պոռաց Միհրանը :

— Աթանաս աղա իրաւ որ այս քիչ մը էն սիւլթ է, կրկնեցին քանի մը տիկիններ :

— Էն սիւլթի ի՞նչ կայ, հարցաց Աթանաս աղան :

— Ի՞նչ է սիւլթ 'կրկնեց Աթանաս աղային տիկինը .

— Մենք գիտենք ես, բայց մեր տունը պատուաւոր է . . .

— Բանարէի վրայ երեք հոգի նստեր էին տեղ չկար, տիկինը մազ մնաց որ Միհրանի ծուն . . կին վրայ պիտի նւտէր և նեղէր պիտի տղան :

— Թող նեղէր, քեզի չպիտի նեղէր ա', ա-

նոր ծունկին վրայ պիտի նստէր, տղայ չէր ա՛, թող ելնէր թէ որ ծունկը ցաւէր... ատանկ բաներ չի վայլեր Աթանաս աղա, ձեր ըրածը ամենուս ալ կը դաչի, ներեցէ՞ք:

— Բայց բայց բան մը չըսինք կարծեմ:

— Կարծեմ թէ էնսիւլթի բան մը չեղաւ, ըսաւ Աթանաս աղային տիկինն ոյժ տալով իր էրկանը:

— Եթէ չըրիք, կուգաք նորէն քովս կը նըստիք որ մենք ալ հասկնանք թէ էնսիւլթ ըրած չէք, ըսաւ Միհրանին հորաքոյրը:

— Հարկ չկայ ա՛լ, երթանք պիտի:

— Տիկին քրչ մը նստեցէք որ սա խօսքը գոցուի:

Տիկինը կ'երթայ քանի ո՛ր վայրկեան կը նստի այս անգամ Միհրանին հորաքոյրը տալով մարմնոյն ծանրութեան մէկ մասը:

— Այսչափ ալ լրբութիւն կենացս մէջ տեսած չունէի ըսաւ Աթանաս աղան ինքնիրեն:

— Էնսիւլթի խնդիրն ալ վերջացաւ, ըսաւ Միհրան և տեղէն ելաւ:

Քանի մը տիկիւններ իրարու փսփսացին:

— Աթանաս աղային համար կոչտ է կ'ըտեն նէ իրաւունք ունին եղեր:

— Էհ, երթանք ըսաւ, և ոտքի ելաւ:

Տիկինն ալ մնա՛մ բարովները լմնցուց և էրիկ կնիկ գուրս ելան:

— Տեսա՞ր մի խայտառակութիւնը:

— Ինչուդ պէտք:

— Վրան նստելու պէս կ'ընես կոր տէ տեղէն չերերար կոր սրիկան :

— Չէ, ճանքմ չէ, սրիկայ չէ, միամիտ է :

— Միամիտ է մի, լիրբին մեծն է :

— Տեռա՛ր որ անանկ չէ գործը :

— Անանկ չէ տէ ի՞նչպէս է գործը :

— Ատ զէվզէկին ո՞վ կարեւորութիւն կուտայ, գոցի նստեցայ, չրջազգեստս ծունկին դառաքիչ մը, ի՞նչ վնաս ունի, ո՞վ կը սեպէ ան թիթեւը, բայց դուն մէկէն ի ի մէկ խուլլանմիջ կ'ըլլաս, պարապ տեղը խօշք կը հանես :

— Միամիտ է եղեր... :

— Միամիտ է եա :

— Ես անանկ միամտութենէն չեմ ախորժիր, և մէյ մըն ալ դուռ չեմ բանար այդ անառակին :

Արգարե կան կանայք որ միամտութեան կը վերագրեն ամենէն աւելի յատուկ և զուտ անառակութիւնները, բայց Աթանաս աղային տիկինը կանանց այս դատուն չի վերաբերիր, միայն թէ առանց գիտնալու թեթև հաճոյքներ կը պատճառէ երբեմն ուրիշներուն, բայց երբ համոզուի թէ դիմացինին միտքը ծուռ է՝ անմիջապէս կ'ակսի զգուշանալ, որպէս այս անգամ կը համաձայնի Աթանաս աղային իր տանը դռները փակել Միհրանին որ դեռ կը շարունակէ շարաթը երկու երեք անգամ անոնց դուռը գորնել, Աթանաս աղան որոշած է, կ'ըսեն, Միհրանին գլուխն ի վար ջուր թափել պատուհանէն եթէ օր մըն ալ իրենց դուռը փակունէ : Եւ թուր ոչ հնար է և ոչ ալ քաղաքավարութեան հակառակ :

Նահապետ աղան սուրհանդակին հասնելուն
կ'սպասէր, որպէս կ'ըսեն, չորս աչքով: Մեծ
յոյս ունէր սուրհանդակէն ստանալ գումար մ'ո-
րով պիտի վճարէր պզտիկ փոխանակագիր մը:
Սուրհանդակն ուշացաւ: Նահապետ աղան դիմեց
ծանօթներուն և բարեկամներու և յաջողեցաւ
փոխ առնուլ գումարն որուն պէտք ունէր: Սիր-
տը հանդարտեցաւ: Գրասեղանին առջեւ անցաւ
և կ'սպասէր որ փոխանակագիրը ներկայացուէր
իրեն: Սակայն մարդուս չներկայանար միշտ այն
որուն կ'սպասէ . . . չորս երեւելի վաճառականներ
Նահապետ աղային սենեակը մտան,

— Բարեւ Նահապետ աղա:

— Աստուծու բարին:

— Բարեւ միւսիւ Նահապետ:

— Աստուծու բարին:

— Բարեւ Նահապետ էֆէնտի:

— Աստուծու բարին:

— Բարեւ Նահապետիկ պէյ:

— Աստուծու բարին:

Նահապետ աղան կը հրամցնէ հիւրերը ա-
թոռներու վրայ բազմիչ և խահուէ ապսպրելու
համար գուրս ելնելու միջոցին կ'աղաչուի հիւրե-
րէն տեղը նստիլ:

— Մեզի համար է նէ խահուէ չենք ուզեր:

— Արդէն խահուէ չեմ խմեր ես:

— Ես ալ շատ խմեցի:

— Ես ալ կերակուրի պիտի երթամ հիմայ:

— Գիտէ՞ք Նահապետ աղա մեր հոս գալու
պատճառը :

— Ի՞նչպէս գիտնայ :

— Էֆէնտի, ըսէք իրեն :

— Մարդասիրական գործ մ'է որ հոս հրեց
զմեզ :

— Կրթասիրական նպատակ մը :

— Ազգասիրական զգացում մը :

— Զուտ մարդասիրական :

— Կրթասիրական միանգամայն :

— Եւ միանգամայն ազգասիրական :

— Եւ կը յուսամ թէ Նահապետ Էֆէնտին
չպիտի մերժէ մեր առաջարկը :

— Նահապետ պէյն անտեղուանքը չէ :

— Ուր էր թէ ամենքն ալ միւսիւ նահապե-
տին պէս ըլլային :

— Նահապետ աղան աղա է բայց պէյի զգա-
ցումներ ունի :

— Ինչո՞ւ պէյ չըլլայ :

— Նահապետ աղային պէս ազգը սիրող
մարդ խիստ քիչ կը գտնուի ազգին մէջ :

Նահապետ աղան, համեստ մարդ, կը շուարի
և միայն ձեւերով ու շարժումներով կը յայտնէ
թէ կը չափազանցեն :

— Քանի՞ տոմսակ տանք Նահապետ աղային :

— Ի՞նչ գիտնամ, առնուազն սասը հատ տա-
լու է :

— Տասը հատը քիչ է :

— Նահապետ պէյը առւող մարդ է :

— Ի՞նչ տոմսակ է :

— Պարահանդէսի տոմսակ է Նահապետ է-

ֆէնտի :

— Քանի՞ դրուչ է հատը :

— Մեծ բան մը չէ :

— Չնչին գումար մը :

— Ուրիշ ազգերու տոմսակներուն պէս սուղ

չէ :

— Աղքատիկ ազգին աղքատիկ տոմսակ :

— Քանի՞ դահեկան է :

— Բան մը չէ :

— Պզտիկ գումար մը :

— Հատը մէկ ոսկի է . . .

— Մէ՛կ ոսկի . . .

— Այո՛, բայց պարտ է գիտնալ թէ անգ-
ղիական ոսկի չէ, օսմանեան է :

— Տուէք, սուէք, տասը հատ Նահապետ
աղային :

— Տա՛սը հատ . . . կը ծաղրէք կոր զիս :

— Կ'աղաչեմ աստանկ մի՛ խօսիք . . . կը վի-
րաւորուինք . . . ինչո՛ւ ծաղրենք զքեզ :

— Ազգասիրական գործ մը կատարելու հա-
մար միայն եկած ենք հոս :

— Դնորհակայ եմ, բայց . . .

— Բայցի մայցի գործ չկայ . . . տասը տոմ-
սակ ձեզի համար քիչ է շատ չէ . . .

— Տասն ոսկի մէկ մեծ բան չէ :

— Մանուսանդ երբ էֆէնտիներու պէս նշա-
նաւոր անձեր կը ներկայանան ձեզ, անոնք աւար
առն նէ՛ դուն քսան աննելու ես, որպէսզի է-
ֆէնտիները պզտիկ չմնան ու քաջալերուին :

— Ենորհակալ եմ, բայց իմ կարողութիւնս
չներեր մէկ սակի տալ պարտանդէսի տոմսակին :

— Չներեր... ի՞նչպէս չներեր... մենք բիա-
ցայի մարդ ենք, գիտենք թէ քանի տոմսակ առ-
նելու կարող ես... տասը հատ առաջարկեցինք
որ չմերժուինք :

— Չեմ կրնար...

— Բուզում Նահապետ աղա, պարասլ խօս-
քեր մի ըներ :

— Ոտքդ պագնեմ Նահապետ էֆէնտի երկար
մի ըներ, ուրիշ տեղեր ալ պիտի երթանք, գործ
ունինք :

— Տուր տասը հատ...

— Նահապետ աղա, տո՛ւր տասը սակի :

— Չեմ կարող... բայց խաթըրնուդ համար
հատ մը առնեմ :

— Հա՛տ մը... ձեզի չվայլեցուցի շիտակը...

— Մէ՞կ հատ մը... չորս հոգի ոտքդ գանք
և մէկ հատ մը...

— Միա՞յն մէկ հատ... մեզի թշնամանելու
համար ասկից ուրիշ միջոց մը չէ՛ր կրնար գրա-
նել :

— Մէ՞կ հատ... մէկ հատին խօ՞սքը կ'ըլլայ
երբ խեղճ, աղքատ և որբ աղայոց բարոյական

զարգացման վրայ է խնդիրը :

— Կարողութիւնն չունիմ առնելու, կրկնեց Նահապետ աղան կարմրելով :

— Պարապ խօսքեր :

— Չմեզ ժամափաճառ կ'ընէք :

— Չէի յուսար որ ընդդիմանայիք մեր առաջարկութեան, մեր որ գործերնիս ձգած ենք և տասնևհինգ օրէ ի վեր ամենաւն խանութը, առնոր, վաճառատունը կը պարտինք մուրացկանի պէս :

— Ճանրմ Նահապետ էֆէնտին անանկ կ'ըսէ ամա կ'առնէ, տասը հատ տուր :

— Ճանրմ դուր ալ սխալ կը հասկնաք կոր, Նահապետ աղան չեմ տար չքսաւ : Ինչո՞ւ չպիտի տայ :

— Երկու հատ կ'առնեմ, քսաւ Նահապետ աղան, չկոնարով դիմադրել թախանձանաք հանգանակողաց որ ազդին երեւելի վաճառականաց դատուն կը վերաբերէին :

— Երկո՞ւ հատ :

— Ըսել է որ այսօր մեր խօսքը կտարել ուխտեր ես :

— Ինչո՞ւ ուխտեմ, ի՞նչ ըրի...

— Տակաւին ի՞նչ պիտի ընեմ... տասը տոմասկ առ կ'ըսեն կոր նէ կ'առնեն էֆէնտիմ, երկար չեն ըներ... սանքի մենք քուկին կարողութիւնդ չենք գիտեր կոր... բիացայի վրայ չենք ապրիր կոր մենք... մարդու հետ ալ տեսնուած

չունինք... լեռներէն եկանք... բան մը չիյա ենք :

— Ատ ի՞նչ խօսքեր են... ինչո՞ւ բիացայի վրայ ապրած չըլլաք, ինչո՞ւ լեռնէն...

— Ան ըսել է էֆէնտիմ...

— Կ'աւզէ՞ր հիւ մէկ հասնի՞ս այ մի ասէ՞ք... հարկաւ հաթրնիս սեպող մէկը կը գտնենք...

— Քիչ մ'այ դիմացինին հաթըրը նայելու է Նահապետ աղա :

— Հաթըրնիդ գլխուս վրայ, բայց չե՛մ կրնար կոր հաակցնել որ...

— Դատ սողէկ, շատ աղէկ, հինգ ոսկի տար նայիմ սրկէց, ա՛լ ասոր այ բսելիք չունիս ա՛ն :

— Հինգ ոսկի մնալէն ետքը ո՛ր խօսք չուզեր...

— Տուր նայինք հինգ ոսկին :

— Բայց...

— Երթանք ա՛լ, մնա՞ր բարով Նահապետ աղա, աֆ կ'ընէք որ ձեզի նեղութիւն տուինք...

— Ինչո՞ւ կը բարկանաք :

— Չբարկացանք, բայց ամեն բանին կարգ ու կանոնը կայ...

— Ես անոր ատնել կուտամ հինգ հաս... ասոր հինգ ամսակ ինձի... Նահապետ էֆէնտի տուր հինգ ոսկի ինձի...

Նահապետ աղային ճարը կը հատնի և կուտայ հինգ ոսկի :

— Վերջապէս խօսքդ ըրիր, հինգ ոսկիէն աւելի չտուիր... մնաս չունի շնորհակալ ենք :

— Մնաք բարով Նահապետ էֆէնտի :

— Երթաք բարով :

— Մնաք բարով միւսիւ Նահապետ :

— Երթաք բարով :

— Մնաք բարով Նահապետ աղա :

— Երթաք բարով :

— Մնաք բարով հօճա Նահապետ :

— Երթաք բարով :

Հանգանակողները կը մեկնին և Նահապետ աղան հազիւ կուգայ գրասեղանին առջեւ նստելու փոխանակագիրը կը ներկայացուի երիտասարդէ մը :

— Հրամեցէ՛ք, կ'ըսէ, փոխանակագիրը գրասեղանին վրայ դնելով :

Փոխանակագիրն երեսուն և չորս ոսկւոյ էր :

— Այո՛, կը պատասխանէ Նահապետ աղան, մէկ ժամէն եկէք, հիմա գործ ունիմ քիչ մը :

Մարդը կը հնազանդի :

Թերեւս մեր ընթերցողները զարմանան թէ երեսուն և չորս ոսկւոյ փոխանակագիր մը վճարելու համար նեղութիւն կրող մարդ մ'ինչպէս կը հաւանի հինգ ոսկի տալ պարահանդէսի : Բայց զարմանալու բան չկայ : Նահապետ աղան չափազանց ամօթխած է, համետա ու հեղահամբոյր, չուզեր և ոչ մէկուն սիրտը կոտրել, երբ իրմէ շատ ավելի մեծ անձնաւորութիւններ առաջարկութիւն մ'ընեն իրեն՝ իբրեւ հրաման կ'ընդունի այդ առաջարկութիւնը մանաւանդ երբ գործը կըր-

Թուժեան ծաւալմանը նպաստելու վրայ է նա-
հապետ աղան հարուստ երեւալու համար բնաւ
աշխատած չէր որ համարձակութիւն տուած ըլլար
այդ վաճառականաց քաղաքավարութեամբ կո-
ղատել զինքը, և այդ վաճառականներն իսկ
լու գիտէին թէ նահապետ աղան առաջարկու-
թիւն մերժելու մէջ ամենէն տկար արարածն էր,
ուստի, ստակ փրցունելու համար իրմէ, որոշած
էին անոր տկար կողմին վրայ յարձակիլ, ինչպէս
յարձակեցան և յաջողեցան :

Բայց նահապետ աղան, պատուաւոր վա-
ճառական, այսինքն իւր ստորագրութիւնը յար-
գող վաճառական, այս անգամ վշտացաւ քիչ մը
և հանգանակողաց ընթացքին մէջ ի նպաստ աղ-
գին աւաղակութեան նման բան մը տեսաւ : «Այս-
չափ բռնութիւն բանեցնել, ըսաւ, չէր վայլեր
այդ վաճառականաց որ գիտեն իմ վիճակս, ա-
պուշի տեղ դրին դիս և վարպետութեամբ հինգ
ոսկիս առին, ասիկա շատ ամօթ բան է... ես
ալ յանցոնք ունիմ ես... չեմ կրնար տալ ըսելու
էի և մերժելու էի... ըսի ալ... մերժեցի ալ...
չորսը մէկէն վրաս ինկան և ամչցուցին ինձի...
պարահանդէսին ալ խնդրեմ անիծեր... անոնց,
աս չվայլեց... չէ է է... աս չեղաւ... ինծի պէս
մարդ մը հինգ ոսկի տայ, հինգ ոսկի տանս մէկ
ամսուան ծախքն... ասոնց ըրածը պարզապէս
թշնամութիւն է... բայց տեսպարենք հիմա հինգ
ոսկի գտնել ու փոխանակագիրը վճարել... ան-
պատճառ վճարելու եմ այսօր... վաղուան չեմ

կրնար ձգել... վարժուած չեմ ասանկ բաներու...
արդէն անանկ առաջարկութիւն մ'ընելու կարող
ալ չեմ և պէտք չէ որ կարող ըլլամ, մեծ ամօթ
է... փոխանակագիր մ'օրին վճարելու է...

Նահապետ աղան սենեակը կղպեց, դուրս
ելաւ և կէս ժամէն դարձաւ:

Հինգ ոսկւոյ փոխառութիւնը յաջողցուցած էր:
Անցաւ գրասենդանին առջեւ միշտ մտազբաղ, եր-
բեմն երբեմն միայն ձեռքը գրասենդանին կը զար-
նէր ըսելով.

— Էջութիւն ըրի, աւանակութիւն ըրի, տա-
լաւ չէի... չորսը մէկէն խաբեցին զիս... եր-
թամ ետ ուզե՞մ սա հինգ ոսկիս... կուտան...
կը վայլէ՞ որ ուզեմ... ետ չեն տար որ... ասոր
աղէկը մէյ մ'ալ ասանկ բաներու ստակ մը չեմ
տար կը լմնայ, կ'երթայ... տան ծախքն ալ
պղտիկցնելու է քանի մը ամիսներ որ հինգ ոսկ-
ւոյ կորուսար անզգալի ըլլայ... այո՛, սեպէ թէ
գողցուցի... ա՛լ չխորհինք ասոր վրայ... չը խոր-
հիլ ալ կ'ըլլա՞յ մի ետ... հինգ ոսկի է աս...:

Դուրը բացուեցաւ և ներս մտաւ մարդը
փոխանակագիր ի ձեռին:

— Ստորագրեցէ՛ք... ահա երեսուն և չորս
ոսկի:

Մարդը ստորագրեց փոխանակագիրն եւ ա-
ռաւ երեսունեւչորս ոսկին:

— Հի՛նգ ոսկի պարահանդէսի համար... հա-
ռաչեց Նահապետ աղան... ասիկա թո՛ղ դաս

մ'ըլլայ ինձի որ ապագային շխարհուիմ... հի՛նգ
ոսկի... հի՛նգ ոսկի... հի՛նգ հաստ դեղին ոսկիներ...
գեղին դեղին... կլորիկ կլորիկ ոսկիներ հի՛նգ
հաստ... Նահապետ աղան առաւ... պարահանգէսի
համար... ես կ'ըսեմ կոր ես կ'ամչնամ կոր...
ինքնիրմէս կ'ամչնամ կոր... ուրիշ մը իմանայ նէ
կը խնդայ վրաս... ուրիշի գրուցելու չգար... ո՛ւհ
աւանակ ըսէ մէկը ինձի... կ'ըսէ ես... եւ իրա-
ւունք ալ ունի... ես ի՛նչ աւանակ եմ եղեր...
ի՛նչ աւանակ իշայ եմ եղեր որ հանեմ անասունի
պէս, կովու պէս հի՛նգ ոսկին տնոնց տամ... ի-
րաւ Նահապետ, իշուն մեծն ես եղեր... ոսկի մը
տուր, լմնցուր գործը... տնոնց խօսքը ինչո՛ւ
մտիկ ըրիր :

Նահապետ աղան բարկութեամբ առն գար-
ձաւ նայն երեկոյ : Կնոջը պատմեց գլխուն եկա-
ծը : Կինն անկէ աւելի զայրացաւ .

— Հի՛նգ ոսկի աալ, պօռաց, պարահանգէ-
սի... աղայոցդ քօթիւմ կ'առնէիր այդ սառկով...

— Իրաւունք ունիս, կնիկ, բան մ'է եզաւ :

— Է դուն իրաւցնէ ապուշ ես եղեր...

— Իրաւունք ունիս :

— Տղայոց քօթիւմները ե՞րբ պիտի տունես :

— Այս տարի քօթիւմ մօթիւմ չկայ :

— Զատկին ի՛նչ պիտի հագնին հապա :

— Ունեցածնին հագնին թող այս տարի :

— Պատուած հագուածներս՝ վ պաշտին :

— Ի՛նչ ընենք :

— Ինչ՞աւ պարտին տնանկ :

— Արովհետեւ քօթիւմի ստակն պարտհան-
դէսի տակնք : Ծովը շնեանցինք ա՛ վերջապէս,
ազգին ազքատ աղաքներն անով պիտի կրթուին,
կրթութեան գործին զարկ առած եղանք :

Քանի մ'օր ետքը :

— Այսօր միտ չտոիր, ի՞նչ պիտի ուտենք :

— Տասուլեա ուտենք քիչ մ'ալ որ սա հինդ
սսկին մօռնանք :

— Տղաքները ֆասուլեայով կը կշտանա՞ն...
անօթի կը մնան նէ :

— Ի՞նչ ընենք... բան մ'է եզաւ...

— Անօթի մնան ուրեմն սր քէյֆզ դայ :

— Ինչո՞ւ անօթի մնան... վաղը բալամուտ
կ'առնենք քանի մը հատ :

— Ի՞նչ հանէ աւ հինգ ոսկի տո՛ւր, և հիմա
աղաքներդ մերկ աւ անօթի պահէ, Աստուած
չնորհք տայ քեզի մարդ : Ազգասիրութեան հա-
մար ալ ֆասուլեա ուտելը բնաւ տեսած չունէի...

— Յանցանքը իմա է, այո՞... իբրուունք ու-
նիս դուն... ճիշդ է, ֆասուլեա և բալամուտ...
երեսս չբռնեց. շկրցայ չէ ըսել ու հանեցի հինգ
օսկին տուի :

Նահապետ աղան հինգ ոսկեայ կորուստը
զարմանելու համար ծխախոտի և օղիի յատկա-
ցաւցած գումարէն ղեղչելու սախաւեցաւ հինգ
օսկին և տան ծախուց մէջ փոփոխութիւն չմըտ-
ցուց որպէս զի ամեն երեկոյ վիճարանութեան
համար պատրաստ նիւթ չգտնուի տան մէջ :

Զաքար աղան աղանջի սոսկալի ցաւ ունի, ամբողջ գիշեր կը շարժարուի սպասելով արշալոյսին որ բժշկի մը դիմէ:— Աղանջի ցաւն, որպէս յայտնի է, շատ անգամ յառաջ կսւգայ անպարկեշտ խօսքեր, ստութիւններ և զրպարտութիւններ լսելէ—: Արեգական դուտարը չդիմանալով Զաքար աղայի աղանջի ցաւուն—կը պատահի երբեմն որ բուն ցաւակիրն այնքան չզգար իւր ցաւն որքան փափկասիրտ ոմն—սրոշեալ ժամանակէն առաջ կը հասնի և Զաքար աղան լապտերը վառելով կ'երթայ դարնելու դեղարանի դրան մ'որու վրայ դրուած էր «գիշերներն ալ բաց է»: Չը բացուիր դուռը: Զաքար աղան վերստին կը բռնէ այն սաստկութեամբ որով կը ցաւէր աղանջը: Ոչ ոք ձայն կուտայ: Կը սանջուի խեղճը անկարող ստքի վրայ կայնելու կամ նստելու, խօսելու կամ լսելու, կարագէ բախումներն աստիճանաբար սաստկացնելով զանոնք: Վերջապէս բարակ ձայն մը կը լսուի վերէն:

— Ո՞վ է ան:

Հարցումն ընողն երեսնամեայ տիկին մը կը թուէր դէմքէն զոր պատուհանէն ցոյց կուտար:

— Ես եմ, կը պատասխանէ Զաքար աղան, ճուշտով:

— Դուն ո՞վ ես:

— Ես եմ... Զաքար աղա, կ'ըսէ, ցաւն պուխն երեքցնելով:

— Զաքար աղան ո՞վ է :

— Սօսելու ժամանակ չունիմ, տիկին, ա-
կանջի ցաւ ունիմ սարսուփելի :

— Ականջի ցա՛ւ ունիք... տառուանց ա-
սանկ կանուխ... ո՞վ կ'ըսուիք դուք :

— Էօֆ... Զաքար աղա... տիկին, Զաքար
աղա... Եւզրուս... Զաքար, Զաքար... Զաքար
կ'ըսեն ինծի... Նոյեմիին փեսան... Զաքար...
Զաքատատատար :

— Նոյեմին ո՞վ է... ինչ է նէ... սպասէ՛
քիչ մը, հիմա կը բացուի :

— Էֆէնտիին ըսէք որ շուտ մը վար իջնայ
կ'աղաչեմ :

— Հիմայ պիտի դայ, քիչ մը գործ ունի
ձեռքը... սպասեցէ՛ք :

Տիկինը կը քաշուի պատուհանը գոցելով,
բայց Զաքար աղային ցաւը չքաշուիր :

— Շուտ ըրէ՛ք, բացէք դուռը կը պոռայ :

Քառորդէ մը դուռը կը բացուի։ Դեղարանի
սպասաւորն կ'սկսի աւելի։ Դեղագործը դեռ չե-
րեւար։ Զաքար աղան ցաւէն հազար պատկերի
կը փոխէ դէմքը, մերթ ընքուիները վեր առնե-
լով, մերթ մէկ աչքը գոցելով, մերթ քիթը աղե-
լով, մերթ ակոսյները սխմելով, մերթ բերանը
բանալով։ Կը պարտէ դեղարանին մէջ, նայուածքն
ուղղելով միշտ դեղարանի միջին դրան՝ ուսկից
պիտի գար դեղագործն, որուն պիտի աղաչէր դեղ
մը կաթեցնել ականջին։

Արեւը կը ծագի: Քանի մը հիւանդներ եւս կուգան սպասելու բժշկի: Միջին դռնէն կը մտնէ դեղագործը:

— Էֆէնտի, շուտ մը դեղ մը տայի՞ք տկան-ջիս:

— Սպասեցէ՛ք, բժիշկը հիմայ կուգայ:

Զաքար աղան աթոռի մը վրայ կը նստի, գլուխն ձեռաց մէջ, աչխարն աչքին շերեւոր: Խօսելու կարողութիւն չունի: Բայց կը թողո՞ւն մարդուս շխօսիլ... բռնի խօսել կուտան:

— Կարծեմ տկանջնիդ կը ջուր, կ'ըսէ հիւանդներէն մին:

Իբրեւ «այո» գլուխը կը ծռէ Զաքար աղան:

— Շատո՞նց ի վեր կը ջուր:

Իբրեւ «ոչ» գլուխը վեր կը վերցնէ Զաքար աղան:

— Շա՞տ կը ջուր:

Իբր «չտտ» գլուխը կը շարժէ քանի մ'անգամ Զաքար աղան:

— Ինչէ՞ն առաջ եկաւ:

Գտատեսխանը գլխու շարժմամբ տայն կտրելի չէր. լուրթիւնն քողաքավարութեան հակառակ էր. «ինչուդ պէտք» մը պիտի դատապարտուէր քողաքավարութենէ. ուստի Զաքար աղան, թէև ընկճուած ջուրին ներքեւ, ձեռքն տկանջին վրայ կ'սկսի խօսիլ.

— Գէ աղբար, երէկ իրիկուն քիչ մը քրքո-նած էի... վոսփորի թիւ 2 շագենաւը մտայ...

— Ներեցէք, թիւ 2 շոգենաւը Հիսար կը հանդիպի մի, ընդմիջեց հիւանդներէն մին :

— Այո, կը հանդիպի :

— Շատ ծանր կը քալէ ան շոգենաւն, կ'ըսէ հիւանդներէն մին :

— Ես ան շոգենաւը բնաւ չեմ մտներ, կը յարէ երրորդ մը :

— Էյ, թիւ 2 շոգենաւն մատք... յետո՛յ... կը հարցունէ «ինչէն առաջ եկաւ»ի հեղինակը :

— Թիւ 2 շոգենաւը մտայ, Ղազարոս աղան ըսաւ որ...

— Խօսքդ մի մոռնար, Ղազարոս աղան ըսածդ սա մեր բարեկամ կոչկակա՞րն է, կը հարցընէ հիւանդներէն մին :

-- Այո՛ :

— Ինչպէ՞ս եղան գործերը :

— Ղազարոս աղային գործն աւրուած էր որ... կը հարցնէ երկրորդը :

— Մե՞ր Ղազարոս աղան, կը պօռայ երրորդը զարմացմամբ :

— Աւրուած էր ետ, կը պտտասխանէ չորրորդը, անառակ փեսայի մ'ինկաւ մարդը... Դերենիկին... տունն ինչ կար չը կար ծախեց :

— Դերենի՞կը, սա՞ Դերենիկը... վայ անպիստան, Բարսեղին աղան, հայրը բարի մարդ էր :

— Անանկ է նէ մօրը ելեր է կ'ըսէ մին :

— Մայրն ալ բարի կնիկ մ'էր էֆէնտիմ, կը մրմաայ ուրիշ մը :

— Աեղճ Ղազարոս աղա, կ'ըսէ միւսը, ի՞նչ
աղէկ կօշիկ կը կարէ, աժառն և դիմացկուն:

— Կօշիկը չկրնար ստքի յարմարցնել, կը
պատասխանէ ուրիշ մը, քանի մը խալիպներ ու-
նի միշտ անոնց վրայ կը ձեւէ և կուզէ որ բոլոր
միւշտէրիներուն ոտքերն իր խալիպներուն մե-
ծութիւնն աւ ձեւն ունենան:

Հիւանդաց այս խօսակցութեան միջոցին Չա-
քար աղան երկու ջուլ միանգամայն կ'զգար. ա-
ռաջին ալանջի զաւ, երկրորդն ընդմիջման զաւ:
Թող չեն աար մարդուն որ խօսի, ինչպէս որ քիչ
մ'առաջ Թող չտուին որ չխօսէր: Բայց քաղա-
քավարութիւնը հրամայեց որ համբերէր և համ-
բերեց մինչեւ որ սոսաջին հարցման հեղինակն
խօսք արնելով ըսաւ.

— Բայց թողունք խալիպները և մտիկ ը-
նենք Չաքար աղան: Է՛յ, Չաքար աղա, ի՞նչ ը-
սաւ Ղազարոս աղան:

— Ղազարոս աղան ըսաւ որ, շարունակեց
Չաքար աղան, շոգենաւին գլուխը նստինք, քիչ
մը հով առնենք...

— Սուքդ մեղրով կը կտրեմ, քրտնած քրր-
տընած շոգենաւին գլուխը կը նստուի՞ մի ազ-
բար, ըսաւ հիւանդներէն մին որուն համակար-
ծիք գտնուեցան նաև միւսները:

— Չնստուիր ա՛:

— Մեծ անխոհեմութիւն է:

— Առողջապահական օրինաց տղէտ ըլլաւ
ըսել է:

— Իո՞ւք հրաւիրած էք ձեր ջուլը:

— Երկաթեայ ալանջ մ'անգամ քրտնած
քրտնած հովին առջև դրուելու չէ:

— Պարզապէս խենդութիւն է :

— Շիտակն յիմարութիւն է :

Զաքար աղային համբերութիւնն հատնելու վրայ է, քողաքովարութիւնն կը լեցնէ անոր համբերութեան անօթն: Կ'սպասէ և յետոյ կը շարունակէ խօսքն ունկնդրաց հրաւէրին վրայ :

— Քրտնած եմ կը մսիմ ըսի և վարի սենեակն իջանք նստեցանք...

Իարձեալ ընդմիջում :

— Ապրիս... տես՞ր մի խելացիութիւնք :

— Ներեցէք ուրեմն :

— Խօսքերնիս ետ կ'առնենք :

— Սանկ ըսէ... մենք կարծեցինք որ շողեւաւին գլուխը նստեր ես :

— Աղէկ որ Ղազարոս աղային խօսքը մտիկ չես ըրած, անմիտ մարդուն մէկն է Ղազարոս ուղան :

— Լուսահոգի եղբայրն ալ անանկ էր :

— Ատոր կինն ի՞նչ եղաւ :

— Կարգուեցաւ: Համբարձումին տղուն հետ :

— Սա Մանուկին աներձագի՞ն հետ որ առն մ'ունէր...

— Ան տունը չերեցա՞ւ մի ետ :

— Շատոնց երեցաւ, գետինը մօսիօ Անթուանն առաւ :

— Անթուանն ի՞նչ տղուօր տղջիկ աւնի :

— Շատ ալ աղաւոր կը հագուի թշուառականք :

— Անցեալ շաբթու ամառոն մը հազեր էր
որ... ֆիտանի պէս... :

— Ամառոնները քանի՞ կուտան կոր :

— Խուճաշը գիտէ, կէս սակիէն բանէ ու
գնա՞ :

— Ղալաթիա Բերայէն աժա է :

— Այո, ես ղղեստներս միշտ Ղալաթիայէն
կը գնեմ... սա բանթալոնս հինգ մէճիտիյէի ա-
ւած եմ :

— Ես ալ բաճկոնս երկու մէճիտիէի աւած
եմ :

— Բարտըսիւլիս ութը մէճիտիէ տուի, բայց
շատ աղէկ տպրանք է : Թող որ տպրանքէ ճանչ-
ցող բարեկամի մը հետ գնեցի :

— Թող տուէք, սա մարդը լմնցնէ խոսքը...
խօսեցէ՛ք Ջաքար աղա :

Ջաքար որոշած էր արդէն չշարունակել
խօսքը զոր կ'ընդմիջէին, ուստի պատասխանեց .

— Լմնցաւ իմ խօսքս... այսչափ էր...

— Չէ, չէ... այսչափ չէր...

— Քրտնած եմ կը մսիմ ըսիք ու վարի սեն-
եակն իջանք նստեցանք ըսիք... ի՞նչ ըրիք նա-
յինք վարի սենեակը :

— Ի՞նչ պատահեցաւ վարի սենեակը :

— Ո՞վ կար վարի սենեակը :

— Լմնցուցի, տղաքներս, լմնցուցի :

— Ի՞նչ եղաւ վարի սենեակին մէջ որ տկան-
ջիգ ցաւ մտաւ :

- Գատուհանը բաց էր...
- Դռնէ՞ն հով կուզար կոր...
- Մէկն ականջի՞դ զարկաւ :
- Ինչո՞ւ չէք խօսիր Զաքար աղա :
- Յաւր պահողը դարման չգտներ կ'ըսեն .
մի՛ պահեր ըսէ , թերեւս մենք ալ կրնանք քեզի
դեզ մը յանձնարարել :
- Բանի՞ մը բարկացաք որ չէք ուզեր շա-
բունակել :
- Ամենեւին :
- Սիրով մտիկ կ'ընէինք կոր... Ինչո՞ւ կը-
րեցիր մէկէն թ մէկ , շարունակէ , շարունակէ ցաւդ
ալ կը մոռնաս :
- Զաքար աղան վերատին տաւ խօսքին թելը :
- Վարի սենեակն իջանք նստեցանք... մեր
քովի պզտիկ պատուհանը բաց էր . նոյնպէս բաց
դիմացի պատուհանի... :
- Դարձեալ ընդմիջում .
- Քուրան տէր... քուրան տէր...
- Աղբար , մէկ հատը գոցէիր... :
- Քուրան տէրին մէջ կը նստուի՞ մի ետ...
- Տղայու՞թիւն է :
- Անմիջապէս գոցել տուի , շագենաւէն ելայ ,
տուն գնացի , գիշերն օկտաւ ականջիս ցաւն , անտ
այսչափ , ըսաւ և անուշ տեղը կապեց Զաքար
աղան , ծածկել ջանալով բարկութիւնը :
- Գողեցուցած էք ձեր ականջը :
- Այո՛ , պողեցուցած է :

— Բան մը չէ, կ'անցնի :

Դեղագործն որ դրան առջև կեցած էր, աւետեց թէ բժիշկը կուգար : Զաքար աղան պատարասուեցաւ և ամենէն առաջ ներկայացաւ բժիշկին երբ դեղարանը մտաւ սա : Բժիշկը բարեբախտաբար քիչ ընդմիջեց իւր հիւանդին խօսքը, դեղագիր մը գրեց և վարձքն առաւ :

Զաքար աղան պատրաստել տուաւ դեղն և բարկութեամբ զոր կը ջանար միշտ ծածկել ներկաներուն, դուրս ելաւ դեղարանէն ինքնիրեն խօսելով .

«Աս ի՞նչ դէշ բան է թող շատը մէկուն որ խօսքը լմնցնէ, ամէն կողմէն դիտողութիւն մը, հարցում մը . . . մարդս ըսածն ալ կը մոռնայ, ըսելիքն ալ : Զղջացայ, բարով խերով չըսէի որ աւանջի ցաւ ունիմ ունիմ. մեր գիտցածը մէկուն խօսքը մտիկ կ'ընեն, վերջն ալ իրենք կը խօսին : Աստուծոյ որպէս թէ ես էի . . . ինձմէ աւելի խօսեցան ունկնդիրներս : Մարդ Աստուծոյ, սպասէ, լմնցնեմ խօսքս, վերջն ալ դուն խօսէ : Կարծես աւանջիս ցաւն սաստկացաւ բարկութենէս . . . տէր ողորմես . . . տէր ողորմես . . . բերան բանալու չէի, բայց ան ալ թող չեն տար :»

Զաքար աղան բարկանալու իրաւունք պիտի չունենար եթէ զգար թէ ինքն ալ ունէր ուրիշ խօսքն ընդհատելու տկարութիւնը, տկարութիւն մը որ պզտիկ բացառութեամբ գրեթէ ամէն հայու վրայ կ'երեւայ : Ազգային ժողովներու մէջ, յանձ-

նաժողովներու մէջ, ընկերութեանց մէջ, մեր ըն-
տանեկան և առեւտրական կենաց մէջ ամէն օր
ցոյց կուտանք այս ակարօթիւնն որ սովորու-
թիւն դարձած է ի մեզ: Ես ալ անհամբեր եմ,
չեմ կընար ներել մէկուն որ խօսքը շարունակէ,
յաճախ կ'ընդհատեմ անոր խօսքը, խնդրէն դուրս
այլ և այլ հարցումներով, մինչեւ որ խեղճը կը
մոռնայ ըսելիքն և ինձ կը հարցնէ.

— Ի՞նչ պիտի ըսէի... ո՞ւր պիտի բերէի
կապէի խօսքը... ճանրմ ի՞նչ բանի վրայ էր խօս-
քերնիս... բան մը պիտի ըսէի, թօհաֆ տեղ մը
պիտի բերէի, կապէի...

Յետոյ կ'սկսիմ իրեն օգնել որպէսզի թօհաֆ
տեղը դտնէ: Չկրնար գտնել և կը մեկնի խոս-
տանալով թէ, պիտի գայ զիս տեսնելու երբ գտնէ
խօսքին թելը:

Ըսել է թէ ընդմիջող մը եմ առաջին կարգի,
բայց անանկ ընդմիջողներ կան որոնց քով բնաւ
նշանակութիւն չունիմ: Ասոնց քով մարդս ոչ
միայն խօսքին թելը կը կտրանցնէ այլ ինքզինքն ալ:

Աստուած պահպանէ զձեզ և ձեր զաւակները
այս տեսակ ընդմիջողներէ:

Հանդիպած էք անշուշտ մարդաց կամ կանանց որ իրենց վերաբերեալ անխառնիթ կամ նոր բերկրառիթ նոր դէպք մը մտնրամասնօրէն պատմելու բնաւորութիւն ունին որոնց կը հանդիպին : Իրենց բարեւ տուողին ձեռքէն կը քաշեն և «Նկուր քեզի հետ քիչ մը տեսնուինք» ըսելով նախ զբօսարան մը կը տանին զայն և յետոյ անոր գլուխը : Շատ անգամ ալ իրենց ծանօթներուն կամ բարեկամներուն առնները կ'երթան միմիայն իրենց դէպքը պատմելու նպատակաւ : Այս նկարագիրն չէ մեղադրելի, որովհետեւ մարդս, ինչպէս կ'ըսեն, կը բացուի ուրիշի պատմելով իւր վիշտերը, որպէս նաեւ ինքզինքն երջանիկ կ'զգայ բարեկամին հաղորդելով ուրախութիւնն : Բայց այն որ մեղադրելի և քիչ մըն ալ անբերելի է՝ սա է թէ այս մարդիկ կամ կանայք առ ի չգոյէ յիշողութեան միեւնոյն դէպքը հազար անգամ կը պատմեն քեզ միշտ իբրեւ առաջին անգամ : Եւ ինչ որ ջաւալի է, ամէն անգամ այնպիսի ձեւով մը կամ այնպիսի ակզբնաւորութեամբ մը կուգան քեզի պատմելու ոմ լեզուդ կը բռնուի և քաղաքավարութեան հակառակ կը գտնեա կտրել անոնց խօսքը անմիջապէս և ըսել «Ինձի պատմեցիր ատիկա» : Երբեմն այ կարծելով թէ ուրիշ նոր բան մը պիտի զբուցեն՝ թոյլ կուտաս որ սկսին պատմել : Սկսան անգամ մը պատմութեան, կաշիէ դէմպ մը պէտք է իրենց ըսելու համար թէ «Գիտեմ, պատմեցիք : »

Մարգրիտ հանձնն իւր աղջիկը, Թագուկ, նշանած է Մանուկ աղայի աղուն, Բարթամին հետ: Թագուկ պարկեշտ աղջիկ մըն է, քիչ մը կարդալ կտոր մըն ալ գրել գիտէ: Իրրեւ օժիտ՝ բացի հանդերձեղէնէ՝ սիւն մը տուն ունի: Բարթամ երկաթագործ է, աշխատասէր երիտասարդ մըն է. գինովութիւն չունի, խաղամուլութիւն չունի, ստակ չունի, տուն ալ չունի: Իրեն ապառնի կնոջ նստած տանը մէկ սեան վրայ պիտի բնակի կնոջը հետ: Անանիա աղա, օզգական Մարգրիտ հանրմին, միջնորդութեան դեր կատարած է խոյս նշանախօսութեան մէջ:

Մարգրիտ հանձնն օր մը շուկայ իջնալով՝ գրասենեակս կուգայ զուարթադէմ: Հազիւ կը նստի օթոռին վրայ, ձեռները ծունկերուն վրայ կռթնցնելով կը ծոխ և կ'ըսէ.

— Չիյտես, Թագուկն ալ նշանեցինք, Մանուկ աղայի աղուն, Բարթամ էֆէնտին հետ: Երամէթը աս է եղեր: Աղջիկս, իմին աղջիկս է օէյի չեմ ըսեր, պարկեշտ աղջիկ մըն է, քիչ մը կարդալ գիտէ, կտոր մըն ալ կը գրէ: Տունին մէկ սիւնն ալ իրենն է, ան ալ տանք պիտի, մեր կարողութեանը համեմատ հանգերձ ալ պիտի տանք: Ի՞նչ ընենք: Բարթամ էֆէնտին ալ աշխատասէր աղայ մըն է, կնիկ մը կրնայ պահել: Գինով չէ, խաղամուլ չէ, և ասիկա մեծ հարստութիւն է երիկ մարդու մը համար: Ստակ չունի, տուն ալ չունի. Թո՛ղ չունենայ, աշխատութիւնն

միշտ ստակ է, միշտ տուն է: Աստուած Անանիա
աղային դործերուն յաջողութիւն տայ, ան ըրաւ
աս գործը. հող բուն է ոսկի դառնալ: Ի՞նչ կ'ը-
սէք դուք:

— Գոհ եմ:

— Մնաք բարով:

— Խահուէ մը:

— Ժամանակ չունիմ: Ուրիշ օր մը կը խմեմ:

Մնաք բարով:

— Երթաք բարով:

Օր մըն ալ Ղազարոս աղան երեսները կախած
կուգայ գրասենեակս: Բաղմոցի մը վրայ կը նստի
ախուր:

— Բարի եկաք Ղազարոս աղա:

— Բարի տեսանք, կը պատասխանէ հազիւ
լսելի ձայնով մը:

— Աղէ՞կ էք:

— Աղէկութիւննիս մի՛ հարցներ, կ'ըսէ և մէկ
մէթրօ երկայնութեամբ հառաչանք մը կ'արձակէ:

— Ի՞նչ ունիք:

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ, ամիս մըն է որ պառ-
կած էի, այսրը ելայ բայց քայելու ոյժ չունիմ,
սոսկալի թանչք մը, այնչափ արիւն զնաց որ ա-
րիւն չմնաց վրաս: Գործերս երեսի վրայ մնացին:
Գործելու կարողութիւն չունիմ... միւս կողմէն
ծախք... ինչ բնեմ չիյտեմ:

— Բան մը չէ կ'անցնի:

Ղազարոս աղան առած դեղերուն վրայ, բժշկին

այցելութեանց վրայ, կրած ցաւոց վրայ մանրա-
պատում ճառ մը խօսելէն յետոյ կը մեկնի :

Երկու շաբաթ ետքը շոգենաւի մէջ կը հան-
դիպիմ Մարգրիտ հանրմին որ տիկնոջ մը քով
նստած կը խօսի : Իրենց դէմը գնացի նստեցայ :

— Ո՞ւր էք, չէք երեւար կոր, ըսաւ :

— Ինչո՞ւ չերեւանք :

— Քովս եկուր, քովս, քեզի ըսելիք ունիմ,
չառ գոհ պիտի ըլլաս :

— Նստելու տեղ չկայ քովը :

— Ես տեղ կը բանամ քեզի, եկո՛ւր հրամմէ :

Եւ կ'սկսի ինծի տեղ շինելու :

Քանի մը տիկիններ և պարոններ ալ քիչ մը
կը սղմուին կամ, աւելի բացայայտ կերպով բա-
ցատրելու ըամար, կը սղմուին և կ'երթամ Մար-
գրիտ հանրմին քով նստելու, ներումն խնդրելով
իրմէ և անոնցմէ որ քովն էին, իրենց անհանգը-
տութիւն պատճառած ըլլալուս համար :

— Դուն խելացի մարդ մըն ես, կ'ըսէ Մար-
գրիտ հանրմը, շիտակ ալ զբուցող մարդ մըն ես,
սիրտդ ինչ է նէ բերանդ ալ ան է. քուկին այս
բնաւորութեանդ շատ հաւնած եմ : Էֆէնտիմ, մեր
Թագուկը նշանեցինք Մանուկ աղայի աղուն Բար-
թամ էֆէնտիին հետ : Արամէթը առ է եղեր : Աղ-
ջիկս, իմինս է տէյի չեմ ըսեր, պարկեշտ աղջիկ
մըն է, քիչ մը կարդալ գիտէ, կտոր մըն կը գրէ :
Տունին մէկ սիւնն ալ իրենն է, ան ալ տանք
պիտի, մեր կարողութեանը համեմատ հանգերձ ալ

պիտի տանք: Ի՞նչ ընենք, Բարթամ էֆէնտին ալ
աշխատասէր տղայ մըն է, կնիկ մը կրնայ պահել:
Գինով չէ, խաղամուլ չէ և ասիկա մեծ հարստու-
թիւն է էրիկ մարդու մը համար: Ստակ չունի,
տուն ալ չունի. Թո՛ղ չունենայ, աշխատութիւնը
միշտ ստակ է, միշտ տուն է: Անանիա տղային
գործերուն Աստուած յաջողութիւն տայ, ան ըրաւ
առ դործը, հող բռնէ՛, ոսկի դառնայ... ձեր կար-
ծիքն ի՞նչ է:

— Շատ աղէկ ըրեր էք, շատ աղէկ:

— Ի՞նչ ընենք, ամէն մարդ իր կարողու-
թեանը համեմատ:

— Գոհ եմ, շատ աղէկ ըրեր էք:

— Բարթամ էֆէնտին շատ երջանիկ պիտի
ըլլայ:

— Այո՛, այո՛:

Քիչ մըն ալ խօսեցանք: Շօգենաւը սուլեց:
Ելայ շողենաւէն:

Ձիս իւր քովն առնելու համար այնչափ ա-
զաչանք ընող և ինծի տեղ բանալու համար թէ
դինքն եւ թէ քովիններն անհանգիստ ընող կնոջ
խոսքն կրնայի՞ ընդմիջել ըսելով թէ «Անցեալ-
ները հողալդեցիք ինձ այս ուրախալի լուրը:»
Մանաւանդ թէ կրնայի՞ ընդմիջել երբ զիս շողո-
քորթող յառաջաբանով մը սկսաւ ըսելով թէ
«Եկեալս մարդ մըն ես, սիրտդ ինչ է նէ բերանդ
ալ ան է, քուկին այս բնաւորութեանդ շատ հաւ-
նած եմ:» Ինծի այսչափ գովեստ կարդացող տիկ-
նոջ մը խօսքը ի՞նչպէս կրնայի ընդհատել:

Հեռեւեալ օրը Ղազարոս աղան դէմս կ'ելնէ :
— Եկաւր, կ'ըսէ, հոս քեզի խահուէ մը
հրամցնեմ :

— Ժամանակ չունիմ :

— Ոտքդ պագնեմ, խահուէ մը :

— Գործ ունիմ, սիրելիս :

— Խաթերս համար :

— Շատ աղէկ :

Կը մտնենք զբօսարանի մը մէջ :

— Մեզի երկու հաա աղէկ խահուէ բե'ր :

— Նոր ի՞նչ կայ Ղազարոս աղա :

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ, մեր գործը Աստուծոյ
մնաց : Քեզի չտեսայ որ ըսէի, ան օրէ թ վեր չե-
րեւցար որ պատմէի... չէ նէ ըսի մի քեզի...
չէ, չէ... չըսի... փառք Աստուծոյ... խելքս
գլուխս է տակաւին... չէ նէ ըսի մի... հէ'...
չըսի, կարծեմ, չըսի : Զըսի, էֆէնտիւմ չըսի, ցնդած
չեմ ա : էֆէնտիւմ, ամիս մը տուաջ... ամիսէ մը
քիչ մըն ալ աւելի թանչք մըն է կը բռնէ ի մեզի,
անկողնոյ մէջ կը պառկեցնէ : Արիւն մըն է կ'սկսի
վարէն : Այսօր կը դադրի, վաղը կը դադրի, այ-
սօր կը դադրի ըսելով վարէն պաղ ջուրեր կը
զարնենք, վերէն գաղջ ջուրեր կը զարնենք, տաք
ջուրեր կը զարնենք, վերէն դեղահատ կը կլլենք,
փոշի կուտենք, վերջապէս վարէն դեղ, վերէն
գեղ, շտպ ալ դրինք դարձեալ օգուտ մը չըրաւ :
Աղբիւր մը կարած էր կարծես, կը վազէր ու կը
վազէր : Այսչափ արիւնհեղութիւն պարտապ տեղը :

Վերջապէս արիւնս հառաւ և հոսուին ալ դադ-
րեցաւ : Հիմա վրաս ոյժ չկայ որ քալեմ, կարո-
ղութիւն չունիմ որ գործեմ, տունը ծախք կ'ուզէ,
չուարեր ննացեր եմ : Ահա ասանկ փորձանք մը
եկաւ գլխուս... պատմա՞ծ էի ասիկա ես քեզի :

Սոյն վերջին հարցումը յառաջ կուգար այն
անտարբերութենէն որով ունկն դրած էի իւր խօս-
քերուն : Նա կը կարծէր թէ պիտի յուզուէի իւր
պատմութենէն, և երբ իւր պատմութեան ըն-
թացքին մէջ յուզման նշան մը չտեսաւ վրաս,
իրաւունք ունեցաւ քիչ մը կասկածելու իւր յի-
շողութեան սրութեանը վրայ : Աւստի հարցուց,
յետ աւարտման պատմութեան :

— Պատմա՞ծ էի ասիկա ձեզի :

— Այ, պատասխանեցի :

Աչինչ պիտի շահէի եթէ այո ըսէի, վասն զի
նախ՝ երկրորդ անգամ մտիկ ընել տուած էր ար-
դէն ինձի իւր արիւնահոսութեան պարագաները,
երկրորդ՝ այո ըսելով պիտի հասկցնէի իրեն թէ
յիշողութիւնը շատ տկարացած է թանչքին պատ-
ճառաւ որ մեծ ապաւորութիւն ըրած է իւր վրայ,
երրորդ՝ ցաւ պիտի զգար պարտապ տեղը խահուի
ստակ վճարելուն վրայ, չորրորդ՝ պզտիկ նեղու-
թիւն մըն ալ պիտի զգար իմ գլուխս ցուցուցած
ըլլալուն համար : Եւ այս ամենը նկատողութեան
առնելով պատասխանեցի .

— Այ :

— Կարծեմ քեզի տեսայ որ մը, բայց մտ-

ցայ պատմելու, անտնկ կը կարծեմ կօր... ինչ
օր է, պատմեր եմ կամ չեմ պատմեր, խնդիրն ա-
նոր վրայ չէ, սա դժբախտութեան ի՞նչ կ'ըսես :

— Ցուալի բան, համբերելու է :

— Գործէդ չմնաս, շնորհակալ եմ :

— Մնաք բարով :

— Երթաք բարով :

Տասնըմէկ օր ետքը, ուրբաթ երեկոյ մը,
դդպ կը լինէր ինձ հեռուանձ տեսնել Մարգրիտ
հանրմը Բերայի կերպատու վաճառատան մը դրան
տողեւ : Խնդաց զիս տեսնելուն պէս և ձեռքով
նշան մը րրաւ որ իրեն մօտե՛նամ : Անմիջապէս
զգացի թէ պիտի սկսէր իւր պատմութեան երրորդ
հրատարակութեան : Ո՞վ պիտի մտիկ ընէր : Հնարք
մը կը խորհէի գլխու ցաւէ մը ազատելու համար :
Եւ գտայ : Պէտքը մարդս հնարագէտ կ'ընէ կ'ը-
սեն : Մօտեցայ իրեն և ձեռքը թոթաւելով .

— Իմացայ, իմացայ, ըսի, շատ գոհ եմ,
շատ աղէկ էք ըրեր :

— Ի՞նչ իմացար :

— Նշանը, նշանը... Աստուած թէմամին
հասցնէ :

— Ուսկի՞ց իմացար :

— Իմացայ :

— Հոգիդ սիրես, ո՞վ ըսաւ :

— Ինչո՞ւղ պէտք... շատ ուրախացայ, մնաք
բարով :

— Արեւուդ մեռնիմ, ո՞վ զրուցեց :

— Մէկը զրուցեց . . . բարեւ ըրէք :

— Սուտ կ'ըսես կօր :

— Ինչո՞ւ սուտ ըսեմ , կեցէք բարով :

— Ո՞վ պիտի ըսէ քեզի :

— Ով ըսու նէ ըսու . . . Բարթամ էֆէն-
տիին ալ բարեւ ըրէք :

— Շնորհակալ եմ . . . չըսէր վերջապէս ըս-
ողին անունը :

— Օր մը կ'ըսեմ , մնաք բարով :

— Խըյանէթ , մէրտք տուիր ինձի . . . ո՞վ կրնայ
ըսած ըլլալ . . . Մարթամ տուտուն ըսած ըլլալու
է , կամ Հսկուկ տուտուն . . . կամ Սողոմէ տու-
տուն . . . կամ Քաթիկ տուտուն . . . ըսողը կը ճանչ-
նամ ես :

— Կը ճանչնաս , կը ճանչնաս . . . կեցի՛ք բարով :

Շարունակեցի ճամբաս :

Կիւրակէ առաւօտ մը եկեղեցիէն ելած դէպի
տուն կ'երթայի : Չայն մը ետեւէս զիս կը կան-
չէր : Ետիս դարձայ , Դազարոս աղան էր որ գտ-
ւազանի մը կռթնելով յամբարջայլ կուգար :

Խօսելու ժամանակ չտուի իրեն :

— Իմացոյ , ազբար , իմացոյ . . . աս ի՛նչ մա-
յասիլ է եղեր որ այսչափ տկարացուցեր է քեզի . . .
Ինչո՞ւ դուրս Կ'ելլաս կօր , քիչ մը հանգիստ ըրէ՛ ,
մնաք բարով :

— Տօքթօ՞րը ըսաւ :

— Ոչ :

— Դեղագործը :

— Ոչ :

— Աւագերէցը :

— Ոչ :

— Ժամկոչը :

— Ոչ :

— Ո՞վ ըսաւ հասպա :

— Քեզի պէս մէկէ մը իմացայ... ինչո՞ւղ պէտք... քանի մը շարաթ դուրս մելլեր որ ինքզինքդ գտնաս :

Մեծ և արագ քայլերով հեռացայ :

Ամիսներ անդան : Յը մը դարձեալ հանդիպեցայ աիկին Մարգրիտին : Ուրիշ որ մըն ալ նորէն տեսայ Ղազարոս աղան : Ասոր ցաւակցութիւնս յայտնեցի , ադոր խնդակցութիւնս , ինքզինքս ազատեցի և կրցայ ազատ շունչ մը առնուլ , փառք տալով նախախնամութեան որ սասնկ կարճ և ազդու հնարք մը ներշնչեց ինձ գլխու ցաւէն փրկուելու համար : Ուրիշ որ մը նորէն Յատեսայ աիկին Մարգրիտին : Թէ այս անգամ ինչպէս վարւեցաւ հետս , յօդուածիս վերջը պիտի ըսեմ :

Թերեւս բնախօսաբար կամ հոգեբնախօսաբար արդարանտն աիկին Մարգրիտին և Ղազարոս աղան , բայց յայտնի է թէ , իրենց Չարդարանալովն ինծի՞գլխու ցաւ չառած չեն ըլլար , և գլխու ցաւն միշտ անտանելի ցաւ մըն է , ուսկից ալ յառաջ եկած ըլլայ այն , արեւէն կամ բնախօսութենէն , մարսըխէն , կամ հոգեբնախօսութենէ :

Քիչ մը ատենէ հետէ սակայն ոմանց դէմ քիչ

մը աւելի յանդուգն աւելի կարճ և անկեղծ ճամբայ մըն ալ գտայ մտիկ չընելու համար ինչ որ գիտեմ արդէն : Երբ պատմողն այնպիսի անձ մըն է որմէ շահ մը չեմ սկնկտուեր , պարզապէս կ'ըսեմ :

— Գիտեմ այդ պատմութիւնը , եղբայր , պարապ տեղը մի' հոգնիր :

Եւ խեղճը կարմրելով կը հեռանայ : Ինչո՞ւս պէտք , խղճմտանքով վարուէր թող... ինձի ալ մեղք է... քիչ մըն ալ գթութիւն պէտք է :

Իսկ երբ խօսողն ազդեցութեան տէր կամ հարուստ ըլլայ՝ այն ատեն խնդիրը կը փոխուի և կ'երթայ մտնել մեր Բարոյական ախտաբանութեան մասին մէջ Շողոքօրթի անուամբ որ պիտի երեւայ Խիկարի յաջորդ թերթերուն միոյն մէջ :

Բայց երբ գտնուիմ ընկերութեան մը մէջ և մէկն սկսի պատմութիւն մը զոր գիտեմ և որ երկու ժամուան մէջ հազիւ կրնայ լիննալ , փորձ ցաւ կ'ունենամ և կը մեկնիմ :

Իսկ այն պարագային մէջ ուր կը ներկայանայ քեզ մարդ մը , որ հակառակ քու յայտարարութեանդ թէ պատմելիքը գիտես , կ'սկսի ձեւով մը շարունակել իւր պատմութիւնը , յուսահատութիւն կուգայ վրաս և թայլ կուտամ որ պատմէ , միայն երբեմն երբեմն իսկով :

— Մտնրտմտանութիւնները անցիր :

Շատ անգամ ալ ամեն ջանք կը գնեմ որ պատմութիւնը կարելի եղածին չափ կարճ ըլլայ :

Ահաւասիկ Տիկին Մարգարիտին հետ վերջին
տեսակցութիւնս զոր յիշեցի քիչ մը վերը :

— Վերջապէս չըսիր թէ ուսկից իմացար :

— Բաւական է որ իմացայ :

— Ասանկ եղաւ, ինչ ընենք, Թագուկն ալ
նշանեցինք Մանուկ աղային տղուն, Բարթամ է-
ֆէնտիին հետ :

— Շատ գոհ եղայ, շատ գոհ եղայ :

— Իմին աղջիկս է տէյի չեմ ըսեր, դուն
ալ կը ճանչնաս Թագուկը . . . :

— Հարկաւ կը ճանչնամ . . . շատ աղէկ ըրիք
շատ աղէկ ըրիք . . . ուրիշ ինչ կայ չկայ նայինք :

— Բան մըն ալ չկայ . . . պարկեշտ աղջիկ
մըն է . . . քիչ մը կարդալ գիտէ, կտոր մըն ալ
կը գրէ . . . մեզի պէս մարդուն աղջիկը ի՞նչ կըր-
նայ սորվիլ :

— Անցիր անոնք . . . ես չիյտե՞մ . . . դրացիդ
ի՞նչ կ'ընէ . . . :

— Ինչ ընէ . . . մեր տունին մէկ սիւնը Թա-
գուկին է . . . գիտէի՞ք ասիկայ :

— Գիտեմ, ճանըմ, գիտեմ, մի՛ հագնիր պա-
քապ տեղը : Տեսնուինք նորէն :

— Տեսնուինք . . . ստիպողական գո՞րծ ու-
նիք . . . մեր կարողութեանը համեմատ լաթ ալ
պիտի տանք . . . չտանք մի ես . . . տունին մէջ
բաժին ունենալուն համար, աղջիկս առանց օժիտի
կուտա՞մ, Բարթամ էֆէնտիին ալ մեզք է :

— Կիրակի օր տո՞ւնը պիտի ըլլաք :

— Այո՛, Բարթամ էֆէնտին ալ աշխատասէր մէկն է, կը ճանչնաք զինքը :

— Մնաք բարով :

— Հապա Անանիա աղան... հող բռնէ ոտկի դառնայ :

— Բարեւ ըրէք :

— Թող շտուիր որ պատմէի... կ'աճապարես կոր... գնա՛, անանկ է նէ, գնա՛, գործիդ արգելք չըլլամ... օր մը մեր տունը հրամմէ, խահուէ մը խմէ՛, քեզի մէկիկ մէկիկ պատմեմ, ինտոր եղաւ այս գործը...

— Կուգամ, կուգամ :

էօ՛ֆ, երիցս էօֆ :

Գթութիւն... գթութիւն... ո՛՛ Տիկին Մարգըրիտ, ո՛՛վ գիտէ քանիներ ինծի պէս չարչարեցիր ու կը չարչարես :

Ա՛ս ալ բնախօսական է... այս բնախօսութիւնը պարզապէս անկրթութիւն է :

Շուտ ընենք վերջացնենք յօդուածը որովհետեւ ձայն մը կը լսեմ որ կ'ըսէ .

Ինծի չհարցներ, չփնտռեր ո՛՛ :

Ղաղարօս ցղային ձայնն է :

Գոցենք մեր գրասենեակն ու փախչինք :

— Բարի էք եկեր, Բարսեղ աղա, ո՞ր հազմը
փչեց զձեզ գէպի մեր գիւղը :

— Պզտիկ այցելութիւն մ'ունէի ընելու... :

— Ընելու է... ընելու է... երբեմն երբեմն
այցելութիւն ալ ընելու է... շատ աղէկ... շատ
աղէկ... այս գիշեր հո՞ս էք :

— Ոչ, կտոր մը հաց ու պանիր կերայ հաս,
պիտի դառնամ... որովհետեւ տունը մինակ են... :

— Դառնալու է, դառնալու է... քանի որ
տունը մինակ են... ես ալ ըլլամ նէ կը դառնամ :

— Դուրս մնալու սովորութիւնը չունիմ :

— Ունենալու չէ... ունենալու չէ... դուրս
մնալու սովորութիւնը աղէկ սովորութիւն մը չէ :

Այս խօսակցութիւնն՝ որ նոր սկսած էր Պալ-
սայ թողի մը նպարտվածառ-գինեաան մը մէջ,
երեկոյեան ժամը տասնութէկին, ընդմիջուեցաւ
երիտասարդէ մը որ գինեատունը մտնելով, Բարսեղ
աղային վազեց և անոր ձեռքը թօթուելով.

— Ի՛նչ բախտ, ի՛նչ բարեբախտութիւն, ի՛նչ
երջանկութիւն, ըսաւ, այս իրիկուն զձեզ հոս
գտնելը :

— Բախտ է հապա, բարեբախտութիւն է
հապա, երջանկութիւն է հապա, կրկնեց Բարսեղ
աղային առաջին խօսակիցն՝ որու տնունն Գար-
բիէլ էր կարծեմ :

— Պզտի՛կ, սրկէ շիշ մ'օղի բեր մեզի, պօռաց
նարեկը :

Յետոյ, Բարսեղ աղային ծիծաղելով՝

— Իրիկուն է, ըսաւ, քանի մը հաստ կը խմուի :

— Կը խմուի, կը խմուի, կրկնեց Գաբրիէլ աղան :

— Ես օղի խմելու սովորութիւն չունիմ, պատասխանեց Բարսեղ աղան :

— Մէկ երկու հաստը չմնասեր :

— Երկու հաստը քան մը չընեք :

Գինետան սպասաւորն բերաւ օղին և անոր վերաբերեալ աղանդերը :

— Աստ՛նկ հէ՞, Բարսեղ աղա, կեցիք, ձեռքովս հաստ մը հրամցնեմ ձեզի... :

— Հրամցնելու է ետ, հրամցնելու է ետ, Բարսեղ աղան մերն է :

— Ես չեմ կրնար խմել, ներեցէ՛ք :

— Շատ չպիտի խմենք... :

— Գիտեմ, բայց խմած չունիմ... :

— Մի մերժէք, կ'աղաչեմ :

— Չեմ կարող խմել :

— Հաստ մը... չեա թունաւորուիք... :

— Մէկ հաստը չթունաւորեր :

— Չթունաւորեր, բայց վարժուած չեմ, խելքս կը դառնայ :

— Միհրանիկ, մի՛ սախպեր, խելքս կը դառնայ կ'ըսէ կոր :

— Այս օղին թեթեւ է :

— Բարսեղ աղա, հաստ մը խմէ, այս օղին թեթեւ է կ'ըսէ կոր :

- Ոտուրներդ պագնեմ, մի՛ ստիպէք :
- Անանկ է նէ՛ մի՛ ստիպեր Միհրանիկ ,
ոտուրներդ պագնեմ կ'ըսէ կոր :
- Մէկ հասած ի՞նչ կ'ըլլայ եղբայր :
- Ան ալ շիտակ է , Բարսեղ աղա , դուն ալ
հաստ մը խմէ՛ , մէկհասած մարդ չմեռնիր :
- Կարող չեմ ասնելու նոյն խակ մէկ կաթիլը :
- Միհրանիկ , ա՛լ կարճ կապէ , մէկ կաթիլն
անգամ խմելու կարող չէ եղեր :
- Մէկ գաւաթը ախարժակ կը բանայ , օգ-
տակար է :
- Եկուր Բարսեղ աղա , գաւաթ մը խմէ ,
ախարժակ կը բանայ :
- Չկրցինք հասկցնել ձեզի... նեղութիւն
կուգայ կոր վրաս :
- Միհրանի՛կ , ա՛լ կրկնելու չէ :
- Ըսել է որ մեր բարեկամութիւնը կեղծ է
եղեր , Բարսեղ աղա :
- Այդ խօսքը չեմ ընդունիր :
- Չընդունիր ա՛ , Բարսեղ աղան անանկ
մարդ չէ :
- Վնաս չունի , գաւաթ մը օղիին համար
այսչափ դէ՛մ դնել... շիտակը չէի յուսար... Թող
ասանկ ըլլայ... Թոյն ըլլար նէ՛ բարեկամութեան
սիրոյն համար մարդ կը խմէր :
- Բարսեղ աղա , գաւաթ մը խմեցէք որ
վերջանայ խնդիրը :
- Բարսեղ աղան կը հարկադրուի խմելու , ե.
երեսը ճմռակելով՝

— Ինտոր կը խմեն, կ'ըսէ ինքնիրեն, կարծես սիրտս էրեց :

— Ձուկէն չառնէի՞ք կտոր մը, Բարսեղ աղա :

— Կ'առնեմ, պարտն Միհրան :

Երեք բարեկամները սկսան ազգային վարժարանաց վրայ խօսակցելու — Յայտնի է թէ մեր մէջ մէկ կամ երկու գաւաթ օղի խմուելուն պէս խօսակցութիւնն ազգային վարժարանաց վրայ կ'իյնայ — Չանոնք բարեկարգելու համար երեքն ալ մէյմէկ տարբեր ճամբայ ցոյց տուին : Երեքն ալ իրարու ճամբաները սխալ գտան, զիրար համոզելու աշխատեցան, չյաջողեցան, յուսահատեցան : Միհրան շիշն տաւ և սկսաւ գաւաթները լեցնել :

— Ա՛լ չեմ խմեր, պօռաց Բարսեղ աղան, կ'ելլեմ կ'երթամ :

— Բան չմնաց շիշին մէջ, սա գաւաթներն ալ եքնմիս, երթանք, պատասխանեց Միհրան :

— Բարսեղ աղա, խնդիր մի՛ յարուցաներ, Աստուածդ սիրես, ամեն զիշեր կը խմենք կոր սըւրկայ և, փառք տիրոջը, երկաթի պէս եմ, քեզմէ ալ քաջառողջ եմ... բանն ան է որ մարդս սկտր չստեղծուի... չէ նէ՞ օղիէն մեռած մարդ չի կայ :

— Վարժուած չեմ կ'ըսեմ կար, եղբայր :

— Վարժուէ՛ք թիչ մը, ի՞նչ կ'ըլլայ :

— Չէ, չէ, չէ, չեմ կրնար խմել :

— Մէկ հատ մ'ալ, լմնցաւ դնաց :

— Այս գաւաթն ալ կը խմեմ, ուրիշ չեմ խմեր :

— Մի՛ խմեր :

Երեք բարեկամները իրարու կենաց խմեցին :

— Մեծապէս շնորհակալ եմ, Բարսեղ աղա, որ խօսքս չը կտարեցիր ըստ Միհրան, պատուաքաղով կտոր մը ձուկ երկնցնելով Բարսեղ աղային որ օդին վար իջեցնելու կ'աշխատէր :

— Բարսեղ աղան սիրտ կոտորող մարդ չէ, աւելցուց Գարրիէլ աղան :

Եւ շիշը ջուրի բաժակին դարնելով՝

— Պզտիկ, լեցո՛ւր սա շիշը պօռաց :

— Աս ի՞նչ է . . . մնաք բարով . . . ես կ'երթամ :

— Կ'երթա՞ք, ըստ Գարրիէլ աղան լուրջ գէմքով մը, շիտակը սա չվայլեցուցի ձեզի Բարսեղ աղա :

— Ինչո՞ւ :

— Ըսել է թէ ես պարզապէս շողոքորթ մ'եմ հոս, որ սուրիշի ստակով օդի խմելու եկած եմ, ես բնաւորութիւն մ'ունիմ որ ինծի մէկ խմցնողին չորս կը խմցնեմ :

— Ես չը խմցուցի :

— Դուք հիւր էք, և որովհետեւ մեր թաղը գտնաւած էք, մեր պարագն է զձեզ յարգել մեր կարողութեան չափ: Կը խնդրեմ տեղերնիդ նըստեցէ՛ք :

— Գարրիէլ աղան իրաւունք սւնի . ի՞նչ ըսեմ :

— Մեր գիացածն սա է որ մարդ մը իւր բա-

բեկամաց թագին մէջ գանուի նէ՝ ինքզինքը իւր
բարեկամաց արամադրութեան տակ կը գնէ :

— Գիտեմ... բայց... :

— Հրամանեցէք, ըսաւ Գարրիէլ ազան, օղիի
գաւաթն Բարսեղ ազային երկնցնելով :

— Ենօրհակալ եմ, պատասխանեց Բարսեղ
ազան ակամայ ընդունելով գաւաթն :

Յետոյ գաւաթներն պարպեցին իրարու կե-
նաց :

Բարսեղ ազան՝ սրուն աչքերը կարմրիւ սկը-
սած էին՝ հազիւ յաջողեցաւ ըմպել երրորդ գա-
ւաթը, հազար տնդամ տնիծելով այն այցելու-
թիւնն որու պատճառաւ հանդիպած էր այս փոր-
ձանքին :

— Չեա կրնար խմել հա՛, ի՞նչ սառտնայ ես
գուն, մեզմէ աղէկ կը խմես կար. և ինչո՞ւ չը
խմես, կնի՞կ ես աղբար, թող որ կնիկները հիմա
մեզմէ շատ կը խմեն կար :

— Ալ ըսելիք չունիմ, որովհետեւ չէք հաւ-
տար կոր. Թամը քանի՞ եղաւ արդեօք :

— Հոգ մի ըներ, քանի ըլլայ նէ ըլլայ, ձի
կայ, կառք կայ, թրամաւէյ կայ :

Գիտենք արդէն թէ մեր մէջ երբ երեք չորս
օղի խմուի սխնորոց կարգին երկրորդ խնդիրը
կ'ըլլայ «Թողականներու բնթացքը». ուստի ե-
րեք բարեկամները ձեռք առին սոյն խնդիրն՝ ս-
րուն վրայ եւս քառորդի մը չափ վիճարանեցան
տառնց զիրար հասկնալու.— տնամե՛ղ վիճարանու-

Թիւն— : Միայն թէ Բարսեղ աղան որուն , ինչ-
պէս կ'ըսեն , գլուխը ցատկած էր օդին , կիրքով
կը խօսէր : Երբ կարգը չորրորդ գաւաթին եկաւ՝
Բարսեղ աղան՝ որու գլուխը դառնալ սկսած էր՝
բնաւ ընդհիմութիւն չըրաւ , հաճութեամբ խմեց
և սկսաւ ցած ձայնով «աֆտհան»ի վրայ հին
«պէսթէ» մ'ալ երգել :

— Կը լսե՞ս կոր , պարոն Միհրան , ի՞նչ աղ-
ւոր կ'երգէ կոր Բարսեղ աղան :

— Սքանչելի :

— Բարսեղ աղայէն չէի յուսար ասանկ հրա-
պուրիչ ձայն մը :

— Ես ալ չէի կարծեր որ Բարսեղ աղան
այսքան աղուոր ձայն մ'ունենար :

Բարսեղ աղային հաճոյ թուեցան բարեկամ-
ներուն այս խօսքերը . ծիծաղեցաւ , Միհրանիկը
չօյեց , ու Գաբրիէլ աղային ուռին զարկաւ : Յե-
տոյ վրան «երկար» դրուած զգայնական ձայնար-
կութիւն մ'արձակեց և սպասուորը կանչեց որ
չիչը լեցնէ :

— Շատ կ'ըլլայ Բարսեղ աղա ըսին բարե-
կամները :

— Ես չհրամցնե՞մ :

— Շատ լաւ , կ'ընդունինք :

— Անտնկ ալ եղաւ , անտնկ ալ , չիչ մ'ալ
կը խմենք կ'երթանք , ուչ մնացի :

— Երթալու համար դեռ կանուխ է , ձի կայ ,
կառք կայ , թրամուէյ կայ , ըսաւ Միհրան :

— Այո՛ , այո՛ , ձի կայ , կառք կայ , թրամ-
ուէյ կայ , կրկնեց Գարրիէլ աղան :

Երբորդ շիշն ալ խմեցին : Օղիի շողին զուար-
թացուցած էր Բարսեղ աղան . մինչեւ ականջները
կաս կարմիր կտրած շարունակ կը խնդար և կը
խօսէր : Նստած տեղն երկու կողմ կ'երերար , հա-
ւասարակշռութիւնը կտրուած էր , սակայն խելքը
զլուխն էր և կ'աշխատէր այնպէս ցոյց առ թէ
որպէս թէ ինքն իւր կամօքն կ'երերար :

— Միտաք աղայէն , ըստ սպասուարն , շիշ
մ'օղի դնելով ասոնց սեղանին վրայ :

— Քովերնիս եկուր , Միտաք աղա , պօռաց
Բարսեղ աղա :

Միտաք աղան իւր օղիի շիշն ու գաւաթը
հեան տռնելով եկաւ :

— Միտաք աղա , աս իրիկուն ալ ասանկ ե-
զաւ , մեր բարեկամները մեզի օղի խմցուցին :

— Շատ աղէկ ըրին , աշխարհս ունայն աշ-
խարհ մ'է , բարեկամներու հետ խնդալու զուար-
ձանալու է :

— Խմենք ուրեմն :

Զորբորդ շիշն ալ պարպեցին : Այնուհետեւ
«հասա մ'ալ ինէ , չէք մերժեր ա՛յ ըսելով , չորսն
ալ վերստին մէյմէկ շիշ բերել տուին և բաւա-
կան տաքցուցին իրենց զլուխները : Հինգերորդ
շիշէն յետոյ Բարսեղ աղան հեծկլատով կ'զբա-
ղէր : Վեցերորդին ալ չկրնալով նստիլ՝ ընկողմա-
նած էր : Եօթներորդ և ութներորդ շիշերուն

ձեռնագահ մնաց : ժամը գիշերուան երկուքին կը մօտենար : Միհրան սպասաւորը կանչեց , խմուած օղիին հտշիւը հարցուց : Գարբիէլ աղան խնդրեց որ կէսուակէս զճարուէր : Միհրան մերժեց և հտշիւը մաքրեց :

— Բարսեղ աղան ի՞նչ , նենք , ըսաւ Գարբիէլ աղան , տունը հիւանդ չունենայի՞ տունս կը տանէի : Տունս մօտ ալ է , դիւրութեամբ կ'ըլլար :

— Գիտէք որ ասանկ բաներէն չեմ փախչիր ես , յայանեց Միհրան , բայց ի՞նչ ընեմ որ պատկեցնելու սենեակ չունիմ :

— Շիտակը ես կ'առնէի տունս կը տանէի , յարեց Միսաք , եթէ այսօր տախտակ չփած ու յոգնած չըլլային տունը :

— Բարեկամ մը տուն տանելը բա՞ն մ'է , բայց եկու տես որ հիւանդ ունիմ տունը :

— Ձախորդութիւն . . . ի՞նչ կ'ըլլար թէ որ սենեակ մ'աւելի ունենայի :

— Մերիններն ալ այսօր ելեր են տախտակ շփելու :

— Սենեակ մ'աւելի ունենայի նէ :

— Չէ՞ք կրնար մէկտեղ պառկիլ :

— Կարելի՞ է , դուք կրնաք տանիլ , տախտակները շփուած են եղեր , ի՞նչ մնաս ունի :

— Իրաւունք ունի Միհրան :

— Դուք ասրէք աղբար , հիւանդին ի՞նչ

չարիք կրնայ հասցնել խեղճը, ձեր տու՛նը մօտիկ
ալ է, հաս է :

— Փափուկ կէտ մը կայ հօն... ամեն բա
չըսուիք :

— Մնաք բարով, ըսաւ Միսաք և մեկնե-
ցաւ :

— Գիշեր բարի, Գաբրիէլ աղա...

— Երթաք բարով :

Գաբրիէլ աղան գինեպանին յանձնարարեց
Բարսեղ աղան և աղաչեց որ պառկելու համար
անդ մը պատրաստէ անոր : Գինեպանը խօսք
տուաւ թէ հարկ եղած խնամքը կը տարուի իր
հիւրին :

Երբ պարպուեցաւ գինետունը գինեպանն
Բարսեղ աղային քովը գնաց որպէս զի ձայն տայ
անոր և վերի յարկը տանի պառկեցնելու. իսկ
երբ գարշելի հոտ մ'առաւ և երբ տեսաւ թէ
Բարսեղ աղային դէմքը թաթխուած էր դեղին
բաղադրութեամբ մը որուն մէջ կը տեսնուէին
վարսենգի, ձուկի կտորներ, ծամուած լաւրիայի
խմորներ քարսոնով շաղախուած, ետ ետ գնաց
գտնելով, սպասաւորը կանչեց :

— Բռնէ սըւոր օտքիրէն, հրամայեց :

Սպասաւորը վեր առաւ Բարսեղ աղային օտ-
քերը :

Ինքն ալ ձեռներէն բռնեց և մէկէն ի մէկ
թողուց պօռալով .

— Գարշելի մարդ :

Բարսեղ աղային թեւերն ու ձեռներն ալ ծեփուած էին այդ գարշահաւո թաղադրութեամբ:

Սպասաւորն հրամանի կ'սպասէր, բարձրացուցած Բարսեղ աղային ոտքերը:

Գինեպանը քիթը բամպակով թխմեյով և ձեռքերը ջնջոցով փաթտելով Բարսեղ աղային ձեռներէն բռնեց: Վերուցին Բարսեղ աղան և դինեառնէն դուրս ելնելով փողոցի մ'անկիւնը ձգեցին: Մէկուկէս ժամու չափ խորդաց Բարսեղ աղան և յետոյ ինքզինքը կանգուն գտաւ պատի կռթնած և դէմը մարդ մ'որ ձեռքովն զինքը բռնած կը հարցնէր:

— Որո՞ւ հետ էիր...

— Անոր հետ:

— Ան ո՞վ է:

— Ան...

— Անո՞ւնը:

Ձայն չկայ: Բարսեղ աղան չէր կրնար աչքերը բանալ: Ոտքի վրայ կը քնանար, դլուխը կուրծքին վրայ:

Գիշերապահը մեծ դժուարութեամբ յաջողեցաւ Բարսեղ աղային բերնէն յափշտակել «Գարրիէլ» անունը:

— Գեաեմ, գիտեմ, ըսաւ գիշերապահը:

Յետոյ.

— Քալէ նայիմ հետա:

Անշուշտ դիւրին չէր Բարսեղ աղան, այդ վիճակին մէջ, Գարրիէլ աղային անունը տանիլ, բայց

գիշերապահն յանձնառու եղաւ ի սէր մարդկու-
թեան, ամեն գծուարութեանը և յաջողեցաւ Բա-
զասի այս տկար աշակերտը յանձնել Գաբրիէլ ա-
զալին որ ապշած՝ ստիպուեցաւ ընդունիլ այս
հիւրն, և իւր սենեակն տանել ու պառկեցնել:
Քանի մը ժամ յետոյ Բարսեղ աղան արթնցաւ:
Մարաւի էր: Հասկցաւ թէ իւր տունը չէր: Կանգ-
նեցաւ, խարխափելով գտաւ սեղանը, լեցուն
բաժակ մը ձեռքն անցաւ, խմեց. զայն ի մի
ումպ, երեսը քիչ մը թթուեցուց և պառկեցաւ
վերստին: Առաւօտուն կանուխ արթնցաւ: Չհան-
ուած պառկած էր: Տեսաւ որ բարձն արու վրայ
գրած էր գլուխն ու վերմակին վերի կողմը դեղ-
նած էին: Թիկնացին թեւերուն, բաճկոնակին նա-
յեցաւ, կարմրեցաւ: Ընչացքը շտկել ուղեց ձեռ-
ները օտար նիւթերուն դպան: Չեռները գլխուն
զարկաւ: Չհամարձակեցաւ արթնցնել Գաբրիէլ
աղան, վար իջաւ և դռնէն դուրս ելաւ յարմար
և առանձին տեղ մը գտնելու և լուացուելու
համար:

— Միհրան և Միուք՝ նայնպէս կանուխ ար-
թնցած՝ գինետունը գնացած էին Բարսեղ ազալին
վրայ տեղեկութիւն առնելու համար: Գինեպանը
յայտնած էր անոնց թէ շատ խնամք արած էր
իրենց հիւրին, թէ մաքուր անկողնոյ մը մէջ հան-
գիստ պառկած էր Բարսեղ աղան, թէ առաւօ-
տուն ելած մեկնած էր, շնորհակալութիւններ
յայտնելով իրեն այն բարի ծառայութեանց համար

զորս մատուցած էր իրեն: Գինեպանը չէր մտցած նաև յաւելուլ թէ ինքն, իբրև գինեպան, պարտաւոր էր իւր յաճախորդներն ամէն կերպով գահացընել, թէ ու է պատիւ չպիտի գլտնար Բարսեղ աղային եթէ յանձնարարուած իսկ չըլլար: Միհրան և Միսաք շնորհակալութիւն յայանելով մեկնած էին գինետունէն և փողոց մը դարձած էին երբ տեսան Բարսեղ աղան որ աղբիւրի մը առջև կեցած՝ թաշկինակովը երեսը կը սրբէր:

— Բարիլոյս, Բարսեղ աղա, գիշերը ի՞նչպէս անցուցիք:

— Շատ հանգիստ:

— Շնորհակալ եմ պարտն Միհրան:

— Ես քեզի թող չէի տար երէկ գիշեր, բայց շատ պնդեցիր, գալ չուզեցիր նէ՛ ես ալ ձգեցի:

— Շնորհակալ եմ Միսաք աղա: Կ'երեւի որ Գարրիէլ աղան թող չէ տուած զիս:

— Ի՞նչ...

— Երէկ գիշեր ո՛ւր մնացիր:

— Առտուն ինքզինքս Գարրիէլ աղային տունը գտայ... շատ գէշ տւրուած եմ եղեր, Գարրիէլ աղային տունն ինտար երթալս չեմ գիտեր կոր... վրաս գլուխս ալ ազատուած եմ:

— Ստամբօքսդ աւրուեցաւ:

— Այո՛:

— Գարրիէլ աղան ալ կուգայ կոր,

— Իրաւ որ մարդուն երեսը նայելու կ'ա-

մչնամ կար, վերժակը, սաւանը, բարձը չլուաց-
ուելու են այսօր :

— Բարեւ ձեզ :

— Ասասեծու բարին Գարրիէլ աղա :

— Ներեցէք, Գարրիէլ աղա, չեմ գիտեր ինչ-
պէս ներուամ, խնդրել :

— Ներման բան չկայ, միայն թէ անձիդ վը-
նաս մը չգայ, մեզի համար բան չկայ, չես կրնար
վերցնել նէ մի' խմեր եղբայր, մեզքը չե՞ս :

— Անանկ չէ՞ Միհրան աղա :

— Անանկ է :

— Էլը, կ'ըսեն, չկերած խոտն սւտէ նէ
զլիսու ցու կ'ուենենայ, ըսաւ խնդալով Միսաք
աղան :

Յետոյ ներուամ խնդրեց թէ իւր կամքէն ան-
կախ պարագաներով բերնէն փախուցած էր այդ
նմանութիւնը :

— Մենք օղին քուկին կոկորդդ ի վար չը
թափեցինք ա', չեմ կրնար խմել կ'ըսեա կը լը-
ձնայ :

— Բռնի ո՞վ կրնար խմցնել քեզի :

— Իրաւունք սենիք :

— Ես, ըսաւ Միհրան, մէկու մը վրան չեմ
խնար օր խմէ :

— Ես ալ այն ընտարութիւնն սենիմ :

— Քու ազէկութեանդ համար կ'ըսենք կոր
մենք :

— Անանկ է եա, կ'աւզեա նէ տալառ մ'օղի խմէ :

— Դուք չէի՞ք որ ստիպեցիք զիս խմելու :

— Մենք ի՞նչ գիտնանք որ դուն վարժուած չես :

— Մատուրնիս չպիտի հատուրտանք ա' :

— Աս բան մը չէ, անգամ մը կը գիտովնայ մարդ, ուրիշ անգամ կ'զգուշանայ, ցաւալի կէտն այն է որ...

— Բարձր, վերմակը, սաւանը աղտոտեցի...

— Ան ալ բան մը չէ, կը լուացուին, կը սրբուին, հօրս հետ որ հիւանդ է, քեզի համար կոիւ ընելու ստիպուեցայ :

— Հայրդ խմացե՞ր է որ...

— Իմացեր է հապա... դուն գիշերն ելիր ու խմէ խեղճ մարդուն... մէզը :

— Մէ՞զր մի...

Բարսեղ աղան կ' թքնէ :

— Մէզը հապա... թքնելու բան չկայ, ինչ եղաւ նէ մեզի եղաւ. բժիշկները պիտի քննէին այսօր այդ մէզը, երեք օր է որ խնամով կը պահէի սենեակիս մէջ սեղանիս վրայ, այս առտու բժիշկներուն ցոյց առլու համար : Այնչափ բարկացայ... այնչափ բարկացայ որ... իմ գիտցածս մարդ մը օղի չկրնար տանիլ նէ խմելու չէ, քու անձիդ ալ կը մնասեա, եղբայր :

Բարսեղ աղան կը շարունակէ թքնելը :

— Իրաւունք ունի Գարրիէյ աղան :

— Չէ նէ եկուր տունս պառկէ, շարաթնե-
րով կեցիք, գլխուս վրայ տեղ ունիս :

Միշտ կը թքնէ Բարսեղ աղան :

— Իմա ալ գլխուն վրայ :

— Ինչ որ է, եղածը եղած է, քալենք, հո՞ւ պիտի կենանք :

Թքնելէ չդադրիր Բարսեղ աղան :

Մինչեւ շուկան մէկտեղ գնացին չորս բարեկամները, յետոյ իրարմէ բաժնուեցան :

Թի՛ու, անկիրթ մարդեկ, սյուաց Բարսեղ աղան երբ առանձին մնաց, բռնի օղի խմցուցին, ստամոքսս աւրեցին, մէղ խմելու պատճառ տուին, և հիմա, փոխանակ իրմէ ներուժն խնդրելու, ինձի խրատ կուտան որ մէյ մ'ալ օղի չխմեմ : Այդ դարչելի մէղը խմելս հապա... ո՞վ գիտէ ինչ բաներ կային մէջը... Թիու... միայն մէղը կը զաւին կոր սրայէս թէ հօրը հաղարջի օշարակը խմած ըլլամ... Թող նորէն միգէ էֆէնտիմ, աս ալ դժուար բա՞ն մ'է... ի՞նչ երես... չըսեր կոր որ «Այս ինչ պզտիկութիւն եղաւ խեղճ մարդուն մէջ խմելուն պատճառ եղանք, աս ի՞նչ ամօթ բան եղաւ...» ամենեւին, հօրս մէղը կ'ըսէ կ'երթայ, այսչափ անկրթութիւն չէի կրնար երեւակայել : Թող հօրը մէղը յախճապակեայ ամանի մը մէջ լեցնէր, ու վարդի փունջեր ալ դնէր այդ ամանին մէջ և ընդունելութեան սրահը մեծ հայելիին առջեւ դնէր. անպիտան... :

Եւ Թքնելով շարունակեց ճամբան,

— Աչուընիդ կը պաղէ՞ր կոր :

— Բարի եկաք, Տիկին Թագուկ, օրիորդ Չապէլ, օրիորդ Լուսիկ, հրամեցէ՛ք, գլխարկնիդ հանեցէ՛ք, աս ո՞ր հովը փչեց :

— Մեր Խաչատուր աղան զարմանալի բնա-

ւորութիւն մ'ունի, շարաթէ մը ի վեր ետեւէս
ինկեր է, աղջիկներն օր մը ա՛ռ ու Տիկին Քա-
թիկին գնա, կ'ըսէ...

— ԱՖէրիմ Սաչատուր աղա:

— Ծանրութիւն կուտանք իրենց կ'ըսեմ:

— Ինչո՞ւ ծանրութիւն տաք, դուք ծան-
րութիւն չէք տար... էյ, ինտո՛ր էք նայինք:

— Անհանգիստ կ'ընենք զանոնք կ'ըսեմ:

— Ինչո՞ւ անհանգիւտ ընէք... շարաթ մը կը
մնաք հոս...

— Աստուած չընէ... իրիկուան դառնանք
պիտի...

— Կը թողո՞ւմ... քանի մ'օր կը մնաք,
ջուրերը կ'երթանք, կ'երթանք, աղջիկները կը
պտըտին... Ի՞նչպէս էք օրիորդ Չապէլ...

— Փառք Աստուծոյ:

— Ինտո՛ր էք, օրիորդ Լուսիկ:

— Աղէկ եմ:

— Ատ խօսքը մի ըներ, իրիկուան դառնա-
լու ենք:

— Չեմ թող ասք:

— Չըլլար... Մկրտիչ աղան ի՞նչպէս է:

— Աղէկ է... անդի սենեակն է կը քնա-
նայ կոր, երթամ արթնցնեմ:

— Չուզեր, մի արթնցներ:

— Չորս ժամէ ի վեր կը քնանայ կոր արդէն:

Տիկին Քաթիկ կ'երթայ ամուսինն արթնցնե-
լու:

— Մկրտիչ աղա, Մկրտիչ աղա...

— Ի՞նչ կայ:

— Արթնցի՛ր:

— Թող չես տար որ քնանում քիչ մը... դի-

չերն ալ թող չառերր, մլուկ ժողովել ասիբր. ին-
ձի... հիմայ ի՞նչ կայ:

— Տիկին թագուկ, երկու աղջիկներն ասեր
եկեր է:

— Իրս՞ւ կ'ըսես:

— Հապա...

— Կ'երթան անտնք, կ'երթան, մի՛ սախեր
որ մնան:

— Այսօր եկան, այսօր կ'երթան... այս գի-
շերն անցունենք, վաղը կը մտմտանք. ելի՛ր,
միս առ, քիչ մը եղ առ, բանջարեղէն դրկէ,
պզտիկ շիշ մը օղի, գինին ալ չմոռնաս. քանի մը
օխա խաղող, կտոր մը ձուկ... շուտ բրէ, բան
չունինք իրիկուան ուտելու:

— Ո՛ւր պիտի պառկին ասոնք, տեղ չու-
նինք... չունինք, վերմակ չունինք:

— Տան տիրոջմէն կ'ուզենք, բան մը կ'ը-
նենք:

— Աս ալ բնաւ մտքէս չէր անցեր... ինչ
անհող կնիկ է եղեր...

— Բան մ'է կղաւ, ի՞նչ բնենք: Եկուք ան-
գամ մը, տեսնուէ՛ք և վերջը գնա՛:

Տիկինը կը դառնայ հիւրերուն քով:

— Մեզի համար անհանգիստ չրնէիք Մկրտիչ
աղան:

— Չէ, արդէն արթնցեր է, կուգար կտր...
հիմայ կուգայ:

Եւ արդարեւ քանի մը վայրկեանէն յետոյ
Մկրտիչ աղա կը մտնէ:

— Բարի էք եկեր, բարի էք եկեր:

— Բարի տեսանք:

— Սաչատուր աղան ո՛ւր է... ան ինչո՞ւ
չեկաւ...

— Տուներ մինակ չձգելու համար:
— Շատ աղէկ... ի՞նչպէս էք նայինք:
— Փառք Աստուծոյ... սանկ խնդութիւն
մ'ըրինք, ելանք եկանք:

— Շատ աղէկ ըրիք:
— Խաչատուր աղան զրկեց:
— Շատ աղէկ ըրաւ: Ներեցէք ես հիմա
կուգամ:

Մկրտիչ աղան կ'երթայ իրիկուան հերակու-
րի համար պատրաստութիւններ տեսնելու:

Հիւրերը նոյն գիշերը կուտան և կը մնան
հոն. մայր և երկու աղջիկները մէկ անկողնոյ
մէջ կը պառկին:

Հետեւեալ առաւօտուն Տիկին Քաթիկ նե-
րումն կը խնդրէ հիւրերէն, գիրենք մէկ անկող-
նոյ մէջ պառկեցնելու ստիպուած բլլալուն հա-
մար:

— Շատ հանգիստ էինք... շատ... սիրտ
մի' հատցնիր...

— Մայրի'կ, այսօր ալ մնանք, անանկ ալ
եկանք, անանկ ալ:

— Չըլլար, աղջիկներս, չըլլար... ամօթ է:

— Ինչո՞ւ ամօթ ըլլայ... կը ձգէի՞ այսօր
ձեզի... այսօր ալ հոս էք վաղն ալ կը պատաս-
խանէ Տիկին Թագուի:

— Իրաւ որ ձանձրութիւն պիտի տանք,
ձեզի:

— Ի՞նչ ձանձրութիւն պիտի տանք, կ'ըտեն
միամիտ աղջիկները, մենք ինտար ըլլայ նէ կ'ըլ-
լանք. շատ հանգիստ էինք այս գիշեր:

— Գիւղ հիւր գաղտըլը դոնէ երեք օր մնա-
լու է:

Մկրտիչ աղան՝ օրուն դրամական վիճակը

բարենորոգման կարօտ է՝ կը բարկանայ բայց
բարկութիւնն չկրնար յայտնել :

Բարեկամաց կը դիմէ և քանի մը մէծիտիէի
փոխառութիւն մը կը կնքէ :

— Մկրտիչ աղա, կ'ըսէ կիներ, այս իրիկուն
Հիւնքեար Սուլի երթանք «ինձէ սագ» կայ եղեր :

— Իրաւ Մկրտիչ աղա, երթանք, Հիւնքեար
Սուլի բնաւ գացած չունինք, կ'ըսեն աղջիկներն
աղաղակելով :

— Կ'երթանք, կ'երթանք :

Եւ իրօք կ'երթան նոյն գիշերը : Իշու, կառ-
քի, խաճուէի, լօքումի, ֆըռարխի ծախք կ'ընէ
երկու մէծիտիչէ : Մկրտիչ աղան ինքզինքը պիտի
բզքտէ ըսրկութենէն, բայց քաղաքավարութիւնը
կը պահանջէ որ ուրախ ըլլայ :

Երրորդ առաւօտուն տիկին Թագուկ Մկրտիչ
աղային՝ որ չոգնուաւ երթալու վրայ է՝ կ'ըսէ .

— Էհ, մնաք բարով Մկրտիչ աղա :

— Կ'երթանք կոր այսօր . . .

— Ինչ կ'ընեմ կոր նէ չեն մնար կոր, կը
պատասխանէ կիներ :

— Ինչո՞ւ կ'աճասլարէք կոր :

— Քանի մ'օր ալ մնանք մայրիկ . . . Թող չեն
տար կոր :

— Երեք օրէն աւելի չեմ մնար ամա, հա՛,
հասկցա՞ք : Չանձրութիւն կուտանք կոր նէ :

— Չանձրութիւն չէք տար կոր . . . դուք ան-
հանգիստ կ'ըլլաք կոր մէկ անկողնոյն մէջ, կ'ըսէ
Մկրտիչ աղային կիներ :

— Մենք անհանգիստ չ'ենք :

— Վա՛յ անամօթներ կը մըմուայ ինչնիբեն
Մկրտիչ աղան և ասունէն դուրս կ'ելնէ :

Երեք օրերն ալ կը սահին կ'անցնին :

Չորրորդ առաւօտուն օրիորդ Չապէլ տաքու-
թիւն ունի. գլուխը չկրնար վերցնել :

— Այսօր պիտի երթայինք, Չապէլն հիւընդ-
ցաւ :

— Քանի մը օր ալ կեցէք պիտի ըսեմ, բայց
կը վախնամ որ, անհանգիստ կ'ըլլաք մէկ անկող-
նոյ մէջ և կը մսիք :

— Անկողինէն չէ... երէկ շատ պարտեցաւ,
արեւուն, անկից եղաւ : Տեսնենք դէպի իրիկուն,
ինտոր կ'ըլլայ տէ, իրիկուն շողենաւով կ'եր-
թանք :

— Ալ վաղը կ'երթաք :

Հետեւեալ օրն օրիորդ Չապէլին տաքութիւնն
անցած է : Բայց շիտակը խօսելով, ոչ աիկին թա-
գուկ և ոչ իւր աղջիկները կ'ուզեն երթալ :

— Էհ, պատրաստուեցէք, աղջիկնե՛ր, այսօր
անպատճառ պիտի երթանք երկրորդ շողենաւով :

— Զոնքմ, ինչո՞ւ կ'ստապարէք կոր :

— Աճապարելն ալ խօսք է, տասն օրէ ի վեր
հաս ենք :

— Իրաւ որ թող չէի տար, եթէ անհանգիստ
չըլլաիք :

— Ես թող կուտայի՞, կը կրկնէ Մկրտիչ ա-
ղան, եթէ հաստատապէս գիտնայի թէ չեն մսիր
կըր ան սենեակին մէջ :

— Չենք մսիր կոր, կը պօռան միամիտ աղ-
ջիկները :

— Չեղի անանկ ըսել կ'իյնայ, անիկայ ձեր
քիպարութիւնն է :

— Կ'երզնունք որ չենք մսիր կոր :

— Ես չիյալե՞մ որ կը մսիք կոր, անհանգիստ
կ'ըլլաք կոր, բայց կը պահէք կոր ազնուութեամբ :

— Մայրիկ, չըսե՞ս որ չենք մսիր կոր . . . քանի մ'որ ալ մնանք :

— Մնանք աղջիկներս, մնանք, բայց հայերնիդ ալ մինակ մնաց հոն :

— Իրաւ ալս կէտն ալ կայ, չեղած՝ բարկանայ Սաչատուր աղան, կ'ըսէ Մկրտիչ աղան :

— Աչպէս չեմ ըլլար նայէ, կը յարէ Տիկին Քաթիկ :

— Երթանք, երթանք :

— Իւր գիտէք :

— Պատճառ չեմ ըլլար :

— Կամքը ձերն է, կ'ուզէք մնացէք, կ'ուզէք գնացէք, ասանկ բանի սէպէպ չըլլաւիր . . . Սաչատուր աղան ալ մինակ է եղեր . . . :

— Սաչատուր աղային մինակութիւն հոգ չէր ընէր, կ'ըսէ Մկրտիչ աղան, եթէ ըխնայի որ չեն մսիր կոր հոս :

— Իւր գիտէք :

— Մնաք բարով :

— Երթաք բարով. բարեւ ըրէք Սաչատուր աղային :

Այս միջոցին նամակ մը կը բերեն Տիկին Քաթիկին որ օրիորդ Զապէլին կուտայ, զայն կարդալու համար : Օրիորդը կը կարդայ .

«Տիկին,

Թաղիս մէջ ծաղկի հիւանդութիւն կայ, չըլլայ որ ելնէք դուք :

Սաչատուր . . . եան»

Ապուշ ապուշ իրարու երես կը նային :

ԿԵՆԴԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐ

BIBLIOTHEQUE NATIONALE DE FRANCE

3 7513 02061095 1